UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mojca Leskovec

Med poljudnostjo in strokovnostjo: razumljivost sodobnih slovenskih poročevalnih besedil

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mojca Leskovec
Mentorica: izr. prof. dr. Monika Kalin Golob

Med poljudnostjo in strokovnostjo: razumljivost sodobnih slovenskih poročevalnih besedil

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Na svoji dosedanji študijski poti sem poslušala mnoga navdušujoča predavanja, ki so mi širila obzorja in me bogatila, ter srečala mnogo predavateljev in predavateljic, ki so s svojim delom in svojo predanostjo navdihovali ter modro usmerjali moje zanimanje za jezik. Hvala vam.

Prav posebej pa se želim na tem mestu zahvaliti izr. prof. dr. Moniki Kalin Golob, ki je kot mentorica bedela nad tem delom. Hvala za čas, ki ste mi ga posvetili, hvala za zanimanje in potrpežljivost ter za vse prijazne spodbude in koristne napotke.

Iskreno se za poučen pogovor o razumljivosti in vse nasvete zahvaljujem tudi lekt. mag. Viktoriji Osolnik Kunc.

MED POLJUDNOSTJO IN STROKOVNOSTJO: RAZUMLJIVOST SODOBNIH SLOVENSKIH POROČEVALNIH BESEDIL

Temeljni pogoj za delovanje demokracije v sodobni družbi lahko novinarstvo izpolnjuje le z razumljivim obveščanjem javnosti. Razumljivost pa v današnji poplavi različnih medijev ni več le normativna zahteva, temveč tudi tržna potreba. V poročevalstvu lahko torej upravičeno pričakujemo upoštevanje nekakšnih splošnih smernic razumljivosti.

V 20. stoletju so bili razviti raznovrstni razumljivostni modeli. Zaradi kompleksnosti raziskovanega pojava so se vsakemu izmed njih očitale pomanjkljivosti. Prav na podlagi teh je nemška jezikoslovka Susanne Göpferich razvila svoj razumljivostni model, znan tudi kot karlsruhški. Sestavljen je iz nanašanjskega okvira s številnimi dejavniki ter iz šestih dimenzij razumljivosti: *jedrnatosti*, *neoporečnosti*, *motivacije*, *zgradbe*, *preprostosti* in *zaznavnosti*.

Pričakovali smo, da so v poročevalstvu upoštevane prav vse dimenzije razumljivosti s poudarkom na jedrnatosti, neoporečnosti in zaznavnosti. Za preveritev te hipoteze smo po omenjenem modelu analizirali nabor poročil iz slovenskih dnevnikov *Delo*, *Dnevnik* in *Večer*. Pričakovali smo tudi razlike med dnevniki. Rezultati analize so potrdili obe hipotezi, poleg tega pa so pokazali, da leksikalna preprostost vedno ne more biti značilnost poročevalskih besedil, saj novinarji pogosto nihajo med željo po poljudnosti in potrebo po strokovnosti.

Ključne besede: razumevanje, razumljivost, raziskovanje razumljivosti, razumljivostni modeli, poročevalna poročevalska besedila

BETWEEN POPULAR AND PROFESSIONAL: THE COMPREHENSIBILITY OF CONTEMPORARY SLOVENE JOURNALISTIC TEXTS OF GENRE REPORT

Journalism can fulfil the basic condition for functioning of democracy in modern society only by comprehensible informing of the public. However, in today's flood of different media comprehensibility is not just a normative requirement, but also a market-driven need. It is therefore justifiable to expect that certain general guidelines on comprehensibility are being followed in journalistic reporting.

In the 20th century several comprehensibility concepts were developed. Because of the complexity of the researched phenomenon, each of them attracted criticism. This induced the German linguist Susanne Göpferich to develop her own comprehensibility concept, also known as Karlsruhe concept. It consists of a framework with numerous elements and of six comprehensibility dimensions: *concision*, *correctness*, *motivation*, *structure*, *simplicity* and *perceptibility*.

It was expected that in journalistic reporting all the comprehensibility dimensions would be observed, with an emphasis on concision, correctness and perceptibility. To examine this hypothesis, a list of journalistic texts (genre report) from Slovene daily newspapers *Delo*, *Dnevnik* and *Večer* was analysed using the Karlsruhe concept. Some differences between these newspapers were also expected. The results of the analysis have confirmed both hypotheses. Furthermore, they have shown that lexical simplicity cannot always be characteristic of journalistic texts, since journalists often waver between the wish to write popularly and the need to write professionally.

Keywords: comprehension, comprehensibility, comprehensibility research, comprehensibility concepts, journalistic texts (genre report)

KAZALO

1 UVOD 8

2 RAZUMEVANJE IN RAZUMLJIVOST 11
2.1 Opredelitev pojmov 12
2.1.1 Razumevanje 12
2.1.2 Razumljivost 14

3 DEJAVNIKI RAZUMEVANJA 16
3.1 Razumevalčevi dejavniki 16
3.2 Sporočevalčevi dejavniki 17
3.3 Družbeni dejavniki 17
3.4 Besedilni dejavniki 18
3.4.1 Dejavniki razumljivosti 19

4 METODE RAZISKOVANJA RAZUMEVANJA IN RAZUMLJIVOSTI 21
4.1 Začetki raziskovanja: hermenevtika 21
4.2 Razumevanje in razumljivost v kognitivni znanosti 22
4.2.1 Kintschev in Van Dijkov model razumevanja 23
4.3 Raziskovanje razumljivosti v psihologiji 24
4.3.1 Berljivostne formule 24
4.3.2 Hamburški razumljivostni koncept 27
4.3.3 Groebnova psihologija bralca 28
4.3.4 Kritika psiholoških konceptov razumljivosti 30
4.4 Raziskovanje razumljivosti v jezikoslovju 31
4.5 Razumljivostni model Susanne Göpferich 32
4.6 Sklep 38

5 RAZUMLJIVOST V NOVINARSKEM SPOROČANJU 39
5.1 Novinarski diskurz 40
5.2 Novinarsko sporočanje 42
5.2.1 Sporočanjska funkcija 43
5.2.1.1 Namen besedila 43
5.2.1.2 Naslovnik 44

5.2.1.3 Pošiljatelj ... 44
5.2.2 Besedilni okvirni podatki ... 45
5.2.2.1 Mentalni denotativni model ... 45
5.2.2.2 Mentalni konvencijski model ... 46
5.2.2.3 Prenosnik ... 48
5.2.2.4 Pravne in uredniške smernice ... 49
5.2.3 Dimenzije razumljivosti ... 50
5.2.3.1 Jedrnatost ... 51
5.2.3.2 Neoporečnost ... 52
5.2.3.3 Motivacija ... 53
5.2.3.4 Zgradba ... 54
5.2.3.5 Preprostost ... 55
5.2.3.6 Zaznavnost ... 58

6 RAZUMLJIVOST SLOVENSKIH POROČEVALNIH BESEDIL ... 59
6.1 Cilj raziskave ... 59
6.2 Metoda dela ... 59
6.3 Rezultati analize ... 60
6.3.1 Dimenzija razumljivosti *jedrnatost* ... 60
6.3.2 Dimenzija razumljivosti *neoporečnost* ... 62
6.3.3 Dimenzija razumljivosti *motivacija* ... 73
6.3.4 Dimenzija razumljivosti *zgradba* ... 77
6.3.5 Dimenzija razumljivosti *preprostost* ... 80
6.3.6 Dimenzija razumljivosti *zaznavnost* ... 83
6.4 Zaključek ... 84

7 SKLEP ... 87

8 LITERATURA ... 90

Priloga A: Poročilo *Dokapitalizacija Mure ni uspela* ... 96
Priloga B: Poročilo *Dokapitalizacija Mure je propadla* ... 97
Priloga C: Poročilo *Dokapitalizacija Mure ni uspela* ... 98
Priloga Č: Poročilo *Pričakovane zmage, HDZ brez »trdnjav«* ... 99
Priloga D: Poročilo *Lokalne volitve minile brez presenečenj* ... 100

Priloga E: Poročilo *Slab odziv volivcev* 101
Priloga F: Poročilo *Je v letalo udarila strela?* 102
Priloga G: Poročilo *Letalo družbe Air France nad Atlantikom najverjetneje zadela strela* 104
Priloga H: Poročilo *Letalo Air Francea strmoglavilo v Atlantik* 105
Priloga I: Poročilo *Čas za poravnavo računov* 106
Priloga J: Poročilo *NLB se pripravlja na zaseg Šrotovega premoženja, Arhar molči o podrobnostih* 107
Priloga K: Poročilo *Posojilo NLB družbi Infond Holding se izteče danes* 108
Priloga L: Poročilo *Ljubljeni vodja izbral svojega tretjega sina* 109
Priloga M: Poročilo *Severnokorejski ljubljeni vodja imenoval naslednika* 110
Priloga N: Poročilo *Kim Jong Ila bo nasledil njegov najmlajši sin* 111
Priloga O: Poročilo *»Bila je napaka. Zanjo se opravičujem. Jo obžalujem.«* 112
Priloga P: Poročilo *Gregor Golobič priznal, da je lagal* 113
Priloga R: Poročilo *Minister Golobič na nitki* 114
Priloga S: Poročilo *Amerika ne bo nikoli v vojni z islamom* 115
Priloga Š: Poročilo *Obama želi nov začetek z muslimani* 116
Priloga T: Poročilo *Obama ponudil roko muslimanom* 117

1 UVOD

Potreba po razumljivosti je zapisana v samih temeljih novinarskega sporočanja, saj se novinarstvo kot družbena dejavnost obrača k javnosti in obstaja zaradi nje. Razumljivo izražanje torej predpostavljajo tako rekoč vsi novinarski priročniki, a se mu – kot da je samo po sebi umevno – le redki med njimi posebej posvečajo. Če že, ga povezujejo z rabo preprostega izrazja in skladnje: pogosto rabljenih, splošno znanih, nestrokovnih besed in kratkih povedi. Toda novinarski prispevki poročajo tudi o nadvse kompleksnih pojavih in dogajanjih, pri čemer so novinarji posredniki med strokami in javnostjo, nemalokrat pa so celo prvi, ki o novostih poročajo. Terminom in tujkam se ob tem ne morejo vselej preprosto izogniti. Tako novinarji pravzaprav nihajo med poljudnostjo in strokovnostjo, med potrebama po razumljivosti in preprostosti ter potrebama po točnosti in natančnosti.

Razumljivosti pa gotovo ne moremo zagotoviti zgolj z rabo splošnega besedišča in kratkih povedi. Obstajati morajo še drugi dejavniki razumljivosti. Besedilo, katerega razumevanje nekomu povzroča nemalo preglavic, je lahko za drugega povsem razumljivo. (Ne)razumljivo torej besedilo ni samo po sebi, temveč v odvisnosti od vsakokratnega bralca. Je potemtakem vedno, ko ga ne pišemo z mislimi na njegovega bralca, ker ga pač ne poznamo, obsojeno na slabše razumevanje ali celo nerazumevanje? Tudi če bi bilo tako, nas lahko pred nesporazumom ali celo nerazumevanjem reši prejemnikova povratna informacija. Novinar pa se s svojimi prispevki obrača na javnost, ki je – četudi se denimo tista revije *Ona* razlikuje od tiste, ki bere *Smrkljo* – sestavljena iz posameznikov z različnim predznanjem, razgledanostjo, zanimanji itd. Zaradi narave novinarskega sporočanja tudi povratna informacija novinarja doseže le malokrat. In vendar bralci novinarske prispevke v glavnem razumemo. Domnevamo torej lahko, da obstajajo nekakšne splošne smernice razumljivosti, ki jih pri pripravi prispevkov upoštevajo tudi novinarji.

Raziskovanju procesov razumevanja so se v preteklosti posvečale različne vede, kot prva izmed njih že v antiki hermenevtika. V 20. stoletju so se nato razvile različne metode preučevanja razumevanja in razumljivosti, a je zaradi kompleksnosti preučevanega pojava vsaki izmed njih mogoče očitati pomanjkljivosti. Nemška jezikoslovka Susanne Göpferich pa je v začetku 21. stoletja prav ob upoštevanju teh pomanjkljivosti razvila svoj razumljivostni model za tvorbo in vrednotenje besedil,

sestavljen iz nanašanjskega okvira s številnimi dejavniki in iz šestih dimenzij razumljivosti, ki se nanašajo nanje. Prav v teh dimenzijah vidimo splošne smernice razumljivosti, ki so po našem mnenju upoštevane tudi v novinarskem sporočanju.

Pričakujemo torej, da so v novinarskem sporočanju, kot se kaže v časopisnem poročevalstvu, še posebno v informativni zvrsti novinarskih besedil, torej v poročevalnih besedilih, bolj ali manj upoštevane prav vse dimenzije razumljivosti, ki jih predvideva razumljivostni model Göpferichove, znan tudi pod imenom karlsruhški razumljivostni model, v skladu z naravo novinarskega diskurza pa še prav posebej dimenzije *jedrnatost*, *neoporečnost* (predvsem na ravni kodiranja v besedilu, pač zaradi v medijih prisotne institucije lektoriranja) in *zaznavnost*. Za preveritev te hipoteze bomo po omenjenem razumljivostnem modelu analizirali nabor 21 poročil iz slovenskih dnevnikov *Delo*, *Dnevnik* in *Večer*. Naša nadaljnja hipoteza je, da so te dimenzije razumljivosti v posamičnih dnevnikih upoštevane v različni meri, zato smo iz vsakega dnevnika izbrali po sedem poročil, ki so tematsko usklajena z izbranimi poročili iz preostalih dveh dnevnikov.

Ob upoštevanju vseh dejavnikov, ki jih predvideva karlsruhški razumljivostni model, bomo pri analizi v vsakem poročilu posebej opazovali stopnjo uresničevanja zahtev, ki jih določajo dimenzije razumljivosti, in kršitve zoper njih. Zavedamo se subjektivnosti takšne metode dela, vendar imajo, kot smo že opozorili, tudi druge možnosti raziskovanja, ki se ponujajo, svoje pomanjkljivosti. Poleg tega pa naš namen ni meriti razumljivost, temveč opazovati, ali so v sodobnih slovenskih poročevalnih besedilih dimenzije razumljivosti, kot jih določa model Göpferichove, upoštevane, in če so, katere ter v kolikšni meri.

Za verodostojno in tehtno raziskavo so seveda potrebna pojmovno-teoretična izhodišča. Predstavljamo jih v poglavjih pred analizo. Najprej v drugem poglavju opozarjamo na razlike med pojmoma *razumevanje* in *razumljivost* ter ju skušamo opredeliti. V tretjem poglavju razčlenjujemo dejavnike razumevanja – razumevalčeve, sporočevalčeve, družbene in besedilne. Kot enim izmed besedilnih dejavnikov razumevanja se pri tem posebej posvečamo dejavnikom razumljivosti. Četrto poglavje je pregled pomembnejših metod raziskovanja razumevanja in razumljivosti. V njem predstavljamo raziskovanje razumljivosti v hermenevtiki, pomembnejše metode raziskovanja iz kognitivne znanosti in psihologije ter njihove pomanjkljivosti, kratko se ustavimo pri jezikoslovju, nato pa obširneje opisujemo karlsruhški razumljivostni model kot interdisciplinarno metodo raziskovanja razumljivosti in utemeljujemo odločitev za

njegovo praktično uporabo v kasnejši analizi. Model je treba za uporabo na področju novinarskega sporočanja ustrezno prilagoditi; temu je namenjeno peto poglavje. S praktičnim delom v šestem poglavju, v katerem opredeljujemo cilj raziskave razumljivosti poročevalnih besedil, predstavljamo metodo dela ter končno rezultate analize in ugotovitve, nato osrednji del zaključujemo.

Še nekaj besed o (strokovnih) izrazih. Kadar o pošiljatelju, novinarju, prejemniku, naslovniku, bralcu ipd. govorimo na splošno, imamo vsakokrat v mislih pošiljatelja oz. pošiljateljico, novinarja oz. novinarko, prejemnika oz. prejemnico, naslovnika oz. naslovnico, bralca oz. bralko itd. Kljub zavedanju potrebe po spoštovanju enakopravnosti obeh spolov tudi na ravni jezika, smo se odločili za rabo zgolj moške oblike samostalnikov, pridevnikov, glagolov itd., saj bi nasprotno ravnanje, torej dosledno pisanje v obeh spolih, besedilo dela bistveno podaljšalo. Izmed poimenovanj *naslovnik* in *prejemnik*, ki sta si sicer podobni, nikakor pa ne sopomenski, v delu uporabljamo obe – pač v odvisnosti od poimenovanja avtorja, na katerega se nanašamo. Izraz *množični mediji* uporabljamo, kadar mislimo na tisk, radio, televizijo in internet, poimenovanje *množična občila* za zgolj tisk pa le redko, saj malokrat govorimo o tisku na splošno – navadno se nanašamo konkretneje na časopise ali dnevnike. Osrednja literatura, iz katere smo črpali teoretična spoznanja, je tujejezična, in sicer nemška, delno pa tudi angleška. Kjer ni opozorjeno drugače, so prevodi iz nje delo avtorice diplomskega dela, ki je pred vami. Ker se ob prevajanju držimo izvirnikov, velja ob tem še posebej opozoriti, da se za poimenovanje *razumljivost* v nemški literaturi ponekod tako rekoč sopomensko uporablja tudi izraz *berljivost* ali celo *zahtevnost* (*težavnost*). Na morebitne ostale posebnosti opozarjamo sproti.

2 RAZUMEVANJE IN RAZUMLJIVOST

Hermenevtika je problemu razumevanja in razlaganja besedil že v preteklih stoletjih namenjala osrednjo pozornost. Njeni začetki sicer segajo v antično Grčijo (Komel 2002, 9), za njenega utemeljitelja pa velja hrvaški učenjak Matija Vlačić Ilirik, ki je v 16. stoletju do tedaj znana pravila interpretacije kot prvi skušal povezati v nauk (Biere 1991, 3; prim. Komel 2002, 10). Pravi teoretski preobrat je hermenevtika nato doživela v 19. stoletju, ko jo je Friedrich D. Schleiermacher utemeljil kot »umetnost razumevanja« (Biere 1991, 3). V prejšnjem stoletju je bila hermenevtična tradicija sprva povsem prezrta, v sedemdesetih letih pa je teorija razumevanja doživela neke vrste renesanso (prav tam). Raziskovanju procesov razumevanja so se sicer prvi posvetili psihologi, a kot pravita Ferbežarjeva in Stabej (2008, 16), »je našlo pot tudi v jezikoslovne vede«.

Medtem ko nemško jezikoslovje v zadnjih dvajsetih letih problemu razumljivosti v jeziku posveča vedno večjo pozornost, pa, kot ugotavlja Osolnik - Kunčeva (2007, 144; poudarka v izvirniku), »v slovenskem jezikoslovnem prostoru ni bilo zaslediti poglobljene razprave o *razumevanju* ali *razumljivosti* v jeziku«. Vprašanje razumljivosti seveda ni univerzalni jezikoslovni problem, temveč se od jezika do jezika lahko razlikuje (Osolnik Kunc 2006, 28; 2004, 231).[1] Toda tudi Ferbežarjeva in Stabej (2008, 17) opozarjata, da temeljna slovenska jezikoslovna literatura pojavu razumevanja ne namenja posebne pozornosti in se razumevanje tudi znotraj procesa sporazumevanja še vedno premalo ali celo sploh ne problematizira. Osolnik - Kunčeva (2007, 145; 2006, 35–36) poudarja, da v slovenskem jezikoslovju na pojma *razumevanje* in *razumljivost* sicer naletimo – predvsem v povezavi z eno od štirih sposobnosti govornega in pisnega izražanja, namreč bralnim razumevanjem, a se je v preteklosti več kot o razumljivosti jezika pisalo o njegovi *nerazumljivosti*. Kot pravi Stabej (2004, 7), je razumljivost besedil z jezikoslovnega stališča zelo zapletena, »hkrati pa raziskovalno zanemarjena kategorija«.

Erjavčeva (1999) *razumljivost* obravnava kot enega izmed kriterijev kakovosti novinarskega izdelka. Čeprav večina dosedanjih raziskav problema razumljivosti ni analizirala z vidika novinarske kakovosti, temveč z vidika sprejemanja vsebine pri

[1] Osolnik - Kunčeva (2006, 28) to utemeljuje s primerom angleščine, kjer se o tem vprašanju zaradi drugačnega načina mišljenja jezikoslovno ne razpravlja toliko kot pri nemščini, kjer prevladuje asociativni način mišljenja.

naslovnikih, meni, da je prav razumljivost najbolj splošen kriterij kakovosti; poudarja pa, da ta ne obstaja »kot besedilna značilnost sama na sebi, ampak le v interakciji med besedilom in bralci« (prav tam, 77). Osolnik - Kunčevi (2007, 145–146), ki se ukvarja z razumljivostjo v strokovnem sporočanju, se zdi tako pomembno razlikovati med pojmoma *razumevanje* in *razumljivost*: prvi namreč poudarja bralčev vidik, drugi pa vidik besedila.

2.1 Opredelitev pojmov

2.1.1 Razumevanje

Ferbežarjeva in Stabej (2008, 16–17; poudarki v izvirniku) ugotavljata, da je nemogoče ponuditi enoznačno definicijo razumevanja; iščoč skupni imenovalec različnih definicij, pa pravita, »da je v središču raziskovalne pozornosti **pomen** besedila, kot ga v procesu razumevanja **interpretira oz. (re)konstruira razumevalec**«.[2] Podobno Osolnik - Kunčeva (2007, 146) poudarja, da o razumevanju govorimo z vidika prejemnika sporočila, pri čemer upoštevamo tako kognitivni kot komunikacijski vidik.

V temeljni slovenski literaturi se sporazumevanje pojmuje »kot linearen proces z jasno razmejljivima vlogama tvorca/sporočevalca in naslovnika/prejemnika«, pravita Ferbežarjeva in Stabej (2008, 17). Pomen, kot si ga je zamislil tvorec, naj bi naslovnik pri tem preprosto preslikal; tradicionalno se namreč nanj ni gledalo kot na nekaj subjektivnega, določenega v konkretnem procesu tvorjenja na eni in razumevanja na drugi strani (prav tam). V *Enciklopediji slovenskega jezika* tako beremo, da pri sporočanju ločimo tvorca in naslovnika ter besedilo »kot dosežek ene strani tvorčevega prizadevanja, da predmetnost ›uveže‹ (enkodira) v besedilo s pomočjo jezika, z druge pa naslovnikovega prizadevanja, da iz tega ›veza‹ z ›razvezavo‹ (dekodiranjem) pred svoje duševnostne oči spet prikliče uvezano predmetnost« (Toporišič 1992, 298).

[2] Ferbežarjeva in Stabej (2008, 17) se odpovedujeta tradicionalnemu ločevanju med tvorcem/sporočevalcem in naslovnikom/(s)prejemnikom, saj to nakazuje linearno pojmovanje sporazumevalnega procesa z jasno razmejljivima vlogama »aktivnega« tvorca in »pasivnega« prejemnika. Ob tem velja opozoriti tudi na razliko med včasih sopomensko rabljenima izrazoma *naslovnik* in *prejemnik*: Osolnik - Kunčeva (2007, 143) opozarja, da je prejemnik lahko naključna oseba, naslovniku pa je sporočilo namenjeno. Ferbežarjeva in Stabej (prav tam) menita, da lahko namesto takšnih poimenovanj govorimo preprosto »o uporabniku jezika v eni ali drugi zamenljivi socialni vlogi«. Ustrezen bi bil gotovo tudi izraz sosporočevalec. Omenjena avtorja dihotomijo sporočevalec – razumevalec iz metodoloških razlogov vendarle ohranjata (prav tam).

V učbeniku *Na pragu besedila*, namenjenem pouku slovenskega jezika v 1. letniku gimnazij ter strokovnih in tehniških šol, pa beremo, da obsega sporazumevanje sporočanje in sprejemanje besedil: »Oseba A (npr. Peter) kaj sporoča osebi B (npr. Janezu), le-ta pa njeno besedilo sprejema in ga – če obvlada isti jezik – razume« (Bešter in dr. 1999, 27). Nova izhodišča in poglede na sporazumevanje je v osemdesetih letih prejšnjega stoletja sicer ponudila teorija govornih dejanj, a kot je razvidno tudi iz zgornje opredelitve sporazumevanja, na splošno še vedno velja, da za to, da se udeleženci komunikacije med seboj razumejo, zadošča že to, da delijo isti kod (Ferbežar in Stabej 2008, 17).[3]

Razlaga gesla *razumevanje* v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ), »glagolnik od razumevati ali razumeti«, nas napoti h gesloma *razumevati* in *razumeti*. Prvi, nedovršni glagol SSKJ razlaga takole: 1. »vključevati, sprejemati v zavest in ugotavljati vzročne, logične povezave«, 2. (s prislovnim določilom) »imeti v mislih, v zavesti kaj glede na bistvene lastnosti, vsebino tako, kot izraža določilo«, 3. »postajati sposoben dojeti vsebino česa, izraženega v tujem jeziku« in »postajati sposoben dojeti vsebino česa sploh«, drugega, dovršnega, pa takole: 1. »vključiti, sprejeti v zavest in ugotoviti vzročne, logične povezave« in »ugotoviti vsebino, smisel«, 2. (s prislovnim določilom) »imeti v mislih, v zavesti kaj glede na bistvene lastnosti, vsebino tako, kot izraža določilo«, 3. »imeti, izražati naklonjen, pozitiven odnos do mišljenja, čustvovanja, ravnanja koga«, 4. »akustično zaznati tako, da se lahko ugotovi vsebina, smisel«, 5. »biti sposoben dojeti vsebino česa, izraženega v tujem jeziku« in »biti sposoben dojeti vsebino česa sploh«, 6. (v medmetni rabi) »izraža podkrepitev ukaza« in (pogovorno) »izraža podkrepitev sploh«.

Kot ugotavljata tudi Ferbežarjeva in Stabej (2008, 18), razumevanja besedila oz. jezika, razen pri petem pomenu drugega gesla, slovarska razlaga torej posebej ne omenja.[4] Ob navedenem se jima postavlja dvoje vprašanj, in sicer, ali je razumevanje besedil v prvem jeziku res samo po sebi umevno in ali ga je potemtakem sploh treba jezikoslovno problematizirati (prav tam). Domnevata namreč, da je treba poleg razumevalčevih dejavnikov razumevanja, med katere sodi jezikovna zmožnost,

[3] V omenjenem učbeniku na drugem mestu vendarle beremo, da »/p/rejemnik pogosto ne more razumeti vsega, kar mu je sporočevalec sporočil, včasih pa tudi razume drugače, kot je mislil sporočevalec« ter da je razumevanje in pomnenje besedila lažje in boljše, »/č/e sporočevalec pri tvorjenju besedila upošteva naslovnika in če je naslovnik pri poslušanju in branju dovolj zbran« (Bešter in dr. 1999, 57).

[4] Kanadska Enciklopedija jezika in jezikoslovja pa razumevanje opredeljuje »zgolj« kot dejanje ali sposobnost dojemanja in interpretiranja pomena jezika (Brown 2006, 25).

upoštevati še besedilne in družbene dejavnike razumevanja (prav tam). A o tem več v nadaljevanju.

V slovenski literaturi so s pojavom razumevanja pogosto povezani tudi drugi izrazi (Ferbežar in Stabej 2008, 17). V *Enciklopediji slovenskega jezika* denimo izraz *dekodiranje*, tj. »/p/omensko smiselno razbiranje kakega sporočila, zlasti jezikovnega« ter njegovi sopomenki *razvezovanje* in *razvozlavanje* (Toporišič 1992, 21). Učbenik *Na pragu besedila 1* pa govori o *sprejemanju*: »Prejemnik sprejema besedilo, poslano po slušnem ali vidnem prenosniku /…/; pri tem lušči iz njega bistvene podatke in prepoznava sporočevalčev namen« (Bešter in dr. 1999, 57).

Končno lahko s Ferbežarjevo in Stabejem (2008, 18–20) razumevanje opredelimo kot **tvorjenje pomena**: v sporazumevalnem procesu se (re)konstruirajo bolj ali manj eksplicitno izraženi pomeni. Pomen namreč ni vsebovan v besedilu, temveč ga mora(ta) prejemnik (in sporočevalec) šele tvoriti (Brown 2006, 228). »To interaktivno tvorjenje pomenov je do določene mere avtomatizirana in nezavedna dejavnost vsakega posameznega udeleženca sporazumevalnega dogodka, ne glede na to, ali je postavljen v vlogo sporočevalca ali razumevalca,« poudarjata Ferbežarjeva in Stabej (2008, 20).[5]

2.1.2 Razumljivost

SSKJ razumljivost razlaga kot »lastnost, značilnost razumljivega«, slednje pa kot takšno, »ki se da razumeti« oz. »ki se mu da ugotoviti pomen«. Natančnejšo opredelitev pojma najdemo v *Enciklopediji slovenskega jezika*, ki pravi, da gre za »/l/astnost besedila, ki naslovniku omogoča videnje ubesedene pojmovne in prek tega predmetne (nanosniške / referenčne) resničnosti ali izseka / dela obojega«, odvisna pa je »od stopnje tvorčevega enačenja jezikovne izrazitve s pojmovno in nanosniško resničnostjo ter od tvorčevega upoštevanja naslovnikove usposobljenosti za ustrezno sprejemanje obvestil« (Toporišič 1992, 248).

Tudi Bußmannova (2002, 736) pojem razumljivost opredeljuje kot strnjeno oznako za lastnosti oblikovanja besedila, ki vplivajo na proces razumevanja besedila in na pomnenje besedila. Razumljivost kot lastnost besedil lahko razumevanje olajša ali pa ga

[5] Glede na to, da četudi sporočevalec in razumevalec delita isti kod, pa ne delita tudi istega spoznavnega in predstavnega sveta, poleg tega pa v sporazumevalni proces ne vstopata z enakimi nameni, Ferbežarjeva in Stabej (2008, 25) opozarjata, da »opredelitev razumevanja kot interaktivnega tvorjenja pomena, na katerega (lahko) vplivajo najrazličnejši dejavniki, vodi v sklep o subjektivnosti, v skrajni posledici celo o naključnosti razumetja kot individualnega dosežka«. In vendar običajno pridemo do podobnih rezultatov in se vsaj načelno razumemo, pravita v nadaljevanju (prav tam, 27).

oteži (Nußbaumer v Jahr 1996, 155). Osolnik - Kunčeva (2007, 146) povzemajoč pravi, da je razumljivost »stopnja razumevanja besedila, na katero lahko bralec različno vpliva s svojimi predispozicijami in predznanjem«. V ospredje tako postavlja bralca oz. razumevalca, in ne besedila samega. Tudi za Lewandowskega (1994, 1227) je razumljivost lastnost govorjenih ali zapisanih besedil glede na določene poslušalce ali bralce, saj vsak govorec/pisec izhaja iz domnev o svojih naslovnikih ter izbira ustrezne besedilne oblike in jezikovna sredstva za dosego nameravanih učinkov. Osolnik - Kunčeva (2006, 49) na drugem mestu prav tako poudarja tudi pomen sporočevalca: pravi namreč, da se v razumljivosti odraža tvorčeva perspektiva, saj tvorec pri oblikovanju besedila zavestno ali nezavedno upošteva različne dimenzije razumljivosti.

Kot opaža tudi Osolnik - Kunčeva (2007, 146), je v primerjavi s pojmom *razumevanje* težje najti razlage ali definicije pojma *razumljivost*. Delno smo že nakazali, da za razliko od izraza *razumevanje* izraz *razumljivost* poudarja **vidik besedila** in se nanaša na **njegove lastnosti**. Oba izraza pa sta med seboj vendarle tesno povezana: če se opremo na opredelitev Bußmannove (2002), razumljivost kot lastnost besedila vpliva na razumevanje kot dejavnost razumevalca. Velja pa tudi obratno: če se navežemo na Toporišičevo (1992) pojmovanje razumljivosti, je ta med drugim odvisna od tvorčevega upoštevanja naslovnikove usposobljenosti, izobrazbene ravni, izkušenosti in starosti, torej tudi razumevalec s svojimi lastnostmi vpliva na raven razumljivosti njemu namenjenega besedila. Razumljivost, skratka, ni besedilna značilnost sama na sebi, temveč obstaja le v interakciji med besedilom in razumevalcem (Erjavec 1999, 77).

3 DEJAVNIKI RAZUMEVANJA

Kot je razvidno iz opredelitve pojmov *razumevanje* in *razumljivost* v prejšnjem poglavju, na razumevanje vpliva vrsta dejavnikov – tudi razumljivost kot lastnost besedila. Bržkone najočitnejši so bralčevi oz. razumevalčevi in besedilni dejavniki, Ferbežarjeva in Stabej (2008, 20) k tem dodajata še širše družbene, mi pa tudi sporočevalčeve. Dejavnike razumevanja torej lahko razvrstimo v vsaj štiri skupine, vendar te niso vselej jasno razmejljive in se med seboj pogosto prepletajo (Ferbežar in Stabej 2008, 25), poleg tega pa gre tudi za medsebojno vplivanje (Jahr 1996, 156).

Zaradi pomembnosti za naše nadaljnje razmišljanje in končno analizo se bomo v nadaljevanju nekoliko pomudili pri vsaki skupini dejavnikov razumevanja. Podrobneje pa se bomo posvetili predvsem besedilnim dejavnikom in izmed njih razumljivosti, o kateri smo že govorili.

3.1 Razumevalčevi dejavniki

K razumevalčevim dejavnikom Ferbežarjeva in Stabej (2008, 20–21) prištevata razumevalčevo jezikovno zmožnost,[6] kognitivne sheme,[7] spomin,[8] namen, s katerim razumevalec vstopa v sporazumevalni proces, ter čustva, razumevalčev spol, osebnostne lastnosti, inteligenco in čisto fizikalne dejavnike, kot je sposobnost slušnega in vidnega zaznavanja. Ferbežarjeva (2009, 79)[9] na drugem mestu poleg tega kot razumevalčeva dejavnika razumevanja navaja še motivacijo oz. interes za branje ter odnos med sporočevalcem in razumevalcem. Razumevalčev družbeni status, njegova izobrazba in družbena vloga ter razmerje, ki se med sporočevalcem in razumevalcem vzpostavlja v konkretnem sporazumevalnem dogodku, »pa že nakazujejo prehod k družbenim

[6] Jezikovna zmožnost pravzaprav sodi k naslednjemu zapisanemu razumevalčevemu dejavniku, tj. h kognitivnim shemam (Ferbežar in Stabej 2008, 21), vendar jo zaradi pomembnosti po analogiji z avtorjema, na katera se opiramo, navajamo posebej.

[7] Te ima posameznik shranjene v spominu, Ferbežarjeva in Stabej (2008, 21) pa jih opredeljujeta kot posameznikovo siceršnje védenje, znanje in izkušnje na različnih področjih, oz. povzemajoč različne avtorje, kot »organizirane zgradbe znanja, ki se oblikujejo na podlagi posameznikovih izkušenj in predstav ter kulturnega okolja« in se aktivirajo pri tvorjenju in razumevanju besedil ter pri njihovem priklicu iz spomina. Več o njih v nadaljevanju.

[8] Oz. kapaciteto njegovega spomina (Ferbežar in Stabej 2008, 21).

[9] V času nastajanja drugega dela tega diplomskega dela nam je bil omogočen vpogled v doktorsko disertacijo Ine Ferbežar *Besedilnost med formalnimi lastnostmi in kognitivnimi procesi* (2009), zato spoznanja, predstavljena v članku Ine Ferbežar in Marka Stabeja *Razumeti razumevanje* (2008), na katerega se opiramo, ponekod dopolnjujemo tudi z natančnejšimi navedki iz omenjene disertacije.

razsežnostim komunikacije«, pravita Ferbežarjeva in Stabej (2008, 21). Susanne Göpferich (2001, 122; 2009, 35), nemška jezikoslovka, katere razumljivostni model bomo predstavili v nadaljevanju tega dela, poleg mnogih že omenjenih dejavnikov kot za razumevanje potencialno pomembne značilnosti naslovnika navaja tudi njegove predsodke o obravnavani problematiki, prejemniški položaj ter obseg skupine naslovnikov in njeno enotnost posebno glede predznanja o tematiki.

3.2 Sporočevalčevi dejavniki

Če se opremo na Göpferichovo (2009, 35–36; 2001, 122), k za razumevanje potencialno pomembnim značilnostim pošiljatelja, torej k sporočevalčevim dejavnikom, poleg značilnosti, ki smo jih našteli že pri naslovniku (starost, spol, socialno, pokrajinsko in kulturno ozadje, vzgoja in izobrazba, konjički), štejejo še pošiljateljski položaj, osebnost oz. institucionaliziranost pošiljatelja ter socialno razmerje med pošiljateljem in prejemnikom. K temu bi lahko dodali še nekatere druge dejavnike, ki smo jih prav tako že navedli tudi pri razumevalčevih, predvsem sporočevalčevo jezikovno zmožnost oz. širše kognitivne sheme, njegov spomin, namen, s katerim se sporočanja loteva, njegovo motiviranost za sporočanje, čustva, inteligenco ter družbeni status in družbeno vlogo. Kot to velja za vse skupine dejavnikov razumevanja, pa s tem sporočevalčevi dejavniki gotovo še niso izčrpani, a to, ne nazadnje, tudi ni bil naš namen.

3.3 Družbeni dejavniki

Od družbenih dejavnikov Ferbežarjeva in Stabej (2008, 22) posebej izpostavljata kulturno okolje, ki posameznika določa in je del njegovega izkušenjskega sveta, ter bolj ali manj spremenljive družbene vloge, ki jih posamezniki prevzemajo v določeni družbi in tako med sabo vzpostavljajo bolj ali manj jasno hierarhizirana družbena razmerja. K družbenim dejavnikom po našem mnenju sodijo tudi – če se izrazimo v terminologiji Göpferichove (2009; 2001) – konvencije (besedilnih vrst) ter pravne in uredniške smernice kot dejavniki, ki so pomembni tako za sporočevalca kot za razumevalca, torej za vse uporabnike jezika, in so se postopno oblikovali v odvisnosti od družbe.

3.4 Besedilni dejavniki

Jarnovičeva (2007, 145) na razumevanje besedila gleda kot na »dinamičen proces, odvisen od mentalnih operacij, ki med sprejemanjem besedila omogočajo in vplivajo na bralčeva pričakovanja, previdevanja, zaznave, vrednotenje, inference oz. sklepe«. Na jezikovni ravni ga usmerja »jezikovna struktura posameznih delov besedila ali jezikovna podoba besedila kot celote« (prav tam). Ferbežarjeva in Stabej (2008, 23) v okviru besedilnih dejavnikov razumevanja izpostavljata predvsem problem sprejemljivosti in razumljivosti besedila. Prva je po Stabeju (2008, 91) družbeno, druga pa tehničnojezikovno pogojena:

> *Tehničnojezikovna pogojenost pomeni v grobem naslednje: diskurz mora s svojo jezikovno oblikovanostjo omogočiti sorazmerno zanesljivo konstrukcijo in posredovanje pomenov ter sporazumevalnih namenov sogovorcev. Sprejemljivost pa po drugi strani pomeni stopnjo pripravljenosti za sprejemanje diskurza. Ta je med drugim odvisna tudi od tistih oblikovnih lastnosti diskurza, ki sicer tehničnojezikovno niso problematične, se pa dejstvu, da so bile izbrane, pripisuje neko oznako družbene vrednosti.*

Oba vidika sta, kot opozarja Stabej (2008, 92), do neke mere v kompenzacijskem razmerju. Če je namreč sogovorec zaradi naklonjenosti ali obvez do govorca njegov diskurz pripravljen sprejeti, četudi mu ni dobro razumljiv, se govorni dogodek lahko uspešno konča; če pa imata sogovorca denimo »problem vzajemne nesprejemljivosti stališč«, je tudi medsebojna razumljivost njunih diskurzov – četudi sta, gledano z jezikovnega stališča, popolnoma funkcionalna – na preizkušnji (prav tam).

Ferbežarjeva in Stabej (2008, 24) opozarjata, da za razliko od sprejemljivosti razumljivost v slovenskem jezikoslovju za zdaj ostaja neraziskovana. Običajno se omejuje na načela praktične stilistike, njena obravnava je največkrat dekontekstualizirana in brez empiričnih potrditev, merilo razumljivosti jezikovne podobe besedila pa sta kar razpravljalec ali razpravljalka sama (prav tam). Avtorja (prav tam) poudarjata, da »/r/azumljivosti seveda ne gre omejevati na zgolj tehnični problem produkcije«, ter po analogiji z razumevanjem vpeljujeta dvoje dejavnikov razumljivosti: tiste, ki delujejo na lokalni, in tiste, ki delujejo na globalni ravni.

3.4.1 Dejavniki razumljivosti

Kot besedilne dejavnike razumljivosti, ki delujejo na lokalni ravni, Ferbežarjeva in Stabej (2008, 24) navajata leksikalne elemente (manj pogoste ali napačno izgovorjene oz. zapisane besede ali besedne zveze),[10] kompleksne in »kondenzirane« izreke na ravni struktur (denimo redundanca nasproti eliptičnim izrekom), pa tudi vsebino besedila, »saj je odvisnost od informacij na jezikovni ravni nekako v obratnem sorazmerju s poznavanjem tematike besedila«. Z vsebino je mišljena na eni strani tema besedila, na drugi pa način, kako je ta posredovana, tj. »koliko je informacij v besedilu in kako zgoščeno so podane, kako eksplicitno je predstavljena tema, kako specializiran je kod, v katerem je predstavljena, ipd.« (Ferbežar 2009, 90). Ferbežarjeva (prav tam, 90–91) kot tradicionalni dejavnik poleg že omenjenih bolj ali manj zapletenih skladenjskih struktur navaja še sobesedilo in v razmišljanje o besedilnih dejavnikih razumevanja vključuje tudi (sporočevalčevo) izbiro besedilne vrste, organizacijo besedila,[11] njegove tipografske značilnosti in izbiro prenosnika.

Kot pravi Ferbežarjeva (2009, 92), bi dejavnike razumljivosti pravzaprav lahko iskali kar v kriterijih besedilnosti, »saj lahko neupoštevanje kateregakoli od njih otežuje razumevanje in krni razumetje«. De Beaugrande in Dressler (1992, 12) besedilo definirata kot komunikacijsko pojavitev, ki izpolnjuje sedem kriterijev besedilnosti, in če kateremu koli izmed teh kriterijev ni bilo zadoščeno, besedilo ni komunikativno. Ti kriteriji besedilnosti so (1) kohezija, tj. način, kako so sestavine površinskega besedila, torej besede, kot jih slišimo ali vidimo, znotraj niza med seboj povezane; (2) koherenca, pri čemer gre za načine, na katere so komponente besedilnega sveta, tj. konstelacija pojmov in relacij, na katerih temelji povšinsko besedilo, medsebojno dostopne in relevantne; (3) namernost, ki se nanaša na hotenje tvorca besedila, da ponujeno

[10] Jarnovičeva (2007, 146, 148), ki je raziskovala vpliv metadiskurznih elementov (ločuje med besedilnimi, kot so *tj.*, *in sicer*, *gl.* ipd., ter medosebnimi, kot so *zelo*, *veliko*, *izredno* ipd.) na razumevanje besedil v slovenščini, je postavila dve hipotezi, in sicer, (1) da »/b/esedilni metadiskurzni elementi zaradi svoje funkcije organiziranja strukture besedila pri boljših oz. bolj izkušenih bralcih nimajo bistvenega vpliva na razumevanje izbranega avtentičnega besedila kot celote« in (2) da »/m/edosebni metadiskurzni elementi pri boljših oz. bolj izkušenih bralcih vplivajo na razumevanje besedila, vendar se v spominu ne ohranijo v enaki podobi kot v besedilu, ampak se relativizirajo glede na bralčeve izkušnje oz. že obstoječe védenje v povezavi s temo branega besedila«. Rezultati pilotne raziskave so potrdili prvo hipotezo, drugo pa le delno, saj so se pojavili tako primeri, ko se pri oblikovanju vsebinske predstave po besedilu medosebni metadiskurzni elementi ohranijo v enaki podobi kot v besedilu, kot primeri, ko se njihova podoba spremeni (Jarnovič 2007, 150–151).

[11] Silke Jahr (1996, 156–158), sklicujoč se na rezultate različnih raziskav, kot najvplivnejše dejavnike razumevanja navaja prav dejavnike na ravni besedil, kot najpomembnejšega izmed teh pa vsebinsko členjenost, torej organizacijo besedila.

jezikovno gradivo predstavlja koherentno in kohezivno besedilo, ki bo služilo za uresničitev tvorčevih namer; (4) sprejemljivost, tj. pripravljenost prejemnika besedila, da v danem nizu pojavitev vidi kohezivno in koherentno, zanj koristno ali relevantno besedilo; (5) informativnost, s čimer je mišljena količina (ne)pričakovanosti ali (ne)znanosti predstavljenih sestavin besedila; (6) situacijskost, pri čemer gre za dejavnike, ki naredijo besedilo relevantno glede na komunikacijsko situacijo; (7) medbesedilnost, s čimer so mišljeni dejavniki, zaradi katerih je uporaba določenega besedila odvisna od poznavanja enega ali več prej spoznanih besedil (prav tam, 12–18).[12]

Ferbežarjeva in Stabej (2008, 24) poudarjata, da problem razumljivosti seveda obstaja tudi »pod površino« besedila, vendar so ti dejavniki mnogo težje prepoznavni, hkrati pa imajo lahko daljnosežnejše posledice. Medtem ko gre pri (ne)razumljivosti besedila na lokalni ravni lahko res predvsem za problem razumevalčeve[13] jezikovne zmožnosti, pa »je problem razumljivosti na globalni ravni prej problem pomanjkanja t. i. skupne podlage sporočevalca in razumevalca«, razlagata avtorja (prav tam).

[12] Ti kriteriji delujejo kot konstitutivna načela komunikacije s pomočjo besedil, De Beaugrande in Dressler (1992, 18) pa menita, da morajo obstajati tudi urejevalna načela, »ki besedilno komunikacijo kontrolirajo, vendar je ne definirajo«. Predstavljata si tri urejevalna načela, in sicer (1) učinkovitost, ki je odvisna od (po možnosti majhne) stopnje truda in naprezanja udeležencev komunikacije pri uporabi besedila; (2) efektnost, ki je odvisna od tega, ali naredi besedilo močan vtis in ustvarja za dosego cilja ugodne razmere; (3) ustreznost, ki izhaja iz usklajenosti med situacijskim kontekstom in načinom, kako so upoštevani kriteriji besedilnosti (prav tam).

[13] Pa tudi sporočevalčeve (Ferbežar 2009, 92).

4 METODE RAZISKOVANJA RAZUMEVANJA IN RAZUMLJIVOSTI

4.1 Začetki raziskovanja: hermenevtika

Hermenevtika se je kot veščina razumevanja in razlage začela razvijati že v antični Grčiji (Komel 2002, 9). Na področju filologije in retorike je bilo nato oblikovanje nauka o razumevanju in razlagi pomembno ob stiku grške in židovske ter krščanske duhovnosti (prav tam, 10). Poglavitno spodbudo za razvijanje hermenevtike od srednjega prek novega veka do danes je, kot pravi Komel (prav tam; poudarek v izvirniku), »predstavljala eksegeza *Svetega pisma* kot ključnega teksta zahodne kulture«.

Dokončno izoblikovanje hermenevtike kot znanosti postavljajo v 16. stoletje, ko je Matija Vlačić Ilirik (Matthias Flacius Illyricus, 1520–1575), v Istri rojen nemški teolog, dotlej znana pravila interpretacije kot prvi skušal povezati v nauk (Ferbežar in Stabej 2008, 16; Biere 1991, 3). Vlačić je v svojem, v hermenevtičnem pogledu posebej pomembnem delu *Clavis Scripturae sacrae* iz leta 1567 sistematično razvil interpretativna napotila za branje Svetega pisma (Komel 2002, 10). Sam pa oznake *hermenevtika* ni uporabljal; kot prvi jo je leta 1654 uporabil Johann Conrad Dannhauer v naslovu svoje knjige *Hermeneutica Sacra* (prav tam, 11).

V 18. stoletju je nato hermenevtika razsvetljenstva svojo vlogo razumela predvsem didaktično (Biere 1991, 3). Predpostavljala je, da je izkušenemu razlagalcu načelno dostopno popolno razumetje besedila, h kateremu mora voditi tudi »učenca«, in sicer tako, da mu posamezna »temna mesta« v besedilu razjasni prek za razumevanje mesta manjkajočih pojmov, torej ustreznega strokovnega védenja, denimo zgodovinskega znanja (prav tam). Da se je v 19. stoletju takšno preprosto razlaganje besedil razvilo v umetnost razumevanja, je zasluga Friedricha D. Schleiermacherja (1768–1849) (Osolnik Kunc 2006, 43; Biere 1991, 3).

Romantika je na problem razumevanja gledala kot na univerzalni pojav, ki izvira iz tujosti sočloveka in iz njegove individualnosti (Biere 1991, 3–4). Po Schleiermacherju se te individualnosti mišljenja v jeziku nikoli ne da povsem razvozlati in je vsako razumevanje že tudi interpretiranje (prav tam, 3). »Schleiermacherjev nauk o razumevanju se strne v zahtevi, da mora razlagalec bolje razumeti tekst od njegovega

avtorja,« pravi Komel (2002, 11). Tej usmerjenosti je v svojem delu o Schleiermacherju sledil tudi Wilhelm Dilthey (1833–1911), ki je sicer postavil hermenevtiko kot metodološko podlago duhoslovnih znanosti (prav tam, 11–12).

Romantično pojmovanje problema razumljivosti se torej bistveno oddalji od razsvetljenskega. Vprašanje razumevanja se v 19. stoletju tudi ni več nanašalo zgolj na zapisana besedila, temveč na izražanje posameznika sploh; kot običajno pa ni več veljalo razumevanje, ampak nerazumevanje (Biere 1991, 4). Hermenevtika razsvetljenstva se torej izkaže za neustrezno. Na prav to nasprotje pa se navezuje tudi razprava o hermenevtiki v 20. stoletju, ko hermenevtični diskurz dobi filozofsko razsežnost, hkrati pa se razvijajo tudi nauki, ki poskušajo proces razumevanja še naprej metodično disciplinirati (Biere 1991, 4). Medtem ko prvi poudarjajo vlogo bralca kot tvorca pomena, drugi iščejo možnosti za metodično rekonstruiranje avtentičnega pomena besedila, torej pomena, kot si ga je zamislil avtor besedila sam (prav tam).

Hermenevtiki v znanosti dolgo niso pripisovali primerne, celo ključne vloge v razumevanju besedil (Osolnik Kunc 2006, 42). Kot smo že opozorili, je bila v 20. stoletju sprva povsem prezrta (Biere 1991, 3). A Biere (prav tam, 4) pravi, da hermenevtična tradicija za raziskovanje razumljivosti prinaša dve temeljni spoznanji: »(1) Izjave o razumljivosti besedila niso mogoče brez upoštevanja dejavnosti razumevanja, tj. razlaganja in interpretiranja, posameznega prejemnika in (2) razlaga(nje) besedil mora biti predstavljena (predstavljeno) kot razlagalni oz. poučevalno-učeči položaj, ki se mora nanašati na prejemnikovo (pred)znanje.«

4.2 Razumevanje in razumljivost v kognitivni znanosti

Neodvisno od razprave o hermenevtiki se v okviru uveljavljajoče se interdisciplinarne kognitivne znanosti, ki med drugim povezuje vprašanja kognitivne psihologije in računalniške znanosti, od sedemdesetih let 20. stoletja razvijajo precej abstraktni modeli, ki razumevanje besedil pojmujejo kot (mentalni) proces obdelave besedil oz. informacij (De Beaugrande in Dressler 1992, 146; Biere 1991, 4). Ti modeli obdelavo oz. razumevanje besedila navadno razumejo kot izmenično učinkovanje internaliziranih struktur védenja prejemnika in v besedilu eksternaliziranih tvorčevih

struktur védenja: če prejemnik sproži ustrezne sheme,[14] lahko v besedilu predstavljene informacije vključi v svoje strukture védenja, jih torej poveže z že prisotnimi koncepti (prav tam, 5). Kot posebno plodnega za raziskovanje razumljivosti Biere (1991) označuje model ciklične obdelave besedila avtorjev Walterja Kintscha in Teuna Adrianusa van Dijka.[15]

4.2.1 Kintschev in Van Dijkov model razumevanja

Kintsch in Van Dijk (1978/1983)[16] razumevanje besedila pojmujeta kot njegovo hierarhično pomensko organizacijo (Pečjak 1999, 38). Njun model razumevanja se začenja z analizo pomenov besed oziroma trditev iz besedila, te trditve pa razvršča na (višje in nižje) ravni ter ločuje med mikro- in makrotrditvami (prav tam, 38–39).[17] Pri daljših besedilih naj bi razumevanje potekalo v ciklih: v delovnem spominu naj bi se najprej analiziralo le določeno število trditev, ki naj bi se organizirale in shranile v kratkoročni spomin (prav tam, 39). V naslednjem ciklu predelave se skušajo nove trditve povezati s postavkami, uskladiščenimi in razvrščenimi v kratkoročnem spominu itd.; na koncu pa naj bi se vse medsebojno povezane trditve prenesle iz kratkoročnega spomina v dolgoročni spomin (prav tam, 41).

Prejemnik torej postopno, tj. za vsako skupino trditev posebej, preverja koherentnost: v enem ciklu predelave v delovni spomin sprejme eno skupino trditev in preverja tako njihovo koherentnost med seboj kot tudi njihovo koherentnost s trditvami iz prejšnjega cikla, shranjenimi v kratkoročnem spominu; če koherentnosti ne more vzpostaviti, mora ponovno aktivirati dele dolgoročnega spomina ali pa znova prebrati

[14] Biere (1991, 5) pravi, da se skuša kognitivna psihologija sedemdesetih in osemdesetih s pojmom *shema* ali s podobnimi izrazi, kot sta denimo *scenarij* in *okvir*, pri analizi procesov razumevanja oz. obdelave besedil navezati na strukture védenja; brez njihovega aktiviranja namreč spodleti vsakršen poskus razumevanja. De Beaugrande in Dressler (1992, 69) opredeljujeta sheme kot »globaln/e/ vzorc/e/ dogodkov in stanj v urejenih nizih, pri čemer predstavljata glavno povezavo časovna bližina in vzročnost«. V nasprotju z okviri, tj. vsakdanje védenje o kakem osrednjem pojmu obsegajočimi globalnimi vzorci, pa so po De Beaugrandu in Dresslerju (1992, 69) »sheme urejene v zapovrstnem redu, tako da se da postaviti hipoteze o tem, kaj se bo v nekem besedilnem svetu naredilo ali omenilo kot naslednje«. Gl. tudi op. 7.

[15] T. A. van Dijk je sicer tudi pomemben teoretik strukture novinarskega diskurza; znana je njegova *hipotetična struktura novičarske sheme* (Poler Kovačič 2007, 120; gl. tudi Košir 1988, 52–53).

[16] Svoj model razumevanja pri branju sta avtorja prvič objavila leta 1978, leta 1983 pa je sledila objava nekoliko spremenjenega modela (Pečjak 1999, 39).

[17] Makrostrukture so sestavljene iz mikrotrditev in se nanašajo na splošno strukturo besedila ter omogočajo globljo predstavo; mikrotrditve po Van Dijku (1972) povezujemo v makrostrukture s pomočjo makropravil, in sicer izpustitve, selekcije, generalizacije ter integracije (Pečjak 1999, 39).

dele besedila, če tudi to ne pomaga, pa se začnejo inferenčni[18] procesi, s katerimi na podlagi védenja o svetu te trditve dopolni (Biere 1991, 5–6). Tako nastala osnova – idealno gledano – predstavlja popoln pomen besedila (prav tam, 6).

Četudi je Kintschev in Van Dijkov model eden izmed najbolj pomembnih modelov bralnega razumevanja, Pečjakova (1999, 41) opozarja, da ima pomanjkljivosti, denimo to, da se vsebinsko razčlenjevanje začenja šele s pomensko analizo, in nejasno opisan mehanizem izbiranja mikrotrditev, ki vodijo h končni trditvi na makroravni. Pomembnost tega modela za raziskovanje razumljivosti Biere (1991, 6) vidi v tem, da razumljivost besedila dojema ne le v povezavi z inherentnimi lastnostmi besedila, temveč tudi v povezavi z interakcijo med bralcem in besedilom.

4.3 Raziskovanje razumljivosti v psihologiji

4.3.1 Berljivostne formule

Raziskovanju razumljivosti besedil se je v prejšnjem stoletju najprej posvetila psihologija. V prvi tretjini 20. stoletja so namreč ameriški psihologi razvijali t. i. berljivostne formule, s katerimi se lahko izračuna berljivostni indeks[19] in tako napove stopnjo razumljivosti poljubnega besedila (Biere 1991, 6–7). Kot objektivno števna korelata kvalitativnih značilnosti besedne in stavčne zahtevnosti so sprva povezali dolžino besed (denimo število zlogov v besedi) in stavkov (število besed v stavku), pri kasnejših razvitejših formulah pa gre za odnos različnih uporabljenih besed do celotnega števila besed, za razlikovanje med predmetnopomenskimi in slovničnimi besedami ali za relativno pogostnost besed (prav tam, 7).[20] Ne da bi torej upoštevali procese razumevanja pri prejemniku, so si na podlagi lastnosti besedila razumljivost predstavljali kot objektivno merljivo enoto (prav tam, 6).

Bamberger in Vanecek (1984, 53) kot predhodnika sistematičnega raziskovanja berljivosti omenjata Američana Herberta Spencerja, ki je že leta 1852 raziskoval

[18] Pri inferiranju gre za reševanje problemov v smislu vstavljanja ustreznih pojmov in relacij, da bi v danem besedilnem svetu zapolnili vrzeli in diskontinuitete, skratka, za »/d/odajanje svojega lastnega znanja z namenom, da bi besedilni svet povezali« (De Beaugrande in Dressler 1992, 15, 76).

[19] Bamberger in Vanecek (1984, 62) pravita, da se je neodvisno od ameriških določitev berljivosti tudi v Evropi razvila metoda, osnovana na seštevalni obdelavi merilnih vrednosti jezikovnih dejavnikov, tj. postopek beljivostnega indeksa C. H. Björnssona.

[20] Ferbežarjeva in Stabej (2008, 24) tako sklepata, da berljivostne formule niso splošno uporabljive, temveč bi jih bilo treba za posamezni jezik ustrezno prilagoditi.

jezikovne dejavnike berljivosti – stavke, dolžino besed, pogostnost besed, stopnjo abstraktnosti, preprost stil itd., čeprav ni govoril o berljivosti, temveč o duhovnem naporu, ki ga povzroča jezik. Raziskovanje berljivosti se je nato začelo z objavo Thorndikeovega dela *The Teachers' Word Book*, ki je vsebovalo seznam deset tisočih najpogosteje rabljenih besed (prav tam, 54). Analize besedil so namreč pokazale, da je razumljivost v tesni povezavi s pojavitvijo pogosto rabljenih in s tem znanih besed; po pogostnosti njihove rabe se torej lahko določi zahtevnostno stopnjo besedila (prav tam). Dejanski začetek raziskovanja berljivosti z berljivostnimi formulami pa postavljajo v leto 1923, ko sta Livelyjeva in Presseyjeva razvili metodo merjenja zahtevnostne stopnje besedila, ki se je nanašala prav na iz pogostnosti pojavitve besed izhajajočo »besediščno obremenitev«[21] (Osolnik Kunc 2006, 51–52).

Zgodovino raziskovanja berljivosti Bamberger in Vanecek (1984, 53–58) delita na šest obdobij: 1. določanje zahtevnosti na podlagi besediščne obremenitve (1922–1928), 2. uporaba kar največ jezikovnih dejavnikov v berljivostnih formulah (1928–1939), 3. uporaba kar najmanj jezikovnih dejavnikov v berljivostnih formulah (1939–1952), 4. razvijanje posebnih formul za različne namene (1952–1960), 5. berljivostne formule s kriterijem »cloze«[22] in vrsto jezikovnih dejavnikov (1960–1975), 6. izboljšanje obstoječih metod in načinov dela (1975–1982). Avtorja (prav tam) ob tem opozarjata, da ameriško raziskovanje berljivosti s tem vendarle še ni končano. Kot pravi Osolnik - Kunčeva (2007, 147; 2006, 53), je proti koncu šestdesetih let 20. stoletja zanimanje za berljivostne formule kot metodo merjenja razumljivosti počasi upadalo, jih pa pisci besedil še danes radi upoštevajo pri pripravi navodil za uporabo ali testov za bralno razumevanje.

Biere (1991, 7) priznava, da so berljivostne formule za uporabo sicer neproblematične, a opozarja, da obsegajo le precej površinske lastnosti besedila in tako ne dajejo nobenih specifičnih navodil za optimizacijo njegovega oblikovanja. Ker ne

[21] Nem. *Vokabelbelast*, angl. *vocabulary burden*.

[22] Izraz »cloze« je povezan z angleškim izrazom »closure«, ki se nanaša na nagnjenje ljudi k videnju znanega, a ne dokončno izpeljanega vzorca, denimo prekinjenega kroga ali stavka z manjkajočo besedo (npr. Kokoši kokodakajo in _____ lajajo), kot celote (Bamberger in Vanecek 1984, 60–61). Bamberger in Vanecek (prav tam, 60) postopek »cloze« označujeta za daleč najpomembnejši postopek za določanje berljivosti brez uporabe matematičnih postopkov. Pri testu »cloze« gre za izpolnjevanje vrzeli v besedilu, besedo, ki jo je treba vstaviti, pa ugotovimo prek razumevanja besed pred njo in za njo ter odnosov med njimi; test z najvišjim odstotkom pravilno vstavljenih besed velja za najlažjega, tisti z najnižjim deležem pravilnih vstavitev pa za najtežjega (prav tam, 61). Za razliko od siceršnjih berljivostnih formul gre pri tem testu za interakcijo med bralcem in besedilom, njegovo pomanjkljivost v primerjavi z njimi pa Bamberger in Vanecek (prav tam, 61–62) vidita v tem, da se zahtevnosti besedila ne da določiti vnaprej, ampak se jo mora preveriti pri bralcih (učencih).

upoštevajo ravni spoznavne členjenosti besedila in povezave z bralčevim procesom razumevanja, jih označuje za teoretsko neplodne (prav tam). De Beaugrande in Dressler (1992, 149) menita, da bi za to, da bi dovolj upoštevale kriterij besedilnosti koherenco,[23] »meritve berljivosti morale vključevati tudi vprašanje, kakšen je medsebojni vpliv védenja, ki ga posreduje besedilo, in védenja o svetu, ki ga uporabniki že imajo«. Ključna pomanjkljivost berljivostnih formul kot ene izmed metod raziskovanja razumljivosti je torej gotovo neupoštevanje prejemnika sporočila kot razumevalca.

Bamberger in Vanecek (1984, 65) pripovedujeta, da so raziskovanje berljivosti že od samega začetka spremljale kritike; nekaj temeljnih tudi navajata, saj so po njunem mnenju pomembne za nadaljnje raziskovanje. Še pomembnejša pa so po njunem mnenju splošna spoznanja, ki jih je raziskovanje berljivosti prineslo, in sicer (1) je ugotovilo dejavnike, ki odražajo berljivost ali zahtevnost besedil, poleg tega pa je vsaj teoretično obravnavalo tudi druge dejavnike razumljivosti (vsebino, zgradbo, organiziranost besedila, čitljivost tiska); (2) uspešno so bili v kvantitativno merjenje zaenkrat pritegnjeni le jezikovni dejavniki: besediščna obremenitev, konkretno in abstraktno izrazje, število glagolov itd., jezikovni elementi, ki pritegnejo zanimanje, in zahtevnost na stavčni ravni; (3) izmed njih je v najtesnejši povezavi z zahtevnostjo besediščna obremenitev; (4) tudi višina deleža različnih besed v besedilu kaže zahtevnost; (5) zahtevnost besed je bila za določanje berljivosti uporabljena v različnih oblikah: redke besede, dolžina besed, besedna vrsta, nasprotje med konkretnim in abstraktnim kot semantična zahtevnost; (6) idejno gostoto so skušali meriti prek deleža različnih konkretnih ali abstraktnih besed; (7) navezavo na bralca so merili s številom lastnih imen, osebnih zaimkov in »osebnih stavkov« (nagovorov, dialogov); (8) zahtevnost povedi so upoštevali na različne načine: število enostavnih (nezloženih) povedi, povprečna dolžina povedi v besedah, zapletenost povedi, število odvisnikov ter njihovo razmerje do glavnega stavka in med seboj; (9) spoznanja o metodah dela in (10) o veljavnosti rezultatov[24] (Bamberger in Vanecek 1984, 66–67).

[23] Kot drugega izmed sedmih že predstavljenih (gl. podpoglavje 3.4.1) kriterijev besedilnosti De Beaugrande in Dressler (1992, 13) navajata koherenco, pri čemer gre za načine, na katere so komponente besedilnega sveta medsebojno dostopne in relevantne. Pojem *koherenca* je (bil) pogosto združen s pojmom *kohezija* ali pa zamenjan z njim, a omenjena avtorja opozarjata, da »je razlikovanje med povezanostjo površinskih elementov in povezanostjo vsebine, ki površini služi za osnovo, neogibno« (prav tam).

[24] Več o spoznanjih o metodah dela in veljavnosti rezultatov, ki jih je prineslo raziskovanje berljivosti, pri Bambergerju in Vanecku (1984, 67).

4.3.2 Hamburški razumljivostni koncept

Raziskave procesov razumevanja so se v sedemdesetih letih usmerile na spoznavno področje in so poudarjale predvsem pomen medsebojnega vplivanja med bralcem in besedilom (Osolnik Kunc 2007: 147). Kako v tem času razumevanje besedil pojmuje kognitivna znanost, smo že predstavili v podpoglavju 4.2. Za gotovo najbolj znan razumljivostni model tega časa, ki ga najdemo v številnih navodilih za pisanje in obstaja celo v obliki programa za urjenje v oblikovanju besedil, pa Biere (1991, 7) označuje koncept hamburške skupine psihologov Langer/Schulz von Thun/Tausch iz leta 1981. Omenjeni koncept je predstavljen tudi v samostojnem delu enega izmed njegovih avtorjev, Friedemanna Schulza von Thuna, *Miteinander reden* (2001, 140–155), na katero se opiramo pri njegovi predstavitvi v nadaljevanju.

Inghard Langer, Friedemann Schulz von Thun in Reinhard Tausch so v začetku svoje raziskave prosili mnogo učiteljev in drugih strokovnjakov, naj jim za učence napišejo besedila z določenimi učnimi cilji. Tako so dobili nabor besedil z istim učnim ciljem in različno jezikovno oblikovanostjo. Dali so jih prebrati učencem in s testi preverili, koliko informacij so iz njih izluščili. Ugotovili so, da so učenci nekatera besedila razumeli zares dobro, drugih pa skorajda niso razumeli, in zastavilo se jim je vprašanje, po katerih značilnostih se dobro razumljena besedila razlikujejo od slabo razumljenih. Iskali so značilnosti, ki ne bi veljale le za besedila z določeno vsebino, temveč za besedila z različnimi vsebinami.

Po njihovih ugotovitvah je razumljivost lastnost informacijskih besedil, ki jo določajo štiri dimenzije, in sicer (1) preprostost (nasprotje: zapletenost), (2) preglednost (nasprotje: nepreglednost, nepovezanost), (3) kratkost in jedrnatost (nasprotje: dolgoveznost) in (4) dodatna stimulacija (nasprotje: odsotna dodatna stimulacija).[25] Prek teh štirih dimenzij v besedilih spoznamo t. i. razumljivostnike.[26] Kadar se o razumljivosti govori na splošno, je navadno mišljena *preprostost*, ki jo tudi Langer/Schulz von Thun/Tausch označujejo za najpomembnejši razumljivostnik. Drugi razumljivostnik, *preglednost kot nasprotje nepreglednosti in nepovezanosti*, se v modelu nanaša ne le na način izražanja, temveč na zgradbo celotnega besedila, pri dimenziji *kratkost in jedrnatost – dolgoveznost* je optimum sredina, četrti

[25] Pri slovenskih poimenovanjih štirih dimenzij se opiramo na prevod Osolnik - Kunčeve (2007, 147).
[26] Izraz je kot slovensko ustreznico nemškemu izrazu *Verständlichmacher* po posvetovanju z izr. prof. dr. Moniko Kalin Golob uvedla lekt. mag. Viktorija Osolnik Kunc (2007, 147). Kot je razvidno iz nemškega izraza, gre za tisto, kar besedilo dela razumljivo.

razumljivostnik, *dodatna stimulacija*, pa je zbirnik različnih stilnih sredstev, prek katerih je prejemnik nagovorjen tudi čustveno, ne le intelektualno.

Za merjenje razumljivosti so avtorji za vsak razumljivostnik predvideli skalo s petimi stopnjami: (1) + +, (2) +, (3) ○, (4) –, (5) – –. Izšolani ocenjevalci si pri branju za vsak razumljivostnik ustvarijo vtis, potem pa besedilu podelijo štiri vrednosti – po eno za vsak razumljivostnik – in jih vnesejo v za to predvideno okence. Namen merjenja razumljivosti besedil pri tem ni v ocenjevanju samem, temveč želijo avtorji koncepta piscem (in bralcem) pomagati k razumljivejšemu pisanju. Prepričani so namreč, da je prav vsako besedilo lahko razumljivo, s čimer bralci sprejmejo več informacij, poleg tega pa se jim zdi vsebina zanimivejša in jim je branje v večje veselje kot pri manj razumljivih besedilih.

Biere (1991, 7) priznava, da hamburški razumljivostni koncept občutno presega kvantitativne nastavke berljivostnih formul, opozarja pa, da tudi ta model v svoji osrednji dimenziji, *preprostosti*, vprašanja zahtevnosti besed in povedi ne navezuje na jezikoslovne analize. Omenja tudi ugovor s strani kognitivnoteoretično usmerjenega raziskovanja razumljivosti, da se hamburški koncept ravno tako kot berljivostne formule ne navezuje na teorijo razumevanja besedil (prav tam, 8). Osolnik - Kunčeva (2007, 148) poleg tega omenja očitke, »da so hamburški psihologi uporabljali dihotomije, ki vedno ne ločujejo dveh nasprotujočih si polov in s tem pri evalvacijah o razumljivosti anketirancem dopuščajo subjektivno tolmačenje dihotomij«. Njihov prispevek k teoriji razumljivosti in izboljšanju pisanja besedil avtorica (prav tam) kljub temu ocenjuje kot nezanemarljiv.

4.3.3 Groebnova psihologija bralca

Kot »/p/omemben prispevek na področju berljivosti in besedilne razumljivosti« Osolnik - Kunčeva (2007, 148) ocenjuje tudi delo *Leserpsychologie: Textverständnis – Textverständlichkeit* nemškega psihologa Norberta Groebna iz leta 1982. To za razliko od hamburškega koncepta problematiko razumljivosti predstavlja prek teoretično-deduktivnega, in ne empirično-induktivnega pristopa (Biere 1991, 8).

V okviru psihologije bralca Groeben ob upoštevanju različnih teoretskih nastavkov razvije model interakcije *bralec – besedilo*, ki obravnava medsebojno vplivanje bralčevih in besedilnih lastnosti (Biere 1991, 8). Groeben se oddalji od hamburškega

razumljivostnega koncepta in sledi osnovni domnevi kognitivističnega razlagalnega vidika, saj bralcu oz. prejemniku pripisuje kognitivno dejavno, ustvarjalno vlogo pri obdelavi besedila, pri čemer se opira na Ausublovo *subsumiranje*[27] in Berlynov *konceptualni spor, ki sproži radovednost*[28] (Osolnik Kunc 2007, 148; Biere 1991, 8).

Podobno kot hamburška skupina psihologov pa tudi Groeben pri merjenju berljivosti oz. razumljivosti besedil uporablja štiri merila, in sicer (1) slovnično-stilistično preprostost, (2) semantično gostoto, (3) kognitivno razporeditev, (4) spodbujajoči konceptualni spor, a kot najpomembnejšega izmed njih izpostavlja kognitivno členjenost/razporeditev (Osolnik Kunc 2006, 57).

Tako kot hamburški razumljivostni koncept je tudi Groebnov model doživljal ugovore. Predstavljamo jih v naslednjem podpoglavju.

[27] Po Groebnu (v Osolnik Kunc 2006, 57) gre za k smislu usmerjeno učenje sprejemanja, pri katerem se nove vsebine uvrstijo (subsumirajo) pod že prisotne, vključene kognitivne koncepte.
[28] V skladu z Berlynovim konceptualnim sporom je besedilo razumljivo le, če je tako zanimivo, da pritegne pozornost posameznikov (Motamedi v Osolnik Kunc 2006, 57).

4.3.4 Kritika psiholoških konceptov razumljivosti

Že omenjena nemška jezikoslovka Göpferichova (2001, 117) opozarja, da sta bila zgoraj predstavljena koncepta razumljivosti hamburške skupine psihologov Langer/Schulz von Thun/Tausch in heidelberškega psihologa Groebna sicer vedno znova deležna kritik, a sta zaradi svoje didaktične uporabnosti in pomanjkanja boljših predlogov do danes ostala v rabi. Čeprav prek različnih pristopov – prvi empirično-induktivnega, drugi pa teoretično-deduktivnega –, razumljivost besedil tudi oba modela opredeljujeta z lastnostmi, združenimi v štiri, kot je razvidno iz njihovih predstavitev v prejšnjih poglavjih, precej podobne dimenzije (prav tam).

Göpferichova (2001, 117–120) navaja naslednje ugovore omenjenima konceptoma:

1. Izbor parov besedilnih značilnosti, kot so *zanimivo – nezanimivo*, *konkretno – abstraktno* ali celo *lahko razumljivo – težko razumljivo*, je poljuben.
2. Groebnovemu modelu manjka okvirni teoretični koncept, iz katerega bi se dali izpeljati posamezni teoretični nastavki, po katerih posega, zato je njihov izbor obremenjen s samovoljnostjo; takšnega okvirnega koncepta prav tako ne najdemo pri modelu hamburških psihologov.
3. Dimenzij ni smiselno posplošeno razvrščati po pomembnosti in prav tako ni smiselno navajati splošnih idealnih vrednosti izrazitve značilnosti v posameznih dimenzijah, saj je tako pomembnost posameznih dimenzij kot idealna izrazitev značilnosti v dimenzijah odvisna vsaj od vrste besedila in naslovljencev, prav neupoštevanje teh dejavnikov pa je tudi temeljna pomanjkljivost obeh modelov.
4. O sporočilnosti postopka vrednotenja, ki so ga uporabljali hamburški psihologi, se dvomi iz naslednjih razlogov:

– Ocenjevalci besedil pogosto ne sodijo v skupino naslovljencev, ki jim je besedilo prvotno namenjeno, zato lahko podajo le mnenje o tem, kako razumljivo je besedilo za svoje naslovljence, tako pa je tudi ocenjevalni postopek zelo subjektiven.
– To subjektivnost so skušali preseči tako, da so razumljivost besedil preverjali tudi na testirancih, vendar niso dosledno zagotavljali, da pripadajo skupini naslovljencev, ki jim je bilo besedilo prvotno namenjeno. Besedilo pa mora biti razumljivo le tistim, ki jim je namenjeno.

- Pri optimizaciji besedil kot pogoja niso upoštevali ohranjanja skupine naslovnikov in besedilne vrste izvirnika.
- Razumljivost besedil so preverjali samo v umetnih testnih situacijah.

5. Langer/Schulz von Thun/Tausch in Groeben pri razmejitvi štirih dimenzij ne presežejo nejasnega opisovanja in naštevanja značilnosti, tako da natančna uvrstitev pomanjkljivosti besedila vselej ni možna.
6. Značilnosti, ki jih uvrščajo v štiri dimenzije, so zelo raznovrstne. Tako denimo v dimenziji *kratkost – jedrnatost* oz. *semantična gostota/redundantnost* ne razlikujejo med pomanjkanjem jedrnatosti zaradi odvečnih podrobnosti in njenim pomanjkanjem zaradi ponavljanja vsebine.

Kljub navedenim ugovorom pa Göpferichova (2001, 120) opozarja na uporabne vidike teh razumljivostnih modelov in poudarja, da so dimenzije razumljivosti, ki jih vpeljujejo hamburški psihologi in Groeben, za presojanje razumljivosti besedil nedvomno pomembne, za razliko od berljivostnih formul pa je iz posameznih ocen v štirih dimenzijah mogoče tudi natančneje ugotoviti, v katerem pogledu je besedilo potrebno izboljšanja. Toda dokler dimenzije ne bodo vsebinsko natančneje določene in omejene ali pa jim ne bodo dodeljeni vsaj obsežnejši seznami značilnosti, ostajajo te sodbe, tako Göpferichova (prav tam), nejasne. Največja pomanjkljivost obeh modelov pa je po Göpferichovi (prav tam) ta, da ostajata osredotočena predvsem na besedilo in tako ne upoštevata zunajbesedilnih dejavnikov.

Vse to avtorica upošteva pri razvijanju svojega razumljivostnega modela, ki ga predstavljamo v podpoglavju 4.5.

4.4 Raziskovanje razumljivosti v jezikoslovju

Sodobno jezikoslovje se, ločeno od filološko-hermenevtične tradicije, problemu razumljivosti besedil ponovno posveča šele od sedemdesetih let 20. stoletja (Biere 1991, 9). Poleg temeljnega razmišljanja o pojmu *razumevanje* v vedno večji meri skuša na področju besedišča, skladnje ter teorije govornih dejanj in sporazumevanja razviti analitični instrumentarij uporabljati tudi na področju razumljivosti besedil; možnosti praktične uporabe raziskav o razumljivosti so tako na tradicionalnem področju strokovnih jezikov, ki danes obravnava tudi vprašanja strokovnega sporazumevanja

»navzven«, tj. med laike, kot na novejših področjih jezikoslovne pragmatike ter govorne in sporazumevalne analize (prav tam, 9–10).

Biere (1991, 9) nalogo jezikoslovja na obravnavanem področju vidi med drugim v tem, da jezikovnoteoretično problematizira temeljno domnevo psihološkega raziskovanja razumljivosti, namreč, da je mogoče vsako besedilo poljubno preoblikovati, ne da bi to zadevalo vsebino izvirnika. Opozarja, da namreč manevrski prostor za razumljivejše izražanje pri določenih besedilih ni poljubno velik, tako da je trud za večjo razumljivost pravzaprav lovljenje ravnotežja med maksimama *Povej, kar je za povedati* in *Govori oz. piši tako, da te partner razume* oz. med resnico/resničnostjo, relevantnostjo in informativnostjo na eni ter jasnostjo, preprostostjo in razumljivostjo na drugi strani (prav tam).

Formule in učni programi, ki razumljivost obravnavajo zgolj kot tehnični problem izrazitve, torej ne segajo dovolj globoko (Biere 1991, 9). Kot sklene Biere (prav tam), namreč prirediti besedilo vselej pomeni napisati novo besedilo, ki pa utegne vsebovati tudi od izvirnika različne informacije, in se obrača na drugo skupino naslovljencev, za katere utegne imeti tudi drugačno vlogo (prav tam).

4.5 Razumljivostni model Susanne Göpferich

Göpferichova je ob upoštevanju pomanjkljivosti razumljivostnih modelov hamburške skupine psihologov Langer/Schulz von Thun/Tausch in heidelberškega psihologa Groebna ter uporabi spoznanj kognitivne znanosti, psihologije, jezikoslovja, teorije sporazumevanja in semiotike razvila svoj razumljivostni model, ki ga je širši javnosti predstavila v članku *Von Hamburg nach Karlsruhe: Ein kommunikationsorientierter Bezugsrahmen zur Bewertung der Verständlichkeit von Texten* (2001).[29] Kot nakazuje že naslov članka, je v primerjavi z doslej predstavljenimi koncepti prva novost, ki jo Göpferichova vpeljuje, *nanašanjski okvir*; nato pa avtorica tudi natančneje določi dimenzije razumljivosti, jih dopolni s še dvema, tj. *neoporečnostjo* in *zaznavnostjo*, ter s primeri prikaže, katere značilnosti vsakokrat pripomorejo k izpolnitvi zahtev, ki jih pripisuje dimenzijam (Göpferich 2001: 120).[30]

[29] Model je predstavljen tudi v članku *Comprehensibility assessment using the Karlruhe Comprehensibility Concept* iz leta 2009. Kot je razvidno iz naslova članka, se zanj uporablja tudi poimenovanje karlsruhški koncept.

[30] Pri prevajanju strokovnega izrazja v članku Göpferichove iz nemščine v slovenščino se z nekaterimi izjemami, na katere opozarjamo, opiramo na prevode Osolnik - Kunčeve (2007, 148–151).

Predstavitev posameznih elementov na sliki 3.1 upodobljenega razumljivostnega modela Susanne Göpferich v nadaljevanju povzemamo po Göpferichovi (2001, 121–125; gl. tudi 2009, 34–40):

Slika 3.1: Nanašanjski okvir z dimenzijami razumljivosti in področjem njihovega vpliva[31]

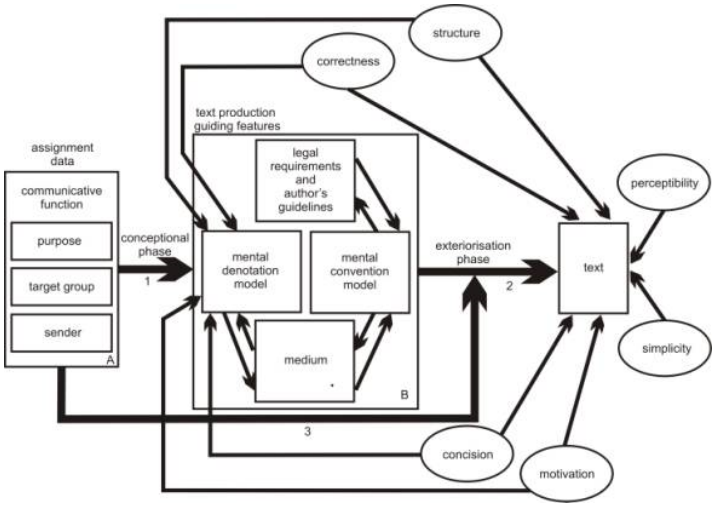

Vir: Göpferich (2009, 34).

- Kakovosti besedila in njegove razumljivosti kot dejavnika kakovosti ne moremo določiti neodvisno od njegove **sporočanjske funkcije**. Nasprotno lahko kakovost besedila opredelimo kar kot stopnjo, do katere besedilo izpolnjuje svojo sporočanjsko funkcijo. Pri **naročnikovih podatkih** gre torej za sporočanjsko funkcijo, ki jo določajo **namen besedila**,[32] **naslovniki** in **pošiljatelj**:
  - Kot primere za sicer težko opredeljiv namen (uporabe) besedila avtorica navaja denimo namen *prejemnika usposobiti za klicanje s prenosnim telefonom* ali *usposobiti ga za razumetje računa za popravo avtomobilske sklopke*.
  - Kot mogoče za razumljivost besedila pomembne značilnosti naslovnikov avtorica navaja starost, spol, socialno, pokrajinsko in kulturno ozadje, vzgojo in izobrazbo, konjičke, siceršnje predznanje in predsodke o obravnavani

[31] Za slovenska poimenovanja posamičnih elementov modela gl. prevode nemškega izvirnika pri Osolnik Kunc (2007, 148–151). Navajamo jih tudi pri njihovi predstavitvi v nadaljevanju, vendar brez tujejezičnih ustreznic.
[32] Osolnik - Kunčeva (2007) uporablja tudi izraz *smoter besedila*.

tematiki, prejemniški položaj, obseg skupine prejemnikov in njeno enotnost posebno glede predznanja o tematiki.

  - Poleg značilnosti, navedenih že pri naslovnikih, avtorica kot mogoče pomembne značilnosti pošiljatelja navaja pošiljateljski položaj, osebnost oz. institucionaliziranost pošiljatelja ter socialno razmerje med pošiljateljem in prejemnikom.

- V času zasnove besedila sporočanjska funkcija določa **besedilne okvirne podatke**, pa tudi **kodiranje besedila**, kolikor besedilni okvirni podatki avtorju dopuščajo osebne odločitve. Besedilni okvirni podatki obsegajo **mentalni denotativni model**, **mentalni konvencijski model**, **prenosnik**[33] ter **pravne in uredniške smernice**:
  - Za izpolnitev sporočanjske funkcije naj bi pred duševnostnimi očmi prejemnika nastal mentalni denotativni model predmetov, stanj, dogodkov, postopkov itd. Med nastajanjem besedila je to mentalna predstava v spominu tvorca besedila, ki jo ta nato pretvori v znake. Odločilna za kakovost posredovanega mentalnega denotativnega modela pa je sporočanjska funkcija besedila.
  - Tvorec besedila pri kodiranju mentalnega denotativnega modela ni povsem svoboden, saj ga obvezujejo konvencije ustrezne besedilne vrste, katere izbor je prav tako odvisen od sporočanjske funkcije besedila. Konvencije besedilnih vrst za razliko od pravnih in uredniških smernic niso zapisane, temveč so se postopno oblikovale kot vzorci rabe jezika in pisanja besedil ter se v obliki mentalnih konvencijskih modelov usidrale v spomin kompetentnih uporabnikov jezika. Obsegajo denimo sheme o ustaljenem členjenju besedilnih vrst in za besedilne vrste značilnih standardiziranih izrazitvah. Mentalni konvencijski model pa ne usmerja le tvorca besedila v procesu njegovega tvorjenja, temveč tudi prejemnikovo sprejemanje informacij iz besedila in s tem razumevanje: usmerja njegova pričakovanja o tem, kaj bo v besedilu obravnavano naslednje, in tudi pričakovanja o načinu izrazitve; ob izpolnitvi teh pričakovanj mentalni konvencijski model prejemniku olajša razumevanje, kršitve konvencij pa razumevanje nasprotno otežujejo.

[33] Osolnik - Kunčeva (2007) uporablja izraz *medij*.

  - Prenosnik prav tako določa sporočanjska funkcija besedila, odvisen pa je tudi od mentalnega denotativnega modela. Vendar ima lahko tudi prenosnik povratni učinek na mentalni denotativni model. Vzajemno učinkovanje je poleg tega značilno za prenosnik in mentalni konvencijski model.
- Pravne in uredniške smernice, zapisane v navodilih, pravilih in dokumentih, ter zgolj v kognitivnih strukturah zasidrani mentalni konvencijski modeli so prav tako v odnosu medsebojnega določanja. Po eni strani obstoječe konvencije vplivajo na to, kar je predpisano v smernicah, po drugi strani pa smernice povratno učinkujejo na konvencije in pripeljejo do tega, da določene možnosti izbire s časom odpadejo.

Nanašanjski okvir[34] za tvorbo in vrednotenje besedil tako določajo naročnikovi podatki (tj. sporočanjska funkcija, sestoječa iz namena, prejemnika in pošiljatelja) in besedilni okvirni podatki (mentalni denotativni model, mentalni konvencijski model, prenosnik ter pravne in uredniške smernice) ter njihova medsebojna odvisnost. Kot je razvidno iz upodobitve razumljivostnega modela, pa se na posamezne dejavnike znotraj tega okvira nanašajo tudi **dimenzije razumljivosti**.

Göpferichova se pri dimenzijah razumljivosti, kot smo že omenili, sicer opira na psihološke razumljivostne modele, vendar za razliko od njih ločuje med šestimi dimenzijami, ki jih tudi natančneje opredeljuje (Göpferich 2001, 125–126). Po njenih besedah bistvena razlika pa je v tem, da sama pri zahtevah, ki nastanejo na podlagi dimenzij, strogo ločuje med tistimi, ki se nanašajo na kodiranje v besedilu, in tistimi, ki se nanašajo na posredovani mentalni denotativni model (prav tam, 126). Göpferichova (2001, 126–134; gl. tudi 2009, 40–48) obravnava naslednje dimenzije razumljivosti:

1. **Jedrnatost**: idealno stopnjo jedrnatosti uporabno besedilo doseže, kadar je mentalni denotativni model posredovan v kar najbolj zgoščeni obliki, s katero se ob upoštevanju ostalih besedilnih okvirnih podatkov in zahtev preostalih petih dimenzij razumljivosti lahko izpolni sporočanjska funkcija besedila, in je te zahteve izpolnjujoči mentalni denotativni model – spet ob upoštevanju sporočanjske funkcije, preostalih besedilnih okvirnih podatkov in zahtev iz preostalih dimenzij razumljivosti – predstavljen s kar najmanj znaki. Avtorica razlikuje med štirimi vrstami kršitev zahteve po jedrnatosti, in sicer gre lahko za

[34] Osolnik - Kunčeva (2007) uporablja tudi izraz *referenčni okvir*.

manjkajoče ali odvečne podrobnosti v mentalnem denotativnem modelu, za rabo dolgih izrazov namesto primernejših krajših z enako pomembnostjo za besedilo, za tavtologije ali za redundanco tistih podatkov, ki jih prejemnik najde v izdelku samem, če se nanašamo na navodila za uporabo.

2. **Neoporečnost**: ta se načelno lahko nanaša na vsakega izmed dejavnikov v nanašanjskem okviru. Lahko gre za napačno oceno predznanja prejemnikov, za neustrezen mentalni denotativni ali konvencijski model, za neustrezen prenosnik ali za jezikovne napake v besedilu. Primarno pa se nanaša na mentalni denotativni model, ki naj bi ga besedilo posredovalo, in na kodiranje v besedilu, saj se napake na vseh ostalih področjih izrazijo na enem izmed njiju. Čeprav se mentalni denotativni model odraža tudi v kodiranju, pa je njuno neoporečnost treba preverjati ločeno, saj je – posebno pri neizurjenih piscih – mogoče, da ima tvorec v mislih ustrezen mentalni denotativni model, ki ga med pisanjem besedila popači.
3. **Motivacija**: razlikovati je treba med motivacijo za branje, ki jo prejemnik prinese s seboj, in motivacijo, ki jo ustvarja besedilo sámo. Ker besedilo na prvo nima nobenega vpliva, jo moramo iz obravnavanja razumljivosti izločiti. Tako kot zahteve, izhajajoče iz dimenzij *jedrnatost* in *neoporečnost*, se tudi zahteve iz te dimenzije nanašajo na mentalni denotativni model in na kodiranje. Na ravni mentalnega denotativnega modela lahko motivacijo stopnjujemo denimo s ponazoritvijo z zgledi, ki izvirajo iz sveta prejemnikov, na ravni kodiranja pa na primer z rabo slenga, s pisanjem v prvi osebi množine ali s posredovanjem učne snovi v obliki stripa. Kadar je zato prizadeta dimenzija *jedrnatost*, se mora avtor odločiti, katera izmed dimenzij ima glede na sporočanjsko funkcijo besedila pomembnejšo vlogo.
4. **Zgradba**: ta dimenzija se pri Göpferichovi za razliko od hamburških psihologov in Groebna nanaša le na vsebinsko zgradbo, in sicer tako na zgradbo mentalnega denotativnega modela kot na zgradbo kodiranja. Avtorica razlikuje med zgradbo makro- in mikroravni, pri čemer makroraven opredeljuje kot raven, ki presega dve sosednji povedi, mikroraven pa kot tisto, ki ju ne. Makroraven je tako tesneje povezana z mentalnim denotativnim modelom, mikroraven pa s kodiranjem v besedilu. Pri zgradbi makroravni nato Göpferichova razlikuje še med vsebinsko zgradbo in metasporočanjsko zgradbo, pri zgradbi mikroravni pa se vrednoti zaporedje in logična povezanost kodiranja.

5. **Preprostost**: za razliko od doslej predstavljenih dimenzij se ta dimenzija nanaša zgolj na kodiranje v besedilu. Za presojo preprostosti avtorica ponuja nabor vprašanj, in sicer: Ali je izbira besed primerna (leksikalna preprostost)?, Ali je primerna skladnja (slovnična preprostost)?, Ali je na ilokucijski ravni dosežena besedilni vrsti primerna stopnja neposrednosti?, Ali so izbrane besede in strukture dovolj natančne, se pravi, ali je preprečena dvoumnost?, Ali sta besedišče in skladnja dovolj konsistentna?
6. **Zaznavnost**: tako kot prejšnja dimenzija se tudi ta nanaša le na kodiranje v besedilu. Gre za tiste ne- in parajezikovne ter makro- in mikrotipografske lastnosti besedil, ki določajo lahkoto, s katero besedilo najprej sprejmemo s čutili, in/ali nejezikovno podpirajo prepoznavo vsebinske zgradbe besedila, torej za oblikovne lastnosti besedil in za nejezikovne nosilce informacij.

Glede na karlsruhški koncept je torej razumljivost odvisna od šestih zgoraj predstavljenih dimenzij besedila; ob tem pa se zastavlja vprašanje, ali so s tem dimenzije razumljivosti izčrpane (Göpferich 2009, 48). Poskus, ki ga je Göpferichova izvedla, ni prinesel nobenih vidikov kritike besedila, ki se jih ne bi dalo uvrstiti v eno izmed predstavljenih dimenzij razumljivosti, in je tako nakazal ujemanje karlsruhškega razumljivostnega koncepta z intuitivnimi razumljivostnimi koncepti v poskusu sodelujočih oseb (prav tam, 48–49).

Optimalna berljivost, čitljivost in razumljivost seveda ne zagotavljajo uporabnosti besedila in njegove prijaznosti do uporabnika; za to so potrebne še vsebinska popolnost in neoporečnost, oblikovna in vsebinska usklajenost s pravnimi določili, njegova ekonomičnost za prejemnika (čas branja) in s tem možnosti namenskega dostopa do informacij (kazalo vsebine in ključnih besed, preglednost strani) ter jasno ločevanje opisov in navodil (Göpferich 2009, 49; 2001, 135). Kot je razvidno iz predstavitve, so v modelu Göpferichove upoštevane tudi te dodatne zahteve. Avtorica (prav tam) poleg tega poudarja, da je z dosledno usmeritvijo k sporočanjski funkciji besedila ta nanašanjski okvir primeren ne le za vrednotenje besedila z vidika razumljivosti, temveč je uporaben tudi za ovrednotenje kakovosti besedila, saj to, kot smo že omenili, lahko opredelimo kar kot stopnjo izpolnjevanja sporočanjske funkcije.

Osolnik - Kunčeva (2007, 150; 2006, 70) pomanjkljivost modela Göpferichove vidi v tem, da se nanaša predvsem na besedila s tehničnih področij, poleg tega pa ne upošteva nekaterih vidikov, denimo medkulturnih; kljub temu pa meni, da je model

empirično dobro uporaben, »predvsem referenčni[35] okvir in raznovrstnost dimenzij /pa sta/ pomemben korak k prepoznavanju in upoštevanju različnih dejavnikov pri tvorjenju razumljivih besedil«. Ferbežarjeva (2009, 119–120) modelu priznava dodelanost in kompleksnost, navaja pa tudi nekaj pomislekov, in sicer, da ni povsem jasno, kako uporaben je v praksi, da ni vzpostavljene jasne povezave med nanašanjskim okvirom in dimenzijami razumljivosti zunaj njega ter da ne ponuja zadovoljivih odgovorov na vprašanja objektivne merljivosti razumljivosti, meni pa tudi, da predlagane dimenzije razumljivosti niso povsem razmejljive.

4.6 Sklep

V tem poglavju smo predstavili različne metode preučevanja razumevanja in razumljivosti. Nekatere se osredotočajo na besedilo sámo, druge na presojo strokovnjakov, tretje na bralce (gl. tudi Schriver v Göpferich 2009, 32; prim. Burger 1990, 255). Pri vsaki izmed predstavljenih metod smo navedli tudi njene pomanjkljivosti in za nadaljnje raziskovanje pomembna spoznanja. Zadnja izmed predstavljenih metod, na presoji strokovnjakov temelječi kompleksen razumljivostni model nemške jezikoslovke Susanne Göpferich, upošteva pravzaprav vse pomanjkljivosti zgodnejših raziskovanj razumljivosti, zato se bomo – kljub nekaterim navedenim pomislekom – pri analizi v šestem poglavju oprli prav nanj. Za to pa ga moramo seveda najprej prilagoditi situaciji v novinarskem sporočanju, čemur se bomo posvetili v naslednjem poglavju.

[35] Kot smo že opozorili, v tem delu kot slovensko ustreznico k nemškemu izrazu *Bezugsrahmen* oz. angleškemu *framework* uporabljamo *nanašanjski okvir*, in ne – sicer sinonimnega – poimenovanja *referenčni okvir*.

5 RAZUMLJIVOST V NOVINARSKEM SPOROČANJU

Novinarsko sporočanje je področje prav posebnih sporazumevalnih situacij. Tisoče novinarjev po vsem svetu je vsak dan postavljenih pred izziv, izjemno heterogeno občinstvo množičnih medijev na kar najbolj razumljiv način obveščati o dogodkih in dogajanjih v politiki, gospodarstvu, znanosti, tehnologiji, zdravstvu, kulturi, športu itd. doma in po svetu.[36] Pred zahtevo po razumljivosti, izhajajočo po eni strani iz zavedanja pravice do obveščenosti kot temelju demokracije, po drugi pa tudi iz potrebe medijev po branosti, poslušanosti, gledanosti in s tem tržnem uspehu, pa se v času prave poplave različnih medijev, za katere so novice tržno blago, občinstvo pa njihov potrošnik, postavlja zahtevo po privlačnosti. Občinstvo je treba za branje, poslušanje oz. gledanje pač najprej pridobiti, šele potem se ga lahko trudijo pri tem obdržati.

Zahtevo po privlačnosti za bralce, poslušalce oz. gledalce se v novinarskem sporočanju uresničuje denimo z udarnim (in pogosto dvoumnim) naslovjem, s fotografijami oz. posnetki, z vizualno podobo prispevka itd. – pač odvisno od prenosnika. Pri tem gre, kot smo že nakazali, za zahtevo predvsem tržne narave. V nadaljevanju jo tako puščamo ob strani in se posvečamo iz temeljne funkcije novinarstva kot dejavnosti za obče dobro (Košir 2003, 119), tj. obveščanja, izhajajoči zahtevi po razumljivosti. Ne glede na njeno že omenjeno dvojno – po eni strani normativno novinarsko, po drugi pa tudi normativno tržno – naravo jo namreč z Erjavčevo (1999, 77) nedvomno lahko opredelimo kot eno izmed splošnih meril novinarske kakovosti.[37]

V preteklih poglavjih smo se posvečali razumljivosti na splošno: iskali smo primerno razlago zanjo, jo obravnavali kot besedilni dejavnik razumevanja in predstavili razumljivostne modele različnih avtorjev. Sedaj pa nas bo zanimala razumljivost v novinarskem sporočanju kot svojevrstnem sporazumevalnem procesu. Novinarski sporočanjski proces obsega tri med seboj povezane faze, in sicer (1) zbiranje informacij, (2) izbor dogodkov in dejstev ter (3) upovedovanje oziroma oblikovanje novinarskega sporočila (Poler Kovačič 2007, 105), izmed katerih nas bo zanimala predvsem zadnja. Tako bomo najprej spregovorili o novinarskem diskurzu, njegovi umeščenosti v širšega

[36] Kot dandanes najpomembnejšo vlogo novinarjev na mnogih medijskih področjih Burger (1990, 252) vidi kar razlaganje kompleksnih informacij.

[37] Erjavčeva (1999, 51) ugotavlja, da se različni pristopi k novinarski kakovosti ujemajo glede naslenjih meril zanjo: preiskovanje, tematska pomembnost, aktualnost, točnost, raznolikost, preglednost, stvarnost, uravnoteženost in razumljivost.

publicističnega in s tem povezanimi poimenovalnimi zadregami, nato pa bomo novinarsko sporočanje kot posebno vrsto sporočanja skušali razčleniti glede na posamične elemente v prejšnjem poglavju predstavljenega karlsruhškega razumljivostnega koncepta avtorice Susanne Göpferich.

5.1 Novinarski diskurz

Novinarstvo kot družbena dejavnost, ki zbira, selekcionira, obdeluje in razširja informacije prek množičnih občil, ustvarja novinarski diskurz, tj., kot pravi Koširjeva (2003, 108), »dejstveni govor, katerega produkti so specifična besedila«. Zanje po Koširjevi (prav tam; gl. tudi 1988, 19) velja, da so »po intenciji enopomenska jezikovna celota v množičnokomunikacijskem dejanju, katere funkcija je ažurno sporočanje o aktualnih dogodkih družbeno konstruirane stvarnosti tako, kakor so se ti dogodki zgodili v okviru kolektivnih mehanizmov percepcije, z določitvijo kraja, časa in nosilca(cev) dogajanja, ki morajo pripadati skupnemu referencialnemu univerzumu sporočevalca in naslovnika«.

Novinarska besedila glede na teorijo funkcijske zvrstnosti slovenskega jezika[38] sodijo k publicistični zvrsti[39] in se uresničujejo v publicističnem jeziku. Publicistična zvrst jezika je po *Slovenski slovnici* »tista, ki se uporablja v časopisju v uvodnikih in komentarijih k znamenitim političnim, gospodarskim in kulturnim dogodkom, v novicah, poročilih, reportažah in podobnem«, publicistično pa pišejo »predvsem novinarji v časopisih, revijah, na radiu in televiziji; tam se z enakim pisanjem od časa do časa oglašajo tudi razni strokovnjaki in dopisniki« (Toporišič 2000, 30). Koširjeva (1988, 20) je že pred dvema desetletjema opozarjala na preohlapnost takšne opredelitve z vidika teorije novinarskih vrst. Publicistični prispevki se po Koširjevi (prav tam, 21) namreč bistveno razlikujejo od novinarskih v tem, da se publicist na javnost obrača kot

[38] Zvrsti se imenujejo funkcijske zato, „ker služijo različnim uporabnostnim namenom“, pravi Toporišič (2000, 27). Ločimo med štirimi, in sicer praktičnosporazumevalno, strokovno, publicistično in umetnostno funkcijsko zvrstjo, v njihovem okviru pa lahko govorimo še o podskupinah: v strokovni denimo o (praktično)strokovni, poslovni, poljudnoznanstveni in znanstveni, v umetnostni o prozni, dramski in pesniški (prav tam, 28).

[39] Svoje mesto v funkcijski razčlenjenosti knjižnega jezika je, kot piše Kalin - Golobova (2003a, 43), dokončno dobila šele v 60. letih. Breznik jo je kot »časopisni jezik« sicer razpoznal že leta 1933, označil pa jo je kot najvplivnejšo – v mislih je imel vpliv, ki ga ima na knjižni jezik –, a najnižjo po vrednosti (prav tam; Kalin Golob 2004, 703). »Ta hierarhizacija se je kljub nekaterim nasprotovanjem, npr. Bunčevemu (1937), ohranjala vse do 60. let, ko je s sodobnimi raziskavami knjižnega jezika in teorijo zvrstnosti v jezikoslovju prevladala teza o enakovrednem soobstoju funkcijskih zvrsti,« pripoveduje Kalin - Golobova (2003a, 43).

osebnost z individualnim stališčem, piše v prvi osebi, v tipičnem stilu, zavzeto, kritično, angažirano, nastopa torej kot posameznik iz individualne pozicije, novinar kot družbeni delavec pa »svojo osebnost postavlja v ozadje, v ospredje pa pomene dogodkov, kakor so jim bili podeljeni«.

Tudi Korošec (1998, 10–11) piše, da se je v sedemdesetih letih spraševal, ali sploh obstaja teoretična in praktična potreba za skupno oznako tako heterogenega področja jezikovne rabe, kot je časopis z veliko raznovrstnostjo besedil, četudi gre za realizacijo v skupnem mediju. Glede na zadostno pojmovno in poimenovalno ustaljenost funkcijske zvrstnosti in posameznih funkcijskih zvrsti ter podzvrsti pa pravi, da »je znotraj te zvrstnosti smiselno problematizirati samo razmerje med izrazom *publicistika*, *publicistični in časopisni stil*« (prav tam, 10; poudarki v izvirniku). Ker se poimenovanje časopisni stil nanaša na široko paleto besedilnih tipov in »so nekatere ugotovljene jezikovne prvine t. i. časopisnega stila (torej pisno-vidnega prenosnika) identične s prvinami radijskega ›časopisnega‹ stila (torej govorno-slušnega prenosnika)«, je kasneje uvedel termin poročevalski stil, »ki ima zmožnost zajeti oba prenosnika, časopisno in radijsko (z določenimi značilnostmi obeh prenosnikov pa tudi televizijsko) poročevalstvo, in ki je izrazito dnevničarska dejavnost, znotraj raznovrstnega časopisnega področja dovolj dobro zoženo, da ne more zajemati takih besedil, kot so podlistek, umetnostna (filmska, gledališka) kritika, vsa oglaševalska besedila ipd.« (prav tam, 11).

Poročevalski stil je po Koroščcu (1998, 12) tako eden izmed stilov publicistične funkcijske zvrsti, ki poleg stilotvornih prvin publicistične funkcijske zvrsti s predvsem t. i. vplivanjsko funkcijo obsega tudi stilotvorne prvine besedil s samo informacijsko funkcijo. Korošec (prav tam; poudarka v izvirniku) opozarja, da slednje v nekaterih teorijah iz publicistične zvrsti izločajo, in se ob tem sprašuje: »A kam potem spraviti pisno in govorno informiranje, tj. tvorjenje zgolj novičarskih besedil, ki gotovo so obrnjena k *javnosti* – k *publik*-umu, če ne v publicistiko? In ali je mogoče z gotovostjo trditi, da, obratno, publicistična besedila (z vplivanjsko funkcijo in vsem, kar gre z njo) v določeni meri tudi ne informirajo?« V skladu s tem Korošec (prav tam) besedila, v katerih se uresničuje poročevalski stil, opredeljuje takole: »Poročevalska besedila /…/ so torej v grobem dve zvrsti; okrog prve se zbirajo tista besedila, ki so zasnovana predvsem na namenu prenesti sporočilo (informirati), okrog druge pa tista, ki v iskanju stika z naslovniki gradijo na vplivanjskih, apelnih in vrednotilnih sporočanjskih nalogah.«

Kalin - Golob (2003a, 46) ravno tako meni, da je treba prav zaradi stilnih razlik »postaviti mejo med publicističnim in poročevalskim (novinarskim, časopisnim, žurnalističnim) ter poročevalska besedila obravnavati kot del publicistične zvrsti, omejen na časopisna (radijska, televizijska) dnevniška besedila«. S tem se ohranja ustaljena delitev na funkcijske zvrsti, med njimi publicistično, znotraj te pa se govori o samostojnem področju, ki ga avtorica (prav tam) označuje za podzvrst. Poročevalski stil se po Kalin - Golobovi (prav tam; poudarek v izvirniku) torej

> */u/resničuje /.../ v poročevalskih besedilih, ki tvorijo* poročevalsko podzvrst *publicistične funkcijske zvrsti, teorija novinarskih žanrov jih razvršča v informativno in interpretativno zvrst novinarskih besedil, torej so to besedila vseh vrst obeh zvrsti, v prvo sodijo besedila, katerih osnovna funkcija je informirati, v drugo pa tista, v katerih avtor kaže tudi lastno mnenje, dogodek komentira in razlaga.*

Prvo skupino besedil Kalin - Golobova (2003a, 48) poimenuje poročevalna, drugo pa presojevalna poročevalska besedila. Poročevalna besedila kot vrsta poročevalskih besedil s prevladujočo informativno funkcijo se uresničujejo z ubeseditvenim načinom oz. slogovnim postopkom poročanje kot objektivnim, stvarnim podajanjem kakega dogodka v žanrih, kot so vest, poročilo, prikaz, naznanilo, presojevalna besedila kot vrsta poročevalskih besedil s prevladujočo interpretativno funkcijo pa s presojanjem, komentiranjem v žanrih, kot so komentar, članek, uvodnik idr. (Kalin Golob 2003a, 51).

V naši analizi v šestem poglavju se bomo omejili zgolj na poročevalna besedila, kot se uresničujejo v žanru poročilo, še prej pa si v okviru predstavljenega razumljivostnega modela Göpferichove (2009, 2001) oglejmo nekatere posebnosti novinarskega sporočanja na splošno.

5.2 Novinarsko sporočanje

Novinarsko sporočanje nasproti sporočanju na drugih področjih življenja odraža določene posebnosti.[40] Nekatere izmed njih smo doslej sicer že nakazali, v tem poglavju

[40] Nekatere posebnosti novinarskega sporočanja in poročevalskega stila dobro povzema Fox (1993, 3), ko pravi, da so novinarji začetniki pogosto osupli nad pravili, ki naj bi jih upoštevali pri pripravi prispevkov, namreč pisati na nasproten način od tradicionalnega, uporabljati kratke besede in povedi, glagole namesto

pa želimo nanje prav posebej opozoriti, saj so pomembne za našo analizo v naslednjem poglavju. Nanašajo se namreč na prav vse elemente razumljivostnega modela Göpferichove (2009, 2001): sporočanjsko funkcijo, torej namen besedila, naslovnika in pošiljatelja, besedilne okvirne podatke, torej mentalni denotativni in mentalni konvencijski model, prenosnik ter pravne in uredniške smernice, posredno pa tudi na dimenzije razumljivosti.

5.2.1 Sporočanjska funkcija

5.2.1.1 Namen besedila

Kot primere za sicer težko opredeljiv namen (uporabe) besedila Göpferichova (2001, 121–122), kot smo že zapisali v podpoglavju 4.5, navaja denimo primera *prejemnika usposobiti za klicanje s prenosnim telefonom* ali *usposobiti ga za razumetje računa za popravo avtomobilske sklopke*. Novinarski poklic pa, kot pravi Koširjeva (2003, 109), uresničuje temeljno človekovo pravico biti informiran in informirati, je torej poklic za javnost in zaradi nje. Tudi *Kodeks novinarjev Slovenije* (2002) v preambuli kot prvo vodilo dela novinarjev navaja pravico javnosti do čim boljše informiranosti. Za temeljni namen besedila,[41] ki po Göpferichovi (2009, 2001) skupaj s prejemnikom in pošiljateljem določa njegovo sporočanjsko funkcijo, bi torej v novinarstvu oz. poročevalstvu na splošno lahko opredelili obveščanje javnosti o – z besedami Koširjeve (2003, 74) – zanjo pomembnih dogodkih, pojavih, ljudeh. Javnost Koširjeva (prav tam, 109) pri tem razume preprosto kot vse tiste naslovnike, ki berejo, poslušajo ali gledajo vsebine posameznih množičnih medijev. Poudarja, da se mora novinar, ko zbira in obdeluje informacije, zavedati tega, za koga to dela in komu govori (prav tam, 109–110).

pridevnikov in zanemariti pravila členjenja besedil, potem pa, dodaja, morajo svoj prispevek dokončati še v nerazumno kratkem času.

[41] S pojmom *besedilo* se tu nanašamo tudi na radijske in televizijske novinarske prispevke, ne le na novinarske prispevke v tiskanih medijih in na internetu, na katere bi se nanašal pojem *besedilo* v ožjem pomenu.

5.2.1.2 Naslovnik

Toda opredeliti naslovnika v novinarstvu ni preprosto. Pogosto se kot naslovnika novinarskega sporočanja omenja izjemno heterogeno množično občinstvo. Korošec (2005, 43) v zvezi s tem opozarja, da »/i/z dejstva, da tvorec sporočila v množičnem sporočanju ne more poznati določenega posamičnega (›poimenskega‹) naslovnika in da mesto ogovorjenega lahko zasede katerikoli od prejemnikov, ne izhaja, da se tvorec obrača k množici«. V sporočanjskem procesu »množica« po Koroščcu (prav tam, 44; poudarki v izvirniku) namreč »*ne sodeluje* ***kot taka***, ampak prek aktualnih posameznikov«. T. i. imaginarni naslovnik, s katerim računa poročevalna dejavnost, je, kot pravi Korošec (prav tam, 43), samo v besedilu ogovorjeni naslovnik, drugi naslovniki pa so »dejanske, realno obstoječe osebe«. Podobno tudi Koširjeva (2003, 109) zavrača gledanje na naslovnike kot na povprečne Janeze in Micke, sama jih namreč opredeljuje kot konkretne ljudi »moškega ali ženskega spola, določene starosti, izobrazbe in poklica, z značilnimi življenjskimi navadami in vrednotami«. Utemeljeno poudarja, da so »/t/isti, ki berejo Anteno, /…/ drugačni od onih, ki listajo Razglede, poslušalci Radia Gama imajo drugačen okus kot ljubitelji Programa Ars na tretjem programu Radia Slovenije, gledalci Nedeljskih 60 se razlikujejo od privržencev televizijskih Omizij itd.« (prav tam).

5.2.1.3 Pošiljatelj

Potem ko smo opredelili namen novinarskega besedila in njegovega naslovnika, nam za določitev sporočanjske funkcije po Göpferichovi (2009, 2001) manjka le še opredelitev pošiljatelja. Čeprav je novinarstvo dejavnost, ki sporoča od drugih k drugim (namreč od virov informacij k občinstvu/občinstvom) oz. od drugih za druge (Košir 2003, 72), novinar ni le prenašalec, temveč je po našem razumevanju tudi sporočevalec oz. pošiljatelj. V prejšnjem podpoglavju smo novinarja s Koširjevo (1988, 21) že opredelili kot družbenega delavca, ki postavlja »v ospredje /…/ pomene dogodkov, kakor so jim bili podeljeni«, svojo osebnost pa – za razliko od publicista – v ozadje. Če se opremo na tri faze novinarskega sporočanjskega procesa, pa je novinar tisti, ki »(i)zbira, spraševanje, povzema, obdeluje, spreminja, upoveduje …, se odloča in ima nadzor nad sporočanjskim procesom« (Poler Kovačič 2007, 107). Kot tvorec javnega

besedila je tudi temeljni nosilec odgovornosti za njegovo razumljivost.[42] Poler - Kovačičeva (prav tam) pa poudarja, da izraz *novinar* ne vključuje le poročevalcev, temveč tudi urednike oziroma tiste osebe v novinarskih uredništvih, ki so po svoji profesionalni (»novinarski«) vlogi vpete v novinarski diskurz kot njegovi formalni nosilci, pri svojem delu pa sledijo funkcijam in zahtevam novinarske dejavnosti, kot jih določa normativni model novinarstva. V skladu z osnovno etično naravnanostjo novinarskega poklica, ki izhaja iz odnosov do ljudi kot temelju novinarskega delovanja (Košir 2003, 109), na tem mestu s Koširjevo (prav tam, 115) dodajmo, da pa je dober novinar »dober človek, ki zna tudi novinarstvo«.

5.2.2 Besedilni okvirni podatki

Sporočanjska funkcija po Göpferichovi (2009, 2001), kot smo že dejali (gl. podpoglavje 4.5), v času zasnove besedila določa besedilne okvirne podatke (pa tudi kodiranje besedila), ki obsegajo mentalni denotativni in mentalni konvencijski model, prenosnik ter pravne in uredniške smernice.

5.2.2.1 Mentalni denotativni model

Za kakovost v besedilu posredovanega mentalnega denotativnega modela je po Göpferichovi (2001, 123) odločilna sporočanjska funkcija besedila, kar avtorica ponazori z naslednjim zgledom: medtem ko bi za besedilo z namenom razložiti načelo delovanja torne sklopke in z laiki na področju tehnike motornih vozil kot skupino naslovnikov zadostoval preprost mentalni denotativni model, bi bil, če bi bila sporočanjska funkcija besedila na temo *sklopka* usposobiti voznike avtomobilov za razumetje podrobnosti njihovega računa za popravilo sklopke, potreben kompleksnejši mentalni denotativni model. Določilo je brez posebnih prilagoditev prenosljivo tudi na področje novinarskega sporočanja. Razumljivo je, da se bo, denimo, mentalni

[42] Stabej (2004, 7) največji del odgovornosti za primanjkljaje v komunikaciji pripisuje tvorcem javnih obvestil in sporočil, ne njihovim uporabnikom. »Če ljudje sporočil ne razumejo, za to niso nujno krivi sami (in njihova funkcionalna nepismenost), temveč so zelo verjetno krivi kar tvorci, saj se niso dovolj zavedali ne potreb uporabnikov ne njihovega znanja in navad,« pravi (prav tam). Čeprav se odgovornost za kakovost sporočil pogosto prelaga na lektorje, Stabej (prav tam) opozarja, da so lektorji pooblaščeni za jezikovno neoporečnost besedil, medtem ko se uporabnost in razumljivost v njihovem delu le redko upoštevata. Po Stabejevem mnenju bi morala funkcionalna pismenost »obsegati tudi specializirane razsežnosti tvorbe: kdor tvori javna sporočila, namenjena najširši publiki, se mora zavedati potreb in navad svoje publike, in sicer v dobrem in slabem« (prav tam).

denotativni model za novinarski prispevek, ki želi mladostnike zgolj opozoriti na škodljivost prekomernega sončenja, razlikoval od mentalnega denotativnega modela za prispevek, ki želi z natančnimi posledicami takšnega početja seznaniti njihove starše.

5.2.2.2 Mentalni konvencijski model

Tudi mentalni konvencijski model je kot usmerjevalec ne le tvorca besedila v procesu snovanja, temveč tudi prejemnika v procesu sprejemanja informacij iz besedila in razumevanja (Göpferich 2001, 124) za novinarsko sporočanje gotovo zelo pomemben dejavnik. Po Göpferichovi (prav tam) gre, kot smo dejali, za nenapisane konvencije besedilnih vrst, ki so se postopno oblikovale kot vzorci rabe jezika in pisanja besedil ter se v obliki mentalnih konvencijskih modelov usidrale v spomin uporabnikov jezika. Prejemnik tako vstopa v sporočanje z določenimi pričakovanji. Mentalni konvencijski model ob izpolnitvi teh pričakovanj prejemniku razumevanje olajša, neizpolnitev pričakovanj pa razumevanje otežuje (prav tam). Ponazorimo to z avtoričinim zgledom: če bi bilo v zavrnitvi prijave na delovno mesto zapisano preprosto *Ne bomo Vas zaposlili* ali *Odločili smo se za drugega kandidata*, in ne *Žal Vam moramo sporočiti, da smo se odločili za drugega kandidata*, to v tej besedilni vrsti kljub kratkosti in jedrnatosti ne bi bilo tudi razumljivejše (poleg tega pa bi lahko pri prejemniku sprožilo tudi razmišljanje o tem, zakaj je do kršitve konvencij prišlo) (prav tam). Za novinarsko sporočanje ravno tako velja, da bralci, poslušalci in gledalci vanj vstopajo z določenimi pričakovanji. Njihova izpolnitev jim razumevanje prispevkov olajša, neizpolnitev pa ima ravno nasproten učinek.

»Za učinkovito medsebojno sporazumevanje in prepoznavo sveta novinarjev in občinstva je nujen obstoj skupnih ustaljenih oblik sporočanja,« pravi Labanova (2005, 33). Te stalne oblike novinarskega sporočanja so (novinarski) žanri. Skupni avtorjem in naslovnikom, olajšujejo medsebojno sporazumevanje in prepoznavo sveta (Poler Kovačič 2007, 119) ter preprečujejo ali vsaj omejujejo komunikacijske zaplete (Milosavljevič 2003, 5).[43] Kot pravi Milosavljevič (prav tam), namreč odsotnost jasno

[43] Izmed komunikacijskih zapletov na splošno velja posebej omeniti vsaj nesporazum in nerazumetje oz. nerazumevanje. Prvi po Bellu (1993, 230) pomeni, da je prejemnik iz medijskega sporočila izpeljal pomene, ki jih v resnici ni vsebovalo, pri drugem pa gre za to, da iz njega bodisi ni izpeljal nobenega pomena bodisi ga sploh ni priklical v spomin. Verdonikova (2005, 56) nesporazum opredeljuje še natančneje: zanj gre, »kadar naslovnik nehote razbere iz sporočila delno ali bistveno drugačen aktualizirani dobesedni pomen ali implicitni pomen od tistega, ki mu ga je želel sporočiti tvorec, ali nehote pripiše tvorcu delno ali bistveno drugačen namen, kot ga je želel tvorec doseči«. Gre torej za

prepoznavne oblike novinarskega besedila slednje – nasprotno – povzroča, saj »naslovniku otežuje vnaprejšnje identificiranje pričakovanih vsebinskih in stilističnih značilnosti ter ovira nedvoumno razumevanje besedila«.

Koširjeva (1988, 65) žanre razvršča v vrste, te pa v zvrsti: v informativno zvrst uvršča vestičarsko vrsto z žanri kratka vest, razširjena vest, vest v nadaljevanju in naznanilo, poročevalsko vrsto z žanri običajno poročilo, komentatorsko poročilo, reportersko poročilo, nekrolog in prikaz, reportažno vrsto z žanri klasična reportaža, reporterska zgodba in potopis ter pogovorno vrsto z žanri intervju, okrogla miza, izjava, anketa in dialogizirano poročilo, v interpretativno zvrst pa komentatorsko vrsto z žanri običajni komentar, uvodnik, glosa in kolumen, člankarsko vrsto z žanroma informativni članek in članek z naslovne strani ter portretno vrsto z žanrom portret.[44] Pojem žanr pri tem razume kot »tip novinarskega diskurza, za katerega je značilna določena tipična forma, v kateri je upovedana določena snov (predmet), ki je tipsko strukturirana in izražena z zanjo tipičnimi jezikovnimi sredstvi«, vrsta je zanjo družina žanrov z določenimi skupnimi lastnostmi, zvrst pa razširjena družina s skupno dominanto, tj. prevladujočo funkcijo (prav tam, 31–32).

Erjavčeva (1999, 80) odločitev za najprimernejši žanr opredeljuje kot primarno merilo kakovosti novinarskega besedila. Kot delno nakazuje že zgornja definicija žanra, namreč obliko novinarskega prispevka, torej žanr, v katerem bo novinar upovedal informacije, pravzaprav določa že njegova vsebina (prav tam, 72).[45] Tako se novinarjev pogovor z eno osebo ali več osebami navadno upoveduje v žanrih pogovorne, in ne, denimo, vestičarske vrste, z novinarskih konferenc se poroča v žanrih poročevalske, in ne reportažne vrste, v pogovorni vrsti so navadno objavljena tudi novinarjeva zastavljena vprašanja, v drugih vrstah pa ne neposredno itd. Kot to velja za konvencije siceršnjih besedilnih vrst, so tudi žanrske konvencije, kot rečeno, seveda skupne vsem (kompetentnim) uporabnikom jezika, v novinarstvu torej tako novinarjem kot bralcem,

---

nenameravan dogodek napačnega razumevanja (prav tam, 55–56). Možnost nesporazumov po Bellovem mnenju povečujeta dva vidika množičnega sporočanja, in sicer pomanjkanje povratne informacije občinstva in število sodelavcev, prek katerih prispevki potujejo (prav tam, 213). Omenja pa tudi rezultate raziskav medijskih učinkov, po katerih občinstvo teži k temu, da sliši, kar želi slišati, in interpretira vsebino v skladu s svojim mnenjem (Bell 1993, 230). Gl. tudi op. 5.

[44] Glede na to, da klasifikacija oblik novinarskega sporočanja Koširjeve, kot pravi sama (1988, 57), obstoja vrst in zvrsti ne konstruira, postulira ali dekretira, temveč ga ugotavlja »za naš prostor in čas«, nastala pa je pred dvema desetletjema, je opažanje Labanove (2005, 33), da »se zaradi vse pogostejšega mešanja in prepletanja različnih žanrov kažejo potrebe po njeni posodobitvi in dopolnitvi«, gotovo utemeljeno.

[45] Kot temeljne konstitutivne prvine od žanra stabilnejše kategorije novinarske vrste pa Koširjeva (1988, 33) navaja predmet novinarskega sporočila, njegove funkcije, naslovnikovo pričakovanje in komunikacijsko situacijo.

poslušalcem in gledalcem. Glede na vlogo novinarstva v sodobni družbi pa bi utegnile imeti kršitve teh konvencij usodnejše posledice kot na nekaterih drugih sporočanjskih področjih.

5.2.2.3 Prenosnik

Tudi prenosnik po Göpferichovi (2001, 125) sodoloča sporočanjska funkcija besedila. Hkrati pa je odvisen od mentalnega denotativnega modela: če namreč ta vsebuje procese, ki jih je težko ubesediti, je treba poseči po prenosniku, ki omogoča tudi nebesedno predstavitev; ima pa tudi prenosnik povraten učinek na mentalni denotativni model: če namreč lahko za posredovanje informacij uporabimo denimo multimedijsko predstavitev, je ustvarjalnost pri sestavi mentalnih denotativnih modelov manj omejena kot pri zgolj besednem posredovanju (prav tam). Kot pravi Göpferichova (prav tam), je vzajemno učinkovanje značilno tudi za prenosnik in mentalni konvencijski model, kar ponazarja s primerjavo med konvencijami v običajnih pismih in s prenosnikom določenimi konvencijami v e-pismih (e-pošti), opozarja pa tudi na situacije (npr. odpoved delovnega mesta), ki predpisujejo sporazumevanje v določenem prenosniku (npr. v pisni obliki), pri čemer izbiro prenosnika določa konvencijski model.

Po Verdonikovi (2005, 54) lahko na splošno razlikujemo med govornimi in pisnimi prenosniki. Informacije v medijih pa, kot ugotavlja Burger (1990, 253), sprejemamo na naslednje načine: (1) vidna zaznava zapisanega besedila v tisku ali na televiziji, (2) slušna zaznava govorjenega besedila na radiu, (3) slušna zaznava govorjenega besedila, ne da bi videli govorca, in hkratna vizualna predstavitev filma/grafike/fotografij itd. na televiziji, (4) slušna in vidna zaznava istega besedila na televiziji ter (5) slušna in vidna zaznava celotne govorjene sporočanjske situacije (oz. tistih njenih vidikov, ki so jih producenti imeli za bistvene) na televiziji; kot mogoče pa avtor omenja tudi mešane tipe.

Sodobno novinarstvo se torej uresničuje v tiskanih medijih, na radiu in televiziji, pa tudi na internetu, ki omogoča vse zgoraj omenjene načine sprejemanja informacij. Izmed vplivov, ki jih omenja Göpferichova (2001, 125), je opaziti predvsem vpliv prenosnika na mentalni denotativni in mentalni konvencijski model. Zaradi posebnosti vsakega izmed prenosnikov, na katere vsaj delno opozarja že Göpferichova (prav tam), se tako tudi časopisno, radijsko, televizijsko in internetno novinarsko sporočanje med seboj razlikujejo. Ker se bomo v analizi omejili zgolj na časopisno poročevalstvo, tu o

vseh prenosnikih in razlikah med njimi ne bomo podrobneje razpravljali. Omenimo le nekatere, po našem mnenju najbolj bistvene značilnosti časopisa kot pisno-vidnega prenosnika.

Koširjeva (1988, 15) po nemški komunikologiji kot štiri prvine vsakega časopisa navaja aktualnost (ažurnost), periodičnost, publiciteto in univerzalnost. Izmed njih velja kot prvo posebnost prenosnika izpostaviti aktualnost. Če namreč aktualnost razumemo kot čas, ki preteče med časom dogajanja in časom, ko bralec prebere, poslušalec sliši oz. gledalec vidi sporočilo o dogodku, potem je najbolj aktualen radio (prav tam). Z njim danes že tekmuje internet, sledi jima televizija, (dnevni) časopisi pa bi se na tej lestvici uvrstili na zadnje mesto. Kljub temu pa je tipična značilnost časopisnega (seveda pa tudi radijskega, televizijskega in internetnega) prenosnika tudi – med drugim iz prvine *periodičnost* izhajajoča – časovna stiska, s katero se srečujejo novinarji tiskanih medijev, ki jih omejujejo roki oddaje prispevkov, hkrati pa potreba po aktualnosti. Značilnost tiskanih medijev je poleg tega prostorska omejenost, ki ji na radiu in televiziji ustreza časovna omejenost. Prednost časopisnega (in internetnega) prenosnika nasproti radiu in televiziji pa je gotovo ta, da po potrebi omogoča večkratno branje, in to takrat, kadar se bralcu tega zahoče, medtem ko je poslušanje določenih oddaj na radiu oz. njihovo gledanje na televiziji pogojeno s sporedom.

Značilnosti pisno-vidnega prenosnika časopisa s tem seveda nismo izčrpali. Ne nazadnje to tudi ni bil naš namen. Opozoriti smo namreč želeli predvsem na tiste njegove vidike, ki bi utegnili pomembno vplivati na razumljivost časopisnih poročevalnih besedil.

5.2.2.4 Pravne in uredniške smernice

Novinarji se morajo pri svojem delu v celoti, torej tudi pri oblikovanju prispevkov kot njegovi zadnji fazi, držati določenih pravnih in uredniških smernic. Medtem ko se uredniške smernice glede na to, za katero medijsko hišo gre, med seboj lahko razlikujejo, pa so pravne smernice, ki naj bi jih novinarji upoštevali pri svojem delu, enotne.

Göpferichova (2001, 125) kot primer pravnih smernic navaja smernice Evropske unije (EU). Omeniti velja *Direktivo o televiziji brez meja* in *Direktivo o avdiovizualnih medijskih storitvah*. V ožjem slovenskem prostoru pa medijsko področje urejajo denimo *Zakon o telekomunikacijah*, *Zakon o medijih*, *Zakon o Radioteleviziji Slovenija*, *Zakon o*

dostopu do informacij javnega značaja, novinarje in urednike pa zavezujejo tudi *Zakon o varstvu osebnih podatkov*, *Zakon o avtorski in sorodnih pravicah* ter *Ustava Republike Slovenije*.

Novinarsko delo urejajo tudi etične smernice, katerih pomen velja v času, ki ga Koširjeva (2003) utemeljeno označuje za surovi čas medijev, posebej poudarjati. Zapisane so v (profesionalnem) *Kodeksu novinarjev Slovenije*, svoje (institucionalne) kodekse in etična merila pa imajo tudi nekatere medijske hiše, denimo *Radiotelevizija Slovenija* in časnik *Finance*.

5.2.3 Dimenzije razumljivosti

Kot pravi Koširjeva (1988, 23), je »novinarskemu diskurzu imanentna želja po razumljivosti«, njegov naslovnik pa jo pričakuje, »saj je taka družbena konvencija o novinarskem sporočanju«. Razumljivost pa »ne more obstajati kot besedilna značilnost sama na sebi, ampak le v interakciji med besedilom in bralci« (Erjavec 1999, 77), na kar smo že opozorili (gl. drugo poglavje). Besedilo mora biti torej vedno prilagojeno znanju naslovnikov, a kot ugotavlja Erjavčeva (prav tam), je zaradi zelo heterogenega občinstva množičnih medijev »zelo težko postaviti splošne kriterije razumljivosti novinarskega besedila«. Poleg tega pa »berljivosti ne moremo izboljševati zgolj s prizadevanjem, da bi se védenje, ki ga posreduje besedilo, kar najbolj ujemalo s poprejšnjim védenjem o svetu«, ki ga imajo uporabniki, saj bi imelo takšno besedilo nizko informativnost in bi vzbujalo malo zanimanja, kot poudarjata De Beaugrande in Dressler (1992, 149).[46]

Erjavčeva (1999, 77, 81) razumljivost sicer opredeljuje kot najbolj splošno merilo novinarske kakovosti, vendar opozarja, da je »le eden od mnogih kriterijev, s katerimi merimo kakovost novinarskega izdelka«. Ugotavlja, da se v zvezi z novinarsko kakovostjo kritika najpogosteje usmerja k uporabi jezika in da se še vedno zelo poudarja pomen jezika kot novinarskega kriterija, a ta po njenem mnenju »ni zadosten kriterij za optimalno ocenitev kakovosti novinarskega izdelka« (prav tam).[47] Tudi različni

[46] De Beaugrande in Dressler (1992, 149) v tem smislu berljivost definirata ne kot najmanjšo možno porabo sil, »temveč bolj kot ustrezno ravnotežje med zahtevano uporabo sil in pridobljenim védenjem«.

[47] Kot pravi Erjavčeva (1999, 77), je »/k/ritika novinarskega jezika /…/ stara toliko, kot je star sam časopis«, posebno izrazita pa je postala v 19. stoletju – z liberalizacijo in profesionalizacijo časopisov po letu 1848. Omenjali smo že, da je 1933. Breznik časopisni jezik označil za najvplivnejšega, a po vrednosti najnižjega (Kalin Golob 2003, 43). Gl. tudi op. 39.

(novinarski) učbeniki, ki ponujajo priporočila za razumljiv jezikovni stil, po avtoričinem mnenju »ne morejo zadostno analizirati vseh jezikovnih pomanjkljivosti in kvalitativnih jezikovnih zahtev« (prav tam, 79).

Povzemajoč Erjavčeva (1999, 80–81) vendarle izpostavlja naslednje prvine kakovosti ubesedovanja novinarskih prispevkov: izbira besed glede na temo in žanr sporočanja; optimalna razumljivost in dober jezik; upoštevanje jezikovne ravni ciljnih skupin; formalna korektnost na ravni slovnice in pravopisne norme; ravnotežje med poenostavljanjem in profesionalizacijo jezika. Mnoge izmed njih najdemo tudi v dimenzijah razumljivosti, ki se v razumljivostnem modelu Göpferichove (2009, 2001) nanašajo tako na besedilo kot na dejavnike znotraj nanašanjskega okvira. Poskusimo torej v podpoglavju 4.5 okvirno že predstavljene dimenzije razumljivosti *jedrnatost*, *neoporečnost*, *motivacija*, *zgradba*, *preprostost* in *zaznavnost* navezati na novinarsko sporočanje in novinarske prispevke.

5.2.3.1 Jedrnatost

Jedrnatost se v modelu Göpferichove, kot je razvidno iz njegove upodobitve (gl. sliko 3.1), nanaša na mentalni denotativni model in na kodiranje v besedilu. Avtorica predpostavlja, da je mentalni denotativni model mogoče posredovati z različno porabo znakov, na kar od zunajbesedilnih dejavnikov vplivajo naslovniki s svojimi značilnostmi in besedilna vrsta s svojimi vsakokratnimi konvencijami (Göpferich 2001, 126–127). Termini so gotovo jedrnatejši od svojih definicij, vendar jih bo novinar, čigar naslovnik je širša javnost, in ne ozka skupina strokovnjakov, brez njihovih definicij oz. namesto njih uporabljal le redko. Gledano splošneje, pa bo novinar seveda jedrnateje kot denimo v reportaži pisal v poročilu in vesti.

Göpferichova (2001, 127–128) v okviru jedrnatosti razlikuje med štirimi vrstami kršitev: (1) manjkajoče ali odvečne podrobnosti v mentalnem denotativnem modelu, (2) raba dolgih izrazov namesto primernejših krajših z enako pomembnostjo za besedilo, (3) tavtologije in (4) redundanca tistih podatkov, ki jih prejemnik najde v izdelku samem, če se nanašamo na navodila za uporabo. Prve tri so na novinarsko sporočanje prenosljive neposredno, nanj pa lahko razširimo tudi zadnjo, čeprav se v osnovi nanaša na navodila za uporabo. Tudi v novinarskem sporočanju, kot se uresničuje v časopisih, prejemnik, v časopisih pač bralec, namreč lahko nekatere informacije razbere bodisi iz

prispevka bodisi iz časopisa samega, denimo iz fotografij ali iz naslovnice (pomislimo samo na datum izdaje časopisa, ki se nato v sporočanju pojmuje kot »danes«).

Jedrnatost, katere idealno stopnjo uporabno besedilo po Göpferichovi (2001, 126) doseže, kadar je mentalni denotativni model posredovan v kar najbolj zgoščeni obliki, s katero se ob upoštevanju ostalih besedilnih okvirnih podatkov in zahtev preostalih petih dimenzij razumljivosti lahko izpolni sporočanjska funkcija besedila, in je te zahteve izpolnjujoči mentalni denotativni model – spet ob upoštevanju zgoraj navedenih dejavnikov – predstavljen s kar najmanj znaki, je za Göpferichovo (prav tam, 128) pomembno merilo kakovosti uporabnih besedil, čeprav premajhna jedrnatost – za razliko od prevelike – ne pomeni nujno tudi upada razumljivosti. Kljub temu velja primerno stopnjo jedrnatosti danes, ko prejemniki novinarskim sporočilom namenjajo omejen čas in bi informacije iz njih navadno radi pridobili kar najhitreje, zahtevati tudi za novinarska, še posebno poročevalna besedila.

5.2.3.2 Neoporečnost

Neoporečnost (gre pravzaprav za »pravilnost« oz. ustreznost) in s tem tudi neprotislovnost se v modelu Göpferichove lahko nanaša na prav vsakega izmed dejavnikov v nanašanjskem okviru, ker pa se napake na vseh ostalih področjih izrazijo bodisi na mentalnem denotativnem modelu bodisi na kodiranju v besedilu, se primarno nanaša nanju (Göpferich 2001, 129). Čeprav se mentalni denotativni model odraža tudi v kodiranju, pa je za natančno določitev vira napake, ki je pomembna iz didaktičnega vidika, njuno neoporečnost treba preverjati ločeno (prav tam). Tvorec ima, kot smo že zapisali v grobi predstavitvi modela v podpoglavju 4.5, v mislih namreč lahko ustrezen mentalni denotativni model, a ga med zasnovo besedila popači (prav tam). Göpferichova (prav tam) opozarja, da napake v besedilu prejemniku razumevanje otežujejo ali onemogočajo ne le s tem, da vodijo do oblikovanja napačnih ali pa sploh nobenih mentalnih denotativnih modelov, temveč tudi s tem, da je besedilo v nesoglasju s prejemnikovim mentalnim konvencijskim modelom, pri čemer lahko pride do napačne interpretacije namena tvorca besedila in s tem besedila.

Določilo o neoporečnosti, se pravi »pravilnosti« tako na ravni posredovanega mentalnega denotativnega modela kot na ravni kodiranja besedila, torej slovnične in pravopisne ustreznosti, gotovo velja tudi za novinarsko sporočanje. Če tovrstne napake že ne onemogočajo razumevanja, pa ga gotovo otežujejo ali pa bralca, poslušalca,

gledalca, ki jih opazi, preprosto motijo; v vsakem primeru pa se jim mora novinar, ki piše – z besedami Koširjeve (2003, 109) – za javnost in zaradi nje, izogibati. Ne nazadnje tudi ne gre dvomiti »/o/ tem, da na splošno rabo najbolj vpliva jezik množičnih občil«, kot opozarja Kalin - Golobova (2003, 52). Tudi z napakami, torej. Glede na to, da v Sloveniji (ne pa tudi drugod po svetu) poznamo institucijo lektoriranja, tj. popravljanja besedil, da bolj ustrezajo veljavnim normam (Verovnik 2005, 135–136), in ima lektorja navadno vsako uredništvo,[48] napak na ravni kodiranja v zapisanih novinarskih prispevkih seveda ne pričakujemo; bo pa to hipotezo vsekakor zanimivo preveriti v praksi, čemur se bomo, kot napovedano, posvetili v naslednjem poglavju.

5.2.3.3 Motivacija

Kot dimenzija razumljivosti se motivacija pri Göpferichovi (2001, 129) navezuje le na tisto motivacijo, ki jo besedilo ustvarja sámo, ne pa tudi na motivacijo za branje, ki jo prejemnik že prinese s seboj. Ta dimenzija, ki se nanaša tako na mentalni denotativni model kot na kodiranje, zahteva, da mora besedilo, odvisno od besedilne vrste, najprej pritegniti bralčevo pozornost, potem pa jo mora obdržati (prav tam, 129–130). Posebno to po avtoričinih besedah velja denimo za poljudnoznanstvene članke, ne pa toliko za navodila za uporabo (Göpferich 2009, 43; prim. Göpferich 2001, 129–130).

Kot primere za stopnjevanje motivacije na ravni mentalnega denotativnega modela Göpferichova (2001, 130) navaja ponazoritev z zgledi, ki izvirajo iz sveta prejemnikov, na ravni kodiranja pa se motivacijo po avtoričinem mnenju lahko stopnjuje npr. z rabo slenga, s pisanjem v prvi osebi množine ali s posredovanjem učne snovi v obliki stripa. Kadar ustvarjanje motivacije podaljša besedilo, mora avtor presoditi, katera izmed dimenzij motivacija in jedrnatost ima glede na sporočanjsko funkcijo besedila pomembnejšo vlogo (prav tam).

V novinarstvu je zahteva po motivirajočih prispevkih splošno znana in sprejeta. Izmed zgledov, ki jih navaja Göpferichova, se raba slenga (in, seveda, vsega, kar Korošec (1998) šteje k aktualizmom) uresničuje bolj v presojevalnih poročevalskih besedilih (vendar ne samo tam – pomislimo na odprave ponovitev oz. ponovitvene izraze), pisanje v prvi osebi množine (pravzaprav kot avtomatizem) pa tudi v poročevalnih. Poročevalstvo poleg teh pozna še številne druge mehanizme pritegnitve

[48] Kot pravi Kalin - Golobova (2003, 13), »najbrž ni pretirana ocena, da splošno rabo na Slovenskem krojijo pravzaprav lektorji«. V zvezi z njimi gl. tudi op. 42.

naslovnika in njegove vključitve, denimo naslovje, ogovore, navedke itd. Kot pravi Labanova (2005, 43–44), namreč »/k/ljub standardizirani in šablonski obliki pisanja osnovnih informativnih žanrov novinarskega sporočanja suhoparna in nezanimiva novinarska besedila nikakor niso samoumevna in sprejemljiva«. Še tako dolgočasno in monotono tematiko lahko po avtoričinih besedah naredi privlačno in zanimivo »/u/poraba živih in razgibanih opisov, primerov ter nenavadnih, kreativnih in spretno uporabljenih jezikovnih prijemov« (prav tam, 44).

5.2.3.4 Zgradba

To dimenzijo Göpferichova (2001, 130) navezuje na vsebinsko zgradbo (ne pa tudi vidno-tipografske značilnosti), in sicer tako na zgradbo mentalnega denotativnega modela kot na zgradbo kodiranja. Kot pravi avtorica (prav tam, 130–131), je treba preveriti, ali se da mentalni denotativni model razstaviti v primerne dele in ali so ti v besedilu povezani v smiselno zaporedje. Ker zgradbe mentalnega denotativnega modela ni mogoče obravnavati ločeno od besedila, saj se izraža le v njem, za razlikovanje med grobo in fino zgradbo uvaja pojma zgradba makro- in mikroravni, pri čemer prvo opredeljuje kot raven, ki presega dve sosednji povedi, drugo pa kot raven, ki ju ne; makroraven je tako tesneje povezana z mentalnim denotativnim modelom, mikroraven pa s kodiranjem v besedilu (prav tam, 131).

Pri zgradbi makroravni Göpferichova (2001, 131) nato razlikuje še med vsebinsko in metasporočanjsko zgradbo. Kot postopke za izpolnitev zahtev, ki izhajajo iz te ravni, pa navaja (1) prilagajanje členitve zapletenih dejanj predznanju naslovnikov, (2) opis naloge pred opisom postopkov njenega reševanja in (3) manj ko so konvencije besedilnih vrst toge posebno za makrozgradbo besedila, bolj je pomembno usmerjati bralčeva pričakovanja ter mu olajšati členitev prebranega in povezovanje informacij med seboj (prav tam). Pri zgradbi mikroravni se po Göpferichovi (prav tam; gl. tudi Göpferich 2009, 45–46) ocenjuje zaporedje kodiranja posredovanih konceptov in shem ter njegova logična povezanost (npr. z vezniki, prislovi ipd.), za izpolnitev iz te ravni izhajajočih zahtev pa navaja (4) posredovanje informacij, posebno navodil, v takšnem zaporedju, kot jih uporabnik potrebuje, (5) v besedilih z navodili morajo biti ta zato postavljena na začetek povedi (denimo *Pritisnite tipko …, če želite storiti …*, ne *Če želite storiti …, pritisnite tipko …*), (6) povedi naj se začenjajo s temo, ne z remo, razen če želimo izraziti nasprotje ali čustva.

Kot je razvidno iz zgornjega opisa, avtorica to dimenzijo natančneje razčlenjuje z vidika vrednotenja in pisanja besedil s tehničnega področja. Zgradba novinarskih besedil pa je – v skladu z njihovo drugačno sporočanjsko funkcijo – seveda drugačna od zgradbe besedil, kot so denimo navodila za uporabo. Izstopata zlasti model obrnjene piramide v vestičarski vrsti in vodilo oz. – s terminologijo Korošca (1998) – sinopsis v poročevalski. V skladu z modelom obrnjene piramide se namreč informacij ne podaja v kronološkem vrstnem redu, temveč se na začetek besedila postavi najpomembnejšo informacijo, to pa vsebuje tudi sinopsis, ki bralca poleg tega uvaja v nadaljnje besedilo. Zgradbo novinarskih prispevkov tako precej natančno določajo žanri oz. vrste. Nekatera izmed zgoraj navedenih avtoričinih določil (prvo, tretje, šesto) vendarle veljajo tudi zanje. Ko bomo v analizi opazovali zgradbo poročevalnih besedil, bomo zato tako zgradbo mentalnega denotativnega modela kot kodiranja glede na Göpferichovo preverjali z določenimi omejitvami, ki jih prinašajo posebnosti novinarskega sporočanja.

5.2.3.5 Preprostost

Dimenzija *preprostost* pa se pri Göpferichovi (2001, 132) nanaša le na kodiranje v besedilu. Za presojo preprostosti avtorica (prav tam, 133–134) ponuja naslednji nabor vprašanj:

1. Ali je izbira besed primerna? (Mišljena je leksikalna preprostost. Opazujemo nerazložene izraze in kratice, tujke in termine, pa tudi to, ali je izmed sinonimnih izrazov uporabljen naslovniku najrazumljivejši.)
2. Ali je skladnja primerna? (Gre za slovnično preprostost. Preverjamo, ali lahko zmanjšamo denimo zapletenost povedi in delež podredij, ne da bi kršili sporočanjsko funkcijo besedila, konvencije besedilnih vrst in zahteve iz preostalih dimenzij razumljivosti, ter ali bo besedilo s tem za naslovnike lažje berljivo. Če ne, namreč sprememba z vidika razumljivosti ni potrebna.)
3. Ali je na ilokucijski ravni dosežena besedilni vrsti primerna stopnja neposrednosti? (Najvišja mogoča neposrednost na ilokucijski ravni seveda ni vselej idealna. Medtem ko v zavrnitvenih odgovorih na prijave (denimo na delovno mesto) konvencije zahtevajo posrednost, morajo biti navodila v besedilih s področja upravljanja človeka s tehniko podana čim bolj neposredno.)

4. Ali so izbrane besede in strukture dovolj natančne, se pravi, ali je preprečena dvoumnost? (Izogibati se velja tako dvoumnim oznakam kot tudi takšnim slovničnim strukturam.)
5. Ali sta besedišče in skladnja dovolj konsistentna? (H konsistentnosti besedišča in skladnje velja težiti pri prevajanih besedilih, recimo navodilih za uporabo, ne pa pri besedilih na splošno. V poljudnoznanstvenih časopisnih člankih bi imela konsistentnost besedišča in skladnje namreč na razumevanje negativen vpliv, saj bi zaradi poenotenja lahko upadla motivacija.)

V novinarskih prispevkih kot posebni vrsti sporočanja, ki ji je – še posebej v poročevalnih besedilih poročevalske podzvrsti – v skladu z njenim temeljnim poslanstvom želja po pravšnji meri preprostosti sicer lastna, vendar nad njo včasih prevlada potreba po motivaciji bralcev (poslušalcev, gledalcev), na kar opozarja tudi avtorica koncepta sama, velja izmed zgornjih točk preverjati prvo, drugo in četrto, z omejitvami pa tudi tretjo. Ob tem je treba upoštevati, da so prav novinarji navadno prvi, ki poročajo o novih predmetih, pojavih in dognanjih, zaradi česar se pogosto znajdejo v poimenovalnih zadregah, za katere preprostih odgovorov vselej ni. Kot posredniki med strokami in javnostjo so poleg tega tudi »prevajalci« njihovega jezika. Kalin - Golobova (2001, 116) prav poklicne uporabnike knjižnega jezika, kot sta strokovnjak in novinar, omenja kot najpogostejše tvorce novih besed: »Od njunega poznavanja jezika in njune zavesti o potrebnosti slovenskega poimenovanja je odvisno ›izobraževanje‹ (kot bi rekel Levstik) jezika,« pravi.[49]

Toporišič (2000, 30) opozarja, da »/p/ri nas nekateri novinarji ne upoštevajo dovolj izobrazbene stopnje svojega občinstva, in pišejo npr. o političnih, ali gospodarskih, ali pravnih zadevah prestrokovno /…/, ker ne znajo (ali mislijo, da ne morejo ali ne smejo) strokovnega ali političnega besedila predelati tako, da bi ga razumel tudi nestrokovnjak/nepolitik oz. da bi bilo privlačno tudi za nestrokovnjaka/nepolitika«. Weinrich (1985, 23) novinarjem priporoča, naj splošnojezikovno raje merijo nekoliko višje, kar se tiče strokovnih jezikov, pa nekoliko nižje, kot jim pravi intuitivna hipoteza

[49] Kalin - Golobova (2003b, 58) opozarja na problem strokovnega izrazja, »ki pod vplivom angleščine izgublja jezikovnokulturno vlogo, tj. znanstveniki se ne zavedajo potrebe po razvijanju slovenske terminologije, ampak nekritično prenašajo angleške strokovne izraze v slovenska besedila«. To vpliva na besedni zaklad in besedotvorne zakonitosti slovenščine, posledično pa tudi na njene oblikoslovne in skladenjske zakonitosti (prav tam). Sodobne naloge jezikovne kulture Kalin - Golobova (1996, 40–42) vidi med drugim v sodelovanju jezikoslovcev pri ustvarjanju strokovnega izrazja ter pri poimenovanju novih predmetov, pojavov in pojmov ter v sodelovanju med jezikoslovci in uporabniki jezika, torej v popularizaciji jezikovne kulture.

o obveščenosti (znanju) vsakokratnih naslovnikov. A čeprav je, kot opozarja Burger (1990, 260), na ravni besedišča poglavitni izvir težav prav področje strokovnih jezikov, se terminom in tujkam zaradi potrebe po natančnosti in zahteve po točnosti novinarji vselej ne morejo izogniti. Ali kot (sicer v zvezi s pravnimi besedili) pravi Kalin - Golobova (2001, 8): »Enostavno je sicer zapisati: besedilo mora biti prilagojeno naslovniku, vendar pa ne na škodo natančnosti, težje pa je to uresničiti, saj prav iz teh dveh potreb, ki ju je pogosto gotovo težko uskladiti, vznikajo nejasnosti, zapleti in nerazumljivost.«

Bokalova (2007, 91) govori celo o terminologizaciji publicističnega jezika: v publicističnih[50] besedilih, ki se nanašajo na določeno stroko in prinašajo aktualna dognanja, pogosto povezana s perečimi svetovnimi problemi, termin nastopa v svoji primarni funkciji in ohrani vse svoje pomenske sestavine, spremeni pa se njegova funkcijska zvrst. Kot primere iz bližnje preteklosti slovenskega poročevalstva avtorica (prav tam, 91–92) navaja izraze *PCB*, *poliklorirani bifenil* (v zvezi z afero onesnaževanja reke Krupe v Beli krajini), *dioksin* (v zvezi z vzrejo perutnine), *kloramfenikol* (v zvezi z mlekarsko afero) in *gaučo* (v zvezi s pomorom čebel na Primorskem in Gorenjskem). »Raba teh terminov se je zaradi posebnih sociolingvističnih okoliščin tako rekoč v hipu povzdignila iz strokovne zaprtosti v sestavke s poljudno obvestilnostjo,« razlaga Bokalova (prav tam, 92). Termin pri tem sicer ohranja svojo tipiko, se pa zaradi množičnosti prenosniških sredstev veča število naslovnikov, tako da termin svojo ozko znanstveno dostopnost izgublja in postaja poljuden (prav tam). Avtorica (prav tam, 93, 97) ugotavlja, da je v slovenskih poročevalskih besedilih opaziti tudi termine, ki prihajajo iz drugih jezikov, zlasti iz angleščine, od koder prihajajo predmetne novosti.

Empirično je dokazljivo, da običajnost besedišča vpliva na razumljivost, toda kot pravi Burger (1990, 259), to za praktično ravnanje novinarjev ponuja le nejasno navodilo, naj ne uporabljajo oddaljenega in redkega besedišča. Fox (1993, 49–54) vendarle priporoča rabo kratkih, konkretnih, nestrokovnih in izvirnih besed. Toda medtem ko je po Burgerjevem mnenju (1990, 259–260) tako glede besedišča kot glede zgradbe besedil težko oblikovati uporabna pravila za novinarsko pisanje, pa so rezultati raziskav s področja skladnje po njegovem mnenju precej lažje uresničljivi – da se velja

[50] Gre za poročevalska besedila.

izogibati določenim skladenjskim vzorcem, denimo kopičenju samostalniških zvez,[51] je po avtorjevem mnenju sprevideno in naučljivo. Weinrich (1985, 24) pa tudi novinarjem tiskanih medijev, ki svojih prispevkov za razliko od svojih kolegov na radiu in televiziji sicer ne bodo prebirali, svetuje, naj v osnovi pišejo tako, da so vse zapisane povedi tudi izgovorljive, torej preberljive.

5.2.3.6 Zaznavnost

V to dimenzijo, ki se nanaša samo na kodiranje v besedilu, Göpferichova (2001, 134) uvršča tiste ne- in parajezikovne ter makro- in mikrotipografske lastnosti besedil, ki določajo lahkoto, s katero je besedilo najprej sprejeto s čutili in tako privedeno h kognitivnim strukturam za nadaljnjo obdelavo, in/ali nejezikovno podpirajo prepoznavo vsebinske zgradbe besedila, gre torej oblikovne lastnosti besedil in nejezikovne nosilce informacij.

Tudi želja po zaznavnosti kot dejavniku, ki lajša bralcu branje oz. prejemniku razumevanje, hkrati pa je tudi motivirajoč, je lastna novinarskemu sporočanju. Zlasti v časopisnem poročevalstvu je zato upoštevana v precejšnji meri. Pomislimo samo na oblikovanost časopisnih naslovov, različno poudarjenost in velikost tiska v besedilu, členjenost (daljšega) besedila z mednaslovi, celotno grafično podobo prispevkov itd.

[51] Želetova (1996, 191–192), ki je raziskovala razvoj posamostaljanja v slovenskem publicističnem jeziku med 1946 in 1995, pa je – zanimivo – ugotovila prav naraščanje posamostaljanja, kar je po njenem mnenju »verjetno povezano tudi s postopnim oblikovanjem novega povojnega časopisnega jezika in z željo po krajšem, obvestilno zgoščenem besedilu«. Kot pravi, odskok pomenijo šestdeseta leta, že »/v/ sedemdesetih in osemdesetih letih pa je predvsem na prvih straneh dnevnikov pogosto čezmerno kopičenje izglagolskih tvorjenk, ki zabrišejo jasnost sporočila in vodijo celo v napačno razumevanje in razlage« (prav tam, 192). Čeprav ta desetletja Želetova (prav tam, 193, 198) označuje kot obdobje najintenzivnejšega posamostaljanja, je tudi v zadnjem v raziskavi zaobjetem desetletju po njenih ugotovitvah posamostaljanje naraslo kar za slabe tri odstotke, njegov razvoj pa se še nadaljuje. Kot pogost pojav avtorica (prav tam, 192) omenja tudi pozaimljanje glagolnikov v isti povedi, »kar spet lahko zamegljuje pomen oz. manjša razumljivost«. Opozarja, da mora takšno obvestilno zgoščevanje besedil ostajati v mejah sporočilne jasnosti, hkrati pa poudarja, da »/z/ odkrivanjem pretvorbenih zmožnosti in razvijanjem skladenjskega besedotvorja /…/ še potrjujemo prilagodljivost slovenščine za različna področja« (prav tam, 198).

6 RAZUMLJIVOST SLOVENSKIH POROČEVALNIH BESEDIL

6.1 Cilj raziskave

Spoznanja s področja teorije razumevanja in razumljivosti, ki smo jo predstavili v prejšnjih poglavjih, bomo v tem poglavju tudi praktično uporabili. Raziskati želimo namreč razumljivost slovenskega časopisnega poročevalstva, kot se kaže v poročevalnih besedilih, ki se uresničujejo v žanru poročilo. Vendar razumljivosti teh besedil ne bomo merili, temveč se bomo oprli na razumljivostni model nemške jezikoslovke Susanne Göpferich (2009, 2001), ki smo ga natančneje predstavili in prilagodili novinarskemu sporočanju v prejšnjem poglavju, ob sklepu četrtega poglavja pa smo odločitev zanj tudi utemeljili, in bomo opazovali, ali so v izbranih poročilih upoštevane zahteve iz dimenzij razumljivosti, kot jih opredeljuje omenjeni model, in če so, katere ter v kolikšni meri. Glede na naravo novinarskega diskurza in v okviru tega poročevalnih besedil predvidevamo, da bodo v večji ali manjši meri sicer upoštevane prav vse dimenzije razumljivosti, še prav posebej pa jedrnatost, neoporečnost in zaznavnost. Vendar pričakujemo ne le različno stopnjo upoštevanja vsake izmed njih, temveč tudi razlike v njihovem upoštevanju glede na posamični dnevnik.

6.2 Metoda dela

Nabor besedil za analizo sestavlja 21 poročil, ki so v slovenskih dnevnikih *Delu*, *Dnevniku* in *Večeru* izšla v tednu od 1. do 5. junija letos. Iz vsakega dnevnika je izbranih po sedem poročil, ki so zaradi večje verodostojnosti kasnejše primerjave tematsko usklajena z izbranimi poročili iz drugih dveh dnevnikov. Poročila tako pokrivajo sedem različnih tem s področja domače in tuje politike, gospodarstva in črne kronike, ki so bile v tem času izpostavljene oz. napovedane na prvi strani vsaj enega izmed omenjenih dnevnikov.

Ob upoštevanju vseh dejavnikov, ki jih predvideva karlsruhški razumljivostni model in smo jih na situacijo v novinarskem sporočanju prenesli v prejšnjem poglavju, torej iz namena besedila, naslovnika in pošiljatelja sestoječe sporočanjske funkcije, ki v času zasnove besedila določa ne le besedilne okvirne podatke, obsegajoče mentalni

denotativni model, mentalni konvencijski model, prenosnik ter pravne in uredniške smernice, temveč tudi kodiranje besedila, bomo v vsakem poročilu posebej opazovali stopnjo uresničevanja zahtev, ki jih določa omenjenih šest dimenzij razumljivosti, in kršitve zoper njih. Zavedamo se pomanjkljivosti takšne metode dela, vendar ponovno poudarjamo, da naš namen ni meriti razumljivost, temveč opazovati, ali so v sodobnih slovenskih poročevalnih besedilih upoštevane te dimenzije razumljivosti, in če so, katere ter v kolikšni meri.

Tudi takšno opazovanje je seveda gotovo subjektivno, imajo pa tudi druge možnosti raziskovanja, ki se ponujajo, svoje pomanjkljivosti, na katere smo že opozarjali. V podobne raziskovalne namene se denimo pogosto uporabljajo (jezikovni) testi, a ti, kot opozarjata Ferbežarjeva in Stabej (2008, 28), že po naravni niso avtentičen instrument. Sploh pa razen razumljivostnih formul, ki imajo spet druge pomanjkljivosti, nobena raziskovalna metoda – ne testi, ne strokovna presoja, ne poglobljeni intervju – ne preverja razumljivosti, temveč rezultat razumevanja (Burger 1990, 254–255). Avtorica modela, ki ga bomo v raziskavi uporabili, dimenzije razumljivosti opredeljuje dovolj natančno, prav tako pa določa tudi zahteve, ki iz vsake izmed njih izhajajo, zato bo za namen tega dela izbrana metoda zadostovala. V nadaljnje topodročne raziskave, ki bi želele razumljivost meriti, pa bi gotovo veljalo vključiti še drugačne metode dela, tudi jezikovno testiranje.

6.3 Rezultati analize

6.3.1 Dimenzija razumljivosti *jedrnatost*

V skladu s pričakovanji so bile zahteve iz dimenzije razumljivosti *jedrnatost* v pregledanih poročilih iz vseh treh dnevnikov dobro upoštevane. Informacije, ki jih podaja naslovje, ponekod pa tudi tiste iz sinopsisa, so se sicer ponovile tudi v besedilu samem, vendar je glede na zgradbo poročila, ki naj bi najprej sporočalo osnovne informacije, nato pa tem dodajalo podrobnosti, to pričakovano in upravičeno. Od 21 pregledanih poročil smo kršitve zoper jedrnatost našli le v dveh.

V prvem gre zgolj za ponavljanje besedne zveze *skrbni pregled*, ki pa je delno upravičeno, saj gre v treh izmed štirih ponovitev za navedke:

Po besedah direktorja Slovenske odškodninske družbe (Sod) ***Tomaža Kuntariča*** *se je včeraj v Muri na predlog Soda začel skrbni pregled, ki ga bo izvedla revizijska hiša KPMG. »S skrbnim pregledom, ki bo končan v dveh tednih, želimo ugotoviti, ali so v omarah družbe še kakšni okostnjaki in ali ima smisel, da država vstopi v lastništvo Mure. Predvsem pa želimo ugotoviti finančni in organizacijski položaj položaj kadrov. Skrbni pregled bo podlaga za odločanje, kako naprej. Hkrati bo skrbni pregled pokazal, koliko sredstev bi morala država nameniti za sanacijo Mure,« pojasnjuje Kuntarič* (Morozov 2009, 20; poudarek v izvirniku, podčrtala M. L.).

V drugem poročilu pa smo kar štirikrat odkrili ponovitev že navedenih informacij, in sicer:

1. *Barack Obama, prvi predsednik ZDA z muslimanskimi predniki, je včeraj v govoru na univerzi v Kairu dejal, da si Združene države Amerike želijo »novega začetka« v odnosih z islamskim svetom, ki bo temeljil na medsebojnem spoštovanju. »Prišel sem iskat nov začetek v odnosih med ZDA in muslimani po vsem svetu, ki bo temeljil na skupnih interesih in medsebojnem spoštovanju, na resnici, da se /.../,« je dejal ameriški predsednik v nagovoru /.../* (Bercko 2009, 7; podčrtala M. L.).
2. *Judovsko državo je vnovič pozval, naj ustavi gradnjo naselij na palestinskih ozemljih, a obenem zagotovil, da je vez med njim in ZDA neuničljiva. »ZDA ne priznavajo legitimnosti nadaljevanja gradnje izraelskih naselij. To je kršitev preteklih dogovorov in spodkopava napore za dosego miru. Čas je, da se gradnja naselij ustavi,« je bil jasen Obama* (Bercko 2009, 7; podčrtala M. L.).
3. *Palestinsko gibanje Hamas, ki nadzoruje območje Gaze, je v odzivu na nagovor ameriškega predsednika Baracka Obame muslimanom ocenilo, da je bilo v njem zaznati »otipljivo spremembo«, čeprav je bilo v govoru tudi več »protislovij«. V Izraelu pa upajo, da bo Obamov govor vodil k miru na Bližnjem vzhodu. »Govor vsebuje veliko protislovij, čeprav odraža otipljivo spremembo,« je dejal tiskovni predstavnik Hamasa Favzi Barhum* (Bercko 2009, 7; podčrtala M. L.).
4. *Tiskovni predstavnik palestinskega predsednika Mahmuda Abasa Nabil Abu Rudeina pa je dejal, da je govor dober začetek. »To je bil jasen in odkrit govor. Predstavlja inovativen politični korak in je dober začetek, na katerem je mogoče graditi,« je pojasnil* (Bercko 2009, 7; podčrtala M. L.).

V preostalih pregledanih poročilih podobnih kršitev nismo našli.

6.3.2 Dimenzija razumljivosti *neoporečnost*

Neoporečnosti na ravni mentalnega denotativnega modela v pregledanih poročilih nismo odkrili. Tega seveda ne gre enačiti kar z njeno odsotnostjo; morda tovrstnih napak – kljub primerjanju informacij v treh dnevnikih – preprosto nismo razpoznali. Smo pa odkrili nekaj napak na ravni kodiranja v besedilu.

Pravopisnih, slovničnih in stilno-zvrstnih napak smo v pregledanih poročilih iz *Dela* in *Dnevnika* našli po 21, v pregledanih poročilih iz *Večera* pa smo jih odkrili 19. V *Delu* in *Dnevniku* smo tako v povprečju našli 3, v *Večeru* pa 2,7 napake na poročilo. Čeprav v resnici napake na tej ravni seveda niso bile razporejene tako enakomerno, temveč jih je bilo v nekaterih poročilih malo – v treh poročilih iz *Dela* sploh nič –, v drugih pa več, lahko njihovo pogostnost na splošno ocenimo kot majhno. To smo, kot rečeno, predvsem zaradi lektorjev kot sestavnega dela večine uredništev, tudi pričakovali.

Nekaj je bilo v pregledanih poročilih vsakega izmed dnevnikov najti tipkarskih napak – v poročilih iz *Dela* in *Večera* po pet, iz *Dnevnika* pa tri –, ki jih tu ne bomo posebej predstavljali ali o njih razpravljali. Šlo je za napake, ko je sicer razpoznavna beseda vsebovala napačno črko, črko premalo ali preveč, je bila beseda zapisana dvakrat ali pa je manjkala. Pri presojanju preostalih napak pa smo se oprli predvsem na slovarski del Slovenskega pravopisa (SP) 2001 in SSKJ, kadar smo bili o predlaganih popravkih v dvomih, pa smo sodobno rabo preverjali tudi v korpusu slovenskega jezika FidaPlus. Da bo ocena morebitnega vpliva odkritih napak na razumljivost besedil lažja, jim bomo v nadaljevanju posvetili nekaj več pozornosti, in sicer najprej tistim iz *Dela*, nato iz *Dnevnika*, na koncu pa še iz *Večera*. Napake bomo pri tem navajali v izvirniku, za puščico pa dodali predloge za popravke.

V pregledanih poročilih iz *Dela* smo našli takšne napake na ravni kodiranja:

– *Danes bodo v Muri začeli delati revizorji in v nekaj dneh skrbno pregledali finančno poslovanje družbe, pravni strokovnjaki pa bodo ugotovili, kakšne pogodbene obveznosti ima Mura, ki jih bo treba spoštovati ob morebitnih spremembah organiziranosti in poslovanju podjetja* (Gerenčer 2009, 1; podčrtala M. L.).

→ Stavčni prilastek v slovenščini stoji neposredno za samostalniško besedo (samostalniško odnosnico), na katero se nanaša, torej: */.../, kakšne pogodbene obveznosti, ki jih bo treba spoštovati ob morebitnih spremembah organiziranosti in poslovanju podjetja, ima Mura* ali kako drugače, denimo: */.../, kakšne so Murine pogodbene obveznosti, ki jih bo treba spoštovati ob morebitnih spremembah organiziranosti in poslovanju podjetja.*

– *Čeprav je bila pozornost namenjena vsem trem preostalim velikim mestom, /.../, pa so bile oči javnosti uprte v Dubrovnik, Vukovar in Veliko Gorico, kjer se je odvijala dramatična bitka za prevzem nasprotnikovih »trdnjav«* (Kajzer 2009, 1; podčrtala M. L.).

  → Glagol *odvijati se* v zgornjem pomenu tako SP 2001 kot SSKJ označujeta kot publicizem in zanj navajata nadrejeni knjižni sinonim *potekati*, torej: *Čeprav je bila pozornost namenjena vsem trem preostalim velikim mestom, /.../, pa so bile oči javnosti uprte v Dubrovnik, Vukovar in Veliko Gorico, kjer je potekala dramatična bitka za prevzem nasprotnikovih »trdnjav«.* [52]

– *Po pričakovanjih je od preostalih županov pokrajin, ki niso bili izvoljeni v prvem krogu, največ dobila HDZ (6), SDP enega, istrska IDS (s podporo SDP) enega in HDSSB prav tako enega* (Kajzer 2009, 1).

  → V tej povedi, zapisani kot prvi v odstavku, manjka predmet v rodilniku, po našem razumevanju zaimek *jih*, torej: *Po pričakovanjih jih je od preostalih županov pokrajin, ki niso bili izvoljeni v prvem krogu, največ dobila HDZ (6), SDP enega, istrska IDS (s podporo SDP) enega in HDSSB prav tako enega.*

– *Sicer pa so na tokratnih volitvah Hrvatje neposredno izvolili kar 429 občin, 126 županov, 20 županov regij (županij) ter župana Zagreba* (Kajzer 2009, 1; podčrtala M. L.).

[52] Tudi opozarjanja naslovnika na aktualizem tako, da se beseda postavi med narekovaje (*»trdnjav«*), kot pravi Korošec (1998, 26), »ni mogoče šteti za posrečen pisni postopek«. Pomen, ki se ga s tem daje narekovajem, je po Korošču (prav tam) še najbliže pomenu »tako imenovan«. Po Červovi (2006, 108) »/n/eselektivno razlaganje in označevanje metafor z navednicami omejuje pomensko delovanje metafor in s tem slabi njihovo učinkovitost«, tako da ga lahko razumemo kot podcenjevanje bralca ali pa nerazumevanje avtorja o načinu delovanja metafor. Kot opozarja (prav tam), lahko zaradi takšne rabe v primerih, ko ne vemo zanesljivo, ali je beseda v navednicah zaradi navedka ali zgolj zaradi stilne zaznamovanosti, prihaja tudi do zmede.

→ Neustrezna raba veznika *ter* namesto veznika *in*,[53] torej: *Sicer pa so na tokratnih volitvah Hrvatje neposredno izvolili kar 429 občin, 126 županov, 20 županov regij (županij) in župana Zagreba*.

– *Kakor v prvem krogu volitev so tudi tokrat zabeležili številne nepravilnosti, ki so znova opozorile na slabo zakonodajo, predimenzionirane volilne imenike ter zavestno dopuščanje volilnih zlorab* (Kajzer 2009, 1; podčrtala M. L.).
→ Glagol zabeležiti, kot je uporabljen v zgornji povedi, tako SP 2001 kot SSKJ označujeta kot publicizem in zanj navajata nadrejena knjižna sinonima *ugotoviti* in *opaziti*, torej: *Kakor v prvem krogu volitev so tudi tokrat ugotovili številne nepravilnosti, /.../.*[54]
→ Pridevnik *predimenzioniran* SP 2001 označuje kot publicizem in zanj navaja nadrejene knjižne sinonime *precenjen*, *nenaraven* in *prevelik*. V zgornji povedi gre najbrž za pomen preobsežnosti, torej: */.../, ki so znova opozorile na slabo zakonodajo, prevelike volilne imenike /.../.*
→ Ponovno tudi neustrezna raba veznika *ter* namesto veznika *in*, torej: */.../ in zavestno dopuščanje volilnih zlorab.*

– *Opazovalci so zabeležili še več drugih pomembnih kršitev volilne zakonodaje* (Kajzer 2009, 1; podčrtala M. L.).
→ Tudi tu gre najbrž za glagol *zabeležiti* v pomenu *ugotoviti*, torej: *Opazovalci so ugotovili še več drugih pomembnih kršitev volilne zakonodaje*.

– *Umrla je – »verjetno zaradi raka dojke« - poleti 2004* (Baković 2009, 6; podčrtala M. L.).
→ Raba vezaja namesto pomišljaja, na obeh straneh vrinjenega stavka bi moral stati pomišljaj, torej: *Umrla je – »verjetno zaradi raka dojke« – poleti 2004*.

– *Fudžimoto v svojih spominih piše tudi o njem, o tem, da je »tako po obrazu in postavi kot po svojih lastnostih - izrezan oče«* (Baković 2009, 6; podčrtala M. L.).

[53] Gre za hiperkorektnost (gl. Kalin Golob 2001, 88–89).
[54] Možna, a po naši oceni manj primerna rešitev je tudi glagol *zapisati*.

→ Raba vezaja namesto pomišljaja, pred poudarjenim delom povedi bi prav tako moral stati pomišljaj, in ne vezaj, torej: *Fudžimoto v svojih spominih piše tudi o njem, o tem, da je »tako po obrazu in postavi kot po svojih lastnostih – izrezan oče«*.

– */.../ švicarski podjetnik, ki je bil v tesnih stikih z njegovimi mentorji pa trdi, da je /.../* (Baković 2009, 6; podčrtala M. L.).
→ Manjka levosmerna[55] vejica za stavčnim prilastkom, torej: */.../ švicarski podjetnik, ki je bil v tesnih stikih z njegovimi mentorji, pa trdi, da je /.../*.

– *Po njegovih besedah ni v ameriškem interesu, da bi zavojevala cel svet* (Čibej 2009, 6; podčrtala M. L.).
→ SP 2001 kot nadrejeni knjižni sinonim glagola *zavojevati* v zvezi *zavojevati sosednje države* navaja *osvojiti*, morda pa bi bilo zgoraj tudi ustrezneje pisati v prvi osebi množine, saj *Amerika*, na katero bi se lahko nanašal povedek v tretji osebi ednine, ni nikjer zapisana, torej: */.../, da bi osvojili cel svet*.

– *»A temu zdaj pač ni tako«* (Čibej 2009, 6).
→ Navedek bi bilo v slovenščino ustrezno prevesti kot *»A to zdaj pač ni tako.«*

– *Največ odobravanja je Obama požel, ko je govoril o bližnjevzhodnem sporu, ki je po vseh raziskavah za muslimane po svetu najbolj žgoči svetovni problem* (Čibej 2009, 6; podčrtala M. L.).
→ SP 2001 zvezo *žgoč problem* označuje kot publicizem in za pridevnik *žgoč* v njej navaja nadrejena knjižna sinonima *nujen* in *pereč*, poleg tega bi bila ustrezna tudi nedoločna oblika tega kakovostnega pridevnika namesto prejšnje določne, torej: */.../ ki je po vsej raziskavah za muslimane po svetu najbolj pereč svetovni problem*.[56]

[55] Poimenovanji *desno-* in *levosmerna vejica* je uvedel Korošec. Podrobneje o tem denimo v Korošec 2003, 251–252.
[56] SSKJ tudi glagol *požeti* v pomenu, »da je kdo deležen dejanja, ki ga določa samostalnik«, označuje kot publicizem in pri iztržkih navaja nadrejeni knjižni sinonim *doseči*. Podobno tudi SP 2001 kot publicizem označuje besedno zvezo *požeti priznanje* in za glagol *požeti* v njej navaja nadrejeni knjižni sinonim *dobiti*, *doseči*. Pojavljanje zveze *požeti odobravanje* in njenih morebitnih knjižnih ustreznic *doseči* in *dobiti odobravanje* smo preverili v korpusu FidaPlus (v tem primeru in v vseh nadaljnjih primerih smo iskali po prvem kanalu). V njem smo za zvezo *požeti odobravanje* našli 335 pojavitev, za zvezi *doseči* oz. *dobiti odobravanje* pa le 23 oz. 28 pojavitev v sicer kar razpršenih virih. V primerjavo: za zvezo *žgoč problem* smo našli 282 pojavitev, za zvezo *pereč problem* pa kar 526. Glede na to, da je več kot 90 odstotkov v uporabljenem korpusu zajetih besedil tudi lektoriranih (*FIDAPLUS korpus slovenskega*

– *Da pa bi prišlo do take rešitve, se morajo Palestinci odpovedati nasilju, Izraelci pa spoštovati mednarodne sporazume, omogočiti normalno življenje v Gazi in zamrzniti gradnjo naselbin na okupiranih območjih, ki /.../* (Čibej 2009, 6; podčrtala M. L.).

→ Tako SP 2001 kot SSKJ glagol *zamrzniti* v takšnem pomenu označujeta kot publicizem. V navedeni povedi bi ga lahko nadomestili z glagolom *ustaviti*, torej: */.../ in ustaviti gradnjo naselbin /.../*.

→ SP 2001 kot nadrejena knjižna sinonima deležnika *okupiran* v zvezi *okupirano ozemlje* navaja *zasedeno* in *osvojeno*, torej: */.../ na zasedenih območjih, ki /.../*.[57]

V pregledanih poročilih iz *Dnevnika* pa smo na ravni kodiranja odkrili takšne napake:

– */.../, je izjavil Bandić, čigar predvolilna kampanja je velikokrat izzvala smeh, s tem pa si je pridobil simpatije Zagrebčanov* (Jakšić 2009, 7; podčrtala M. L.).[58]

→ Nadrejeni knjižni sinonim izraza *simpatija* je po SP-ju 2001 in SSKJ-ju *naklonjenost*, torej: */.../, je izjavil Bandić, čigar predvolilna kampanja je velikokrat izzvala smeh, s tem pa si je pridobil naklonjenost Zagrebčanov.*[59]

– *Do 1. junija največji lastniki (NFD, Slovenska odškodninska družba, Mercata, Cetis-Graf...) v Muro niso vplačali nujno potrebnega svežega kapitala* (Morozov 2009, 20; podčrtala M. L.).

→ Tri pike so nestično ločilo, torej: *Do 1. junija največji lastniki (NFD, Slovenska odškodninska družba, Mercata, Cetis-Graf ...) v Muro niso vplačali nujno potrebnega svežega kapitala.*

---

jezika: Gradivo glede na lektoriranost), lahko torej sklepamo, da ne le uporabniki, temveč tudi (mnogi) lektorji zveze *požeti odobravanje* ne občutijo kot odklona od veljavne norme.

[57] Od zvez *okupirano/zasedeno/osvojeno območje* smo v korpusu FidaPlus našli največ pojavitev, in sicer 168, za zvezo *zasedeno območje*, manj, in sicer 70, za zvezo *okupirano območje*, najmanj, in sicer 11, pa za zvezo *osvojeno območje*. Norma, h kateri nas SP 2001 tu usmerja, se je torej izkazala za aktualno. Drugače pa je bilo v primeru zvez *pod okupacijo/zasedbo*. O tem gl. dalje.

[58] V istem poročilu smo za razliko od pregledanih poročil s to temo iz ostalih dveh dnevnikov opazili tudi samostalnik *volilci* (*Rezultati drugega kroga hrvaških lokalnih volitev, na katerih so volilci odločali o županih, podžupanih, načelnikih županij in njihovih namestnikih, niso nikogar posebno presenetili* (Jakšić 2009, 7; podčrtala M. L.)). Oba slovarska normativna priročnika, tako SSKJ kot SP 2001, seveda navajata k rabi zapisa *volivci*. Toda v korpusu slovenskega jezika FidaPlus smo za prvi zapis našli 3625 pojavitev, za drugega pa kar 7523. Dejanska raba je tu torej drugačna od tiste, ki jo predvidevata priročnika.

[59] Glede na pojavitve v korpusu FidaPlus pa sta v dejanski rabi zveza s samostalnikom *simpatija* in zveza s samostalnikom *naklonjenost* približno enako pogosti (za prvo je bilo 338, za drugo pa 334 zadetkov).

– *V iskalno akcijo letala so se podali z obeh strani Atlantika, saj so poleg brazilskih letal v zrak poleteli tudi francoski vojaški piloti, ki preiskujejo morje ob zahodni Afriki, kar je potrdil francoski ambasador v Senegalu* (Dnevnik 2009, 13; podčrtala M. L.).
→ SP 2001 in SSKJ kot nadrejeni knjižni sinonim samostalnika *ambasador* navajata izraz *veleposlanik*, torej: */.../, kar je potrdil francoski veleposlanik v Senegalu.*

– *Letalo, v katero trešči strela, reagira kot Faradayeva kletka, lahko pa strela udari v anteno letala in uniči del električne napeljave* (Dnevnik 2009, 13; podčrtala M. L.).
→ SP 2001 in SSKJ za glagol *reagirati* navajata nadrejena knjižna sinonima *odgovoriti* in *odzvati se*, torej: *Letalo, v katero trešči strela, se odzove kot Faradayeva kletka, lahko pa strela udari v anteno letala in uniči del električne napeljave.*

– *Kim Jong Il, predsednik komunistične Severne Koreje, je pokazal, da je še kako krvav pod kožo* (Laterner 2009, 6; podčrtala M. L.).[60]
→ SSKJ za zvezo *še kako* navaja nadrejeni knjižni sinonim *zelo*, torej: *Kim Jong Il, predsednik komunistične Severne Koreje, je pokazal, da je zelo krvav pod kožo.*

– *Severna Koreja ima v svojem arzenalu več sto raket srednjega obsega, /.../* (Laterner 2009, 6; podčrtala M. L.).
→ SP 2001 in SSKJ kot nadrejeni knjižni sinonim izraza *arzenal* navajata izraz *orožarna*, torej: *Severna Koreja ima v svoji orožarni več sto raket srednjega obsega, /.../.*

– *Še vedno ni jasno niti, ali se bo uspelo Laščanom za prodajo četrtine Mercatorja tik pred zdajci dogovoriti z milansko banko Unicredit, /.../* (Vuković in Rankov 2009, 21; podčrtala M. L.).
→ SP 2001 in SSKJ besedno zvezo *tik pred zdajci* označujeta kot knjižno pogovorno oz. pogovorno. SP kot nadrejeni knjižni sinonim zanjo predlaga zvezo *v zadnjem trenutku*, torej: *Še vedno ni jasno niti, ali se bo uspelo Laščanom za*

[60] Opazili smo, da *Dnevnik* in *Večer* za razliko od *Dela* ne podomačujeta zapisa imen, kot so Kim Jong Il ipd. v Kim Džong Il itd.

prodajo četrtine Mercatorja v zadnjem trenutku dogovoriti z milansko banko Unicredit, /.../.[61]

– *Prvak Zares in minister za visoko šolstvo* ***Gregor Golobič*** *je včeraj priznal napako in se opravičil, /.../* (Zorko in Roglič 2009, 3; poudarek v izvirniku, podčrtala M. L.).

  → Ni sklanjano ime politične stranke, ki v besedni zvezi *prvak Zares* nastopa kot desni prilastek, torej: *Prvak Zaresa in minister za visoko šolstvo Gregor Golobič /.../* ali pa *Prvak stranke Zares in minister za visoko šolstvo Gregor Golobič /.../*.

– *Prvak Zares je tudi ocenil, da /.../* (Zorko in Roglič 2009, 3; podčrtala M. L.).

  → Enako kot v prejšnjem primeru, torej: *Prvak Zaresa je tudi ocenil /.../* ali *Prvak stranke Zares je tudi ocenil /.../*.

– *Očitno pa Golobiču v vodstvu Zares še verjamejo in ga podpirajo* (Zorko in Roglič 2009, 3; podčrtala M. L.).

  → Enako kot v obeh prejšnjih primerih, torej: *Očitno pa Golobiču v vodstvu Zaresa še verjamejo in ga podpirajo* ali *Očitno pa Golobiču v vodstvu stranke Zares še verjamejo in ga podpirajo*.

– *Prvak Zares se je včeraj o svojem ravnanju pogovoril tudi s predsednikom vlade* ***Borutom Pahorjem*** *in /.../* (Zorko in Roglič 2009, 3; poudarek v izvirniku, podčrtala M. L.).

  → Enako kot v zadnjih treh zgornjih primerih, torej: *Prvak Zaresa se je včeraj o svojem ravnanju pogovoril tudi s predsednikom vlade Borutom Pahorjem in /.../* ali *Prvak stranke Zares se je včeraj o svojem ravnanju pogovoril tudi s predsednikom vlade Borutom Pahorjem in /.../*.

– *Na vprašanje, kako mu javnost sploh še lahko verjame, pa je odgovoril, da mu lahko verjame toliko, kot komur koli drugemu* (Zorko in Roglič 2009, 3; podčrtala M. L.).

[61] Ta odklon od norme lahko seveda razumemo tudi kot hoten. Novinarki sta lahko presodili, da je dimenzija razumljivosti *motivacija* tu pomembnejša od dimenzije neoporečnost na ravni kodiranja. Odklonov od norme tako gotovo ne smemo posplošeno povezovati z zmanjšano razumljivostjo besedila.

→ Odvečna vejica, torej: *Na vprašanje, kako mu javnost sploh še lahko verjame, pa je odgovoril, da mu lahko verjame toliko kot komur koli drugemu.*

– *Predsednica LDS Katarina Kresal je še pred Golobičevim priznanjem napake (po njem je bila namreč zaradi službene poti nedosegljiva) izrazila prepričanje, da mora biti delovanje politikov transparentno* (Zorko in Roglič 2009, 3; podčrtala M. L.).

  → Po SP-ju 2001 in SSKJ-ju bi namesto izraza *transparenten* lahko uporabili njegova nadrejena knjižna sinonima *razviden* ali *jasen*, morda pa bi v zgornji povedi lahko uporabili kar pridevnik *pregleden*, torej: *Predsednica LDS Katarina Kresal je /.../ izrazila prepričanje, da mora biti delovanje politikov pregledno*.[62]

– *Občinstvo na kairski univerzi Al Azhar je Obamovo ponudbo »težke, a pravilne poti do boljšega« z aplavzom prekinilo kar 33-krat* (Gaube 2009, 7; podčrtala M. L.).

  → SP 2001 in SSKJ za izraz *aplavz* navajata nadrejeni knjižni sinonim *ploskanje*, torej: *Občinstvo na kairski univerzi Al Azhar je Obamovo ponudbo »težke, a pravilne poti do boljšega« s ploskanjem prekinilo kar 33-krat.*

– *Muslimanom širom sveta je /šef Al Kaide/ sporočal, naj se pripravijo na dolgo vojno z neverniki* (Gaube 2009, 7; podčrtala M. L.).

  → Kot nadrejeni knjižni sinonim za izraz *širom* SP 2001 in SSKJ navajata izraz (na) široko po, v zgornji povedi pa bi ga najbrž lahko nadomestili kar z zvezo *po vsem (svetu)*, torej: *Muslimanom po vsem svetu je /šef Al Kaide/ sporočal, naj se pripravijo na dolgo vojno z neverniki.*

– *To je vera tolerance in spoštovanja rasne enakosti* (Gaube 2009, 7; podčrtala M. L.).

  → Tako SP 2001 kot SSKJ kot nadrejeni knjižni sinonim za izraz *toleranca* v zgornjem pomenu navajata izraz *strpnost*, torej: *To je vera strpnosti in spoštovanja rasne enakosti.*

[62] A je vprašljivo, ali je pridevnik *transparenten* tu zares nadomestljiv s katerim od predlaganih pridevnikov. Tudi pri pridevniku *pregleden* nasproti pridevniku *transparenten* gre najbrž za razliko v pomenskem odtenku. Pri primeru, ki ga prav tako najdemo v *Dnevniku*, in sicer *»Ljudje hočejo transparentno vlado, ki jim ne krade«* (Gaube 2009, 7; podčrtala M. L.), pa bi se gotovo še težje odločili za nadomestitev s katerim izmed njih.

– *Palestinsko trpljenje pod okupacijo je primerjal s preteklim sužnjelastniškim odnosom do temnopoltih Američanov* (Gaube 2009, 7; podčrtala M. L.).

→ SP 2001 in SSKJ kot nadrejeni knjižni sinonim za izraz *okupacija* navajata izraz *zasedba*, zgornja poved naj bi se torej glasila *Palestinsko trpljenje pod zasedbo je primerjal s preteklim sužnjelastniškim odnosom do temnopoltih Američanov*.[63]

– *Seveda ni na eni državi, da določa, kdo lahko ima jedrsko orožje in kdo ne, je dejal /Obama/ /.../* (Gaube 2009, 7; podčrtala M. L.).

→ SP 2001 zvezo *na tebi je (kako bo delo potekalo)* označuje kot knjižno pogovorno in zanjo navaja nadrejeni knjižni sinonim *od tebe je odvisno*. Zgornjo poved bi morali za upoštevanje tega nekoliko preoblikovati, denimo takole: *Seveda določitev, kdo lahko ima jedrsko orožje in kdo ne, ni odvisna od ene države*.[64]

V pregledanih poročilih iz *Večera* pa smo opazili takšne napake na ravni kodiranja:

– *Verjetno je k temu prispevalo sporočilo, da je država pripravljena Muri pomagati preko 12-odstotnega lastnika Soda, /.../* (Žunec 2009, 3; podčrtala M. L.).

→ Glede na SP 2001 bi morali namesto predloga *preko* v zgornjem pomenu uporabljati predlog *po*, Kalin - Golobova (2001, 100–101; 2003, 48–49) pa utemeljuje tudi rabo predloga *prek*, torej: *Verjetno je k temu prispevalo sporočilo, da je država pripravljena Muri pomagati po 12-odstotnem lastniku Sodu, /.../* oz. *Verjetno je k temu prispevalo sporočilo, da je država pripravljena Muri pomagati prek 12-odstotnega lastnika Soda, /.../*.[65]

– *Prisotnih je bilo 46,53 odstotka kapitala z glasovalno pravico* (Žunec 2009, 3; podčrtala M. L.).

→ neustrezno sklanjanje, torej: *Prisotnega je bilo 46,53 odstotkov kapitala z glasovalno pravico*.

[63] V korpusu FidaPlus smo za zvezo *pod zasedbo* našli le 21 pojavitev v sedmih različnih virih, za zvezo *pod okupacijo* pa kar 126 pojavitev v razpršenih virih. Zato upravičeno dvomimo, ali bi bil v tej zvezi in tem sobesedilu izraz *zasedba* res bolj razumljiv od izraza *okupacija*. Takšne primere bi bilo gotovo primerno preveriti še z jezikovnim testiranjem. Prim. op. 57.

[64] Možne so seveda tudi drugačne rešitve.

[65] Za zvezo *preko lastnika* smo v korpusu FidaPlus našli le eno pojavitev, za zvezo *prek lastnika* devet (V sedmih različnih virih), za zvezo *po lastniku* pa 88, vendar razen ene, kjer iz pomanjkljivega sobesedila ni mogoče z gotovostjo določiti pomena, nobenega zgleda v zgornjem pomenu.

– *Iz ministrstva za delo, družino in socialne zadeve pa so sporočili, da bo v juniju »aktiviran sklad dela, ki se bo v reševanje morebitnih presežnih delavcev vključil že v času odpovednega roka. /.../ S programi aktivne politike zaposlovanja bomo delavcem omogočili prekvalifikacijo /.../«* (Žunec 2009, 3; podčrtala M. L.).

→ Sprva pisanje v tretji osebi, nato pa v prvi, in čeprav je razvidno, da gre za navedek in da torej v prvi osebi govori ministrstvo, prej pa je o njem v tretji osebi govoril novinar, bi bil, slovnično gledano, potreben dodatni spremni stavek (prim. Korošec 1998, 211), denimo: *Iz ministrstva za delo, družino in socialne zadeve pa so sporočili, da bo v juniju »aktiviran sklad dela, ki se bo v reševanje morebitnih presežnih delavcev vključil že v času odpovednega roka. /.../« »S programi aktivne politike zaposlovanja bomo delavcem omogočili prekvalifikacijo /.../,« so povedali.*

– *Včeraj je v Atlantik strmoglavilo francosko potniško letalo Airbus A 330-200, /.../* (Večer 2009a, 3; podčrtala M. L.).

→ Ime tipa letala pišemo z malo začetnico, torej *Včeraj je v Atlantik strmoglavilo francosko potniško letalo airbus A 330-200.*

– *Pilot je imel za seboj 11 tisoč ur letenja, od tega 1700 ur za krmilom Airbusa A330/A340, /.../* (Večer 2009a, 3; podčrtala M. L.).

→ Enako kot v prejšnjem primeru, torej: *Pilot je imel za seboj 11 tisoč ur letenja, od tega 1700 ur za krmilom airbusa A330/A340, /.../.*

– *Čeprav bi morali vse vesti iz Seula zdaj jemati z rezervo, pa bo /.../* (Ilić 2009, 7; podčrtala M. L.).

→ SP 2001 za zvezo *sprejeti kaj z rezervo* navaja nadrejeni knjižni sinonim *s pomislekom, pridržkom*, torej: *Čeprav bi morali vse vesti iz Seula zdaj sprejeti s pridržkom, pa bo /.../.*

– *»Unicredit Banka Slovenija, d.d., ne more in nima namena komentirati različnih špekulativnih informacij in vrednostnih sodb, ki se v zadnjem času pojavljajo v medijih,« se je banka včeraj odzvala na ugibanja, /.../* (Večer 2009b, 9; podčrtala M. L.).

→ Pika je levostično, ne obojestransko stično ločilo, torej: *»Unicredit Banka Slovenija, d. d., /.../,« se je banka včeraj odzvala na ugibanja, /.../.*

– *Včerajšnja poročanja slovenskih medijev naj bila »netočna in zavajajoča,« v banki pa tudi poudarjajo, da govorice »zagotovo ne prihajajo iz naše sredine«* (Večer 2009b, 9; podčrtala M. L.).

V povedi manjka tudi del povedka, in sicer *bi*, pri čemer gre pravzaprav za napako tipkarske narave, zato je ne izpostavljamo posebej.

→ Neustrezna postavitev vejice pred delni navedek namesto za njega, torej: *Včerajšnja poročanja slovenskih medijev naj bila »netočna in zavajajoča«, v banki pa tudi poudarjajo /.../.*

→ Zaimek *naše*: ker se v poročilu o banki najprej piše v tretji osebi, nato pa je v navedku uporabljena prva, bi lahko sklepali, da v banki poudarjajo, da govorice ne prihajajo od dnevnika, v katerem je poročilo izšlo, temveč od drugod. Mišljeno pa je najbrž, da govorice ne prihajajo iz banke. Možno napačno razumevanje bi bilo odpravljeno z dodatnim spremnim stavkom k navedku ali s parafraziranjem izjave banke, denimo: /…/, *v banki pa tudi poudarjajo, da govorice zagotovo ne prihajajo iz njihovega okolja.*

→ Izraz *(vaška) sredina* pa SP 2001 celo prepoveduje in namesto njega predlaga izraz *okolje*, ki ga kot nadrejeni knjižni sinonim samostalnika v takšnem pomenu navaja tudi SSKJ. Torej, kot smo že zapisali: /…/, *v banki pa tudi poudarjajo, da govorice zagotovo ne prihajajo iz njihovega okolja.*

– *To ne bi bilo nič posebnega, če ne bi bil predsednik Zares v odgovorih na ankete nekaterih medijev, /.../* (Kocjan 2009, 2; podčrtala M. L.).

→ Ni sklanjano ime politične stranke, ki v besedni zvezi *predsednik Zares* nastopa kot desni prilastek, torej: *To ne bi bilo nič posebnega, če ne bi bil predsednik Zaresa v odgovorih na ankete nekaterih medijev, /.../.*

– *Ameriški predsednik je dal vedeti, da so ZDA pripravljene na otoplitev odnosov z Iranom, /.../* (Bercko 2009, 7; podčrtala M. L.).

→ SP 2001 kot nadrejeni knjižni sinonim zveze *dati vedeti* navaja pokazati, torej: *Ameriški predsednik je pokazal, da /.../.*

– *Napovedal je tudi, da bodo ZDA finančno pomagale muslimanskim državam pri izobraževanju mladih ter spodbujanju podjetništva, ter pozval k spoštovanju verske svobode* (Bercko 2009, 7; podčrtala M. L.).

→ Neustrezna raba veznika *ter* namesto veznika *in*, torej: *Napovedal je tudi, da bodo ZDA finančno pomagale muslimanskim državam pri izobraževanju mladih in spodbujanju podjetništva, ter pozval k spoštovanju verske svobode.*

– *Ocenil je, da je Obama z njim prelomil s preteklo »pristransko ameriško politiko do Izraela«* (Bercko 2009, 7; podčrtala M. L.).
→ SP 2001 kot nadrejeni knjižni sinonim glagola *prelomiti* v zgornjem pomenu navaja glagol *opustiti*, torej: *Ocenil je, da je Obama z njim opustil preteklo »pristransko ameriško politiko do Izraela«*.

Sedaj, ko smo navedli vse odkrite napake oz. odklone od veljavne norme, je seveda jasno, da prav vse izmed njih na razumljivost besedila pač nimajo vpliva. Pravzaprav bi to lahko trdili celo za mnoge izmed njih. Stičnost treh pik namesto ustrezne nestičnosti ali raba velike začetnice namesto male denimo razumljivosti besedila gotovo tehtno ne zmanjšuje. Raba pogovornega izraza namesto njegove knjižne ustreznice pa jo lahko celo povečuje.[66] Eno ali drugo pa lahko zmoti jezikovno ozaveščenega bralca. Povsem drugače je seveda z rabo tujih izrazov namesto ustreznih slovenskih in s potencialno dvoumnimi slovničnimi strukturami, na katere smo opozarjali sproti: za razumljivost besedila so namreč lahko celo odločilnega pomena. Čeprav je bilo takšnih napak manj od polovice, bomo o njih v nadaljevanju – ob rezultatih, ki se nanašajo na dimenzijo *preprostost* – še spregovorili.

6.3.3 Dimenzija razumljivosti *motivacija*

Tretja dimenzija razumljivosti, tj. motivacija, je v pregledanih poročilih iz vseh treh dnevnikov na splošno dobro upoštevana. V dnevnem tisku upovedovane vsebine se v veliki meri nanašajo na vsakdanje življenje bralcev, s čimer je ustvarjena motivacija na ravni mentalnega denotativnega modela. Motivacijo na ravni kodiranja pa v pregledanih poročilih ustvarjajo aktualizmi, kamor poleg stilno zaznamovanih jezikovnih sredstev lahko štejemo tudi navedke (gl. Kalin Golob 2004, 706). Prav ti so se v analizi izkazali

[66] Predpisov veljavnega pravopisa smo se držali precej dosledno, saj smo se pač morali opreti na nek normativni priročnik. Kot opozarja Kalin - Golobova (2003, 22–23) slovarski del SP-ja 2001 temelji na zastarelem gradivu, njegova navodila pa ne ustrezajo vedno dejanski rabi. To so pokazale tudi pojavitve nekaterih zgledov v korpusu slovenskega jezika FidaPlus, na kar smo opozorili sproti. Sodobna raba je torej ponekod ubrala svojo pot – morda tudi razumljivejšo.

kot najpogostejše uporabljeno sredstvo za ustvarjanje motivacije v vseh treh dnevnikih: pravšnja mera navedkov s primernim razmikom namreč besedilo popestri in razgiba.[67] Preostalih aktualizmov – ekspresivnih sredstev, frazemov, metafor idr. – smo največ našli v poročilih iz *Dela*, manj pa v poročilih iz *Dnevnika* in *Večera*. Oglejmo si jih.[68]

V poročilih iz *Dela* smo našli te aktualizme:

- Figa v žepu: *Lastniki s figo v žepu* (nadnaslov), Mura kot potapljajoča se družba: *Pri tem je previdna, čeprav se z reševanjem potapljajoče se družbe mudi. Po napovedih predsednika nadzornega sveta Henrika Peternelja se lahko dokončno potopi že konec tega meseca ali najpozneje julija*, priti na uho: *Gospodarskemu ministru Mateju Lahovniku je prišlo na uho, /.../*, porazen: *Po že znanih podatkih je finančno stanje Mure porazno*, krepko: *Murini dolgovi so že krepko presegli vrednost njenega kapitala /.../*, ne biti mar: */.../ so lastniki /.../ pokazali, da jim ni več mar za rešitev Mure* (Gerenečer 2009, 1).
- Mesta kot trdnjave: *Pričakovane zmage, HDZ brez »trdnjav«* (naslov), */.../ se je odvijala dramatična bitka za prevzem nasprotnikovih »trdnjav«*,[69] mesti kot oporišči: *SDP osvojil Dubrovnik in Vukovar* (podnaslov), *SDP je s koalicijskimi partnerji HDZ zadala dva boleča udarca, saj je po začasnih in neuradnih izidih osvojila obe hadezejevi oporišči, Dubrovnik in Vukovar*, oči javnosti: /…/, *pa so bile oči javnosti uprte v Dubrovnik, Vukovar in Veliko Gorico, /.../* (Kajzer 2009, 1).
- Plahneti: *Šibko upanje na srečni razplet incidenta je začelo hitro plahneti /.../*, drama: */.../ je bil včeraj dopoldne glede možnosti za pozitivni razplet drame odkrit francoski okoljski minister /.../*, tragedija: *Kakor so sporočili iz Air Francea, je bil vzrok za tragedijo najverjetneje izpad električne energije* (Delo 2009a, 1).
- Kupčije: *Strateške kupčije z Mercatorjem* (nadnaslov), poravnati račune: *Čas za poravnavo računov* (naslov), scenarij, biti v igri: *Po najnovejšem scenariju je italijanska banka Unicredit zdaj tudi v igri za nakup /.../*, dati blagoslov: *Pomembno je, ali bo blagoslov za posel Infond-Unicredit dala domača politika /.../*, neznanka: *Neznanka morebitnega posla Infond-Unicredit je tudi /.../*, predmet poželenja, prvi človek: *Mercator bi bil lahko predmet poželenja marsikaterega konkurenta, je včeraj ugibal prvi človek borznoposredniške družbe Ilirika Igor Štemberger* (Tekavec 2009, 1).

[67] V večini pregledanih poročil je bila raba navedkov zmerna, prekomerno nizanje navedkov pa ima seveda lahko prav nasproten učinek.
[68] Aktualizmov, ki so del navedkov in torej niso novinarjevo delo, ne navajamo.
[69] O opozarjanju na aktualizme s pomočjo narekovajev gl. op. 52.

– Prvi človek: *prvi človek najmočnejše države na svetu* (Čibej 2009, 6).

V poročilih iz *Dnevnika* smo odkrili te aktualizme:

– Za las uiti: *Za las mu je ušla zmaga* (mednaslov), prava drama: *Omeniti velja tudi, da je v nekaterih volilnih okrajih potekala prava drama, /.../* (Jakšić 2009, 7).
– Biti v rokah nekoga: *Znano je, da so postopki prenosa delnic na morebitnega kupca v rokah urada za varstvo konkurence* (Vuković in Rankov 2009, 21).
– Biti krvav pod kožo: *Kim Jong Il, predsednik komunistične Severne Koreje, je pokazal, da je še kako krvav pod kožo*, na las podoben: *Po pripovedovanju nekaterih drugih znancev naslednika ljubljenega vodje pa je Kim Jong Un na las podoben svojemu očetu, tako po videzu kot obnašanju*, spraviti na noge: *Severna Koreja je v minulih dneh na noge spravila domala vso svetovno javnost, /.../*, vojska kot vojaški stroj: *Po nekaterih predvidevanjih naj bi bili nedavni severnokorejski preizkusi orožja le poskus prikazati solidarnost s tamkajšnjo vojsko, saj je podpora vojaškega stroja bistvenega pomena za miren prenos oblasti v Pjongjangu*, pod krinko: *Spomnimo, da je Severna Koreja aprila letos prvič poskrbela za večje razburjenje, ko je pod krinko izstrelitve satelita testirala eno od svojih raket* (Laterner 2009, 6).
– Po receptu: *Boljši svet po naslednjem receptu: /.../* (podnaslov), otoplitev odnosov: *Obama je še vedno pripravljen na otoplitev odnosov z Iranom* (Gaube 2009, 7).

Aktualizmi, ki smo jih našli v poročilih iz *Večera*, pa so:

– Dobiti finančno injekcijo: *Do sredine junija naj bi bilo znano, kateri deli Mure bodo dobili finančno injekcijo* (Žunec 2009, 3).
– Določati ton predvolilne kampanje: *V središču predvolilne kampanje, katere ton je določala HDZ, so bile teme, /.../* (Mali 2009, 6).
– Država kot trdnjava: *Severnokorejski voditelj Kim Jong Il je svojega najmlajšega sina Kim Jong Una razglasil za svojega naslednika za krmilom te komunistične trdnjave, so včeraj poročali južnokorejska tiskovna agencija Yonhap in dva seulska časnika* (Ilić 2009, 7).
– (Viseti) na nitki: *Minister Golobič na nitki* (naslov), plaz obračunavanj: *Golobič prikrival lastništvo v Ultri, da bi jo obvaroval pred političnim plazom obračunavanj* (podnaslov), posuti se s pepelom: *»Preprečiti sem želel, /.../,« se je včeraj pred kopico novinarjev s pepelom posul Golobič*, priti na dan: *Toda v torek je prišla na dan novica, /.../*, imeti polna usta česa: *Ker ima Golobič po Virantovih besedah*

polna usta novega, boljšega načina vladanja, /.../, kamen spotike */.../ ni želel, da se pojavlja v predvolilnih zdrahah kot kamen spotike* (Kocjan 2009, 2).

– Ponuditi roko: *Obama ponudil roko muslimanom* (naslov), otoplitev odnosov: *Obama je še vedno pripravljen na otoplitev odnosov z Iranom* (Bercko 2009, 7).

V teoretičnem delu smo ob prenosu karlsruhškega razumljivostnega modela na novinarsko sporočanje glede zahtev iz dimenzije razumljivosti *motivacija* zapisali, da se raba aktualizmov kot motivirajoči dejavnik v poročevalstvu bolj uresničuje v presojevalnih kot v poročevalnih besedilih. V žanrih poročevalske vrste je namreč avtor »pretežno odsoten iz besedila in je najpogosteje nevtralen opazovalec dogajanja« (Košir 1988, 77), zaradi česar je po Kalin - Golobovi (2004, 705) »pričakovana tudi raba nevtralnih jezikovnih sredstev«.

Naša analiza nabora sodobnih poročevalnih besedil iz treh slovenskih dnevnikov pa je pokazala, da tudi raba zaznamovanih jezikovnih sredstev v poročilih ni zanemarljiva.[70] V raziskavi poročevalskih besedil je na aktualizme v poročilih v nasprotju s pričakovanji naletela tudi Kalin - Golobova (2004).[71] Červova (2006, 109) pa celo ugotavlja, da novinarji več metafor kot v presojevalnih uporabljajo v poročevalnih žanrih. A dodaja, da se metafore v obeh zvrsteh med seboj razlikujejo po funkciji: »V poročevalnih žanrih se pojavljajo predvsem stalne poročevalske metafore,« pravi (prav tam).

V nekaterih navedenih primerih iz pregledanih poročil gre seveda tudi za razaktualizirane metafore ali vsaj mejne primere. Preostali primeri pa pravzaprav pomenijo kršitve na ravni mentalnega konvencijskega modela, zato je kljub izpolnitvi zahtev iz dimenzije razumljivosti *motivacija* vprašljivo, ali pripomorejo k večji razumljivosti besedil za naslovnike. V naši analizi takšnih aktualizmov nismo odkrili mnogo – gotovo pa jih je bilo ponekod več, kot smo jih pričakovali. Šele obsežnejša raziskava, ki bi po možnosti vključevala tudi jezikovno testiranje, pa bi pokazala, kakšen in kolikšen je njihov vpliv na razumljivost besedil.

[70] Poleg zgoraj navedenih aktualizmov mednje sodijo tudi pogovorni izrazi, kot sta *tik pred zdajci* in *dati vedeti*, ki ju – ravno zaradi glede na konvencijo pričakovane knjižnosti v poročevalnih besedilih – kot stilno-zvrstno napako navajamo pri kršitvah zahtev iz dimenzije *neoporečnost*.

[71] Ugotavlja celo majavost žanrskih in jezikovno-stilnih konvencij, saj je »/r/azmeroma veliko /…/ poročil, v katerih avtor komentira in presoja, uporablja aktualizirana sredstva, tako da se pri nekaterih ohranja le še zunanja oblika poročila« (Kalin Golob 2004, 710).

6.3.4 Dimenzija razumljivosti *zgradba*

Tudi zahteve iz dimenzije razumljivosti *zgradba*, ki so prenosljive na področje novinarskega sporočanja, so v pregledanih poročilih tako na makro- kot na mikroravni na splošno upoštevane. Za zgradbo poročevalnih besedil, ki se uresničujejo v žanru poročilo, teorija novinarskih vrst na makroravni predpostavlja glavo z naslovjem in sinopsisom (vodilom), v katerem so zapisana identifikacijska dejstva dogodka, ter jedro, v katerem »novinar nadaljuje s poročanjem o poteku dogodka, z nizanjem povzetkov ali navedkov nosilcev dogajanja v kronološkem zaporedju ali po pomembnostnem redu v obliki obrnjene piramide« (Laban 2005, 47). V jedru predstavljena vsebina je navadno členjena v odstavke, ki jih včasih ločujejo tudi mednaslovi, »/k/adar /pa/ je določena tema ali ideja sicer zanimiva, a vsebinsko odstopa od bistva tematike in je novinar zato ne more smiselno vključiti v samo besedilo, jo lahko zapiše v posebnem okvirčku, ki je grafično ločen od besedila« (prav tam). Zgradba poročil na mikroravni za razliko od zgradbe na makroravni ni posebej določena, gotovo pa tako kot za vsa besedila tudi za poročevalna velja določilo smiselnega zaporedja in logične povezanosti povedi med seboj.

»Klasična« zgradba poročil na makroravni je ohranjena v pregledanih poročilih iz *Dela*, ne pa v vseh iz *Dnevnika* in *Večera*. Medtem ko poročila iz *Dela* vsebujejo sinopsis, ki izpostavlja pomembne informacije in bralca uvaja v nadaljevanje prispevka, kjer so razčlenjene podrobnosti in osnovne informacije tako nadgrajene, v pregledanih poročilih iz *Dnevnika* in *Večera* pravega sinopsisa vselej ne najdemo – najbrž tudi zato, ker njegovo vlogo izpolnjuje že vest na naslovni strani, ki bralca poleg tega napoti k poročilu v notranjosti časopisa, tako da gre pri tem pravzaprav za nadaljevanje branja. Za razliko od glave je jedro v pregledanih poročilih iz vseh treh dnevnikov ohranjeno, v večini poročil pa tudi primerno členjeno. Pomanjkljivo členjenost smo opazili v treh poročilih iz *Dnevnika* in *Večera* (*Obama želi nov začetek z muslimani*, Gaube 2009, 7, *Posojilo NLB družbi Infond Holding se izteče danes*, Večer 2009b, 9, *Obama ponudil roko muslimanom*, Bercko 2009, 7), ponekod smo pogrešali tudi ločevanje z mednaslovi (*Letalo Air Francea strmoglavilo v Atlantik*, Večer 2009a, 3, *Gregor Golobič priznal, da je lagal*, Zorko in Roglič 2009, 3) oz. kakšen dodaten mednaslov (*Dokapitalizacija Mure ni uspela*, Žunec 2009, 3), s čimer pa se že dotikamo druge dimenzije

razumljivosti, in sicer *zaznavnosti*. Dodatne okvirčke z besedilom nahajamo v poročilih iz vseh treh dnevnikov.

Tudi zahteve iz dimenzije razumljivosti *zgradba* na mikroravni so v pregledanih poročilih upoštevane. Povedi so med seboj navadno ustrezno povezane in se navezujejo druga na drugo. Nekaj kršitev smo vendarle našli v vseh treh dnevnikih. Navajamo jih po ustaljenem redu – najprej tiste iz *Dela*, nato *Dnevnika* in končno *Večera*.

Kršitve zoper dimenzijo razumljivosti *zgradba* na mikroravni v pregledanih poročilih iz *Dela*:

- Dva zaporedna stavka v dveh zaporednih povedih uvaja veznik *ker*: *Tako je japonski mojster sušija Kendži Fudžimoro v svojih spominih zapisal, da je bil vodja nezadovoljen s Džong Čulom, »ker spominja na deklico«. Ker je najstarejši sin, ki /.../* (Baković 2009, 6).[72]
- Dve zaporedni povedi se začenjata z veznikom *zato*: *Zato po njegovih besedah ni nikakršnih dvomov, da so položaj, v katerem so se znašli Palestinci, in vsakodnevna ponižanja, ki so posledica okupacije, nedopustna, »Amerika pa ne bo obrnila hrbta legitimnim palestinskim prizadevanjem za dostojanstvo, priložnost in svojo lastno državo«. Zato je v interesu Izraela, Palestine, ZDA in vsega sveta /.../*, dvakratna zaporedna raba veznika *a*: *Svoje trditve je oprl na zgodbo o svoji lastni poti temnopoltega Američana s srednjim imenom Husein, ki je sicer krščanske veroizpovedi, a je del svoje mladosti preživel tudi v muslimanski Indoneziji. A zgodba človeka s takšno osebno zgodovino, /.../*, dvakratna nenavadna raba veznika *pač* v dveh zaporednih povedih: *V uradni izjavi izraelske vlade so izrazili upanje, da »bo ta pomembni govor zares pripeljal v novo dobo pomiritve«, pač pa so se ponovno previdno izognili Obamovim pozivom k ustavitvi gradnje naselbin in vzpostavitvi dveh držav. V uradu palestinskega predsednika Mahmuda Abasa menijo, da je Obamov govor dokaz za »novo in drugačno politiko od njegovega predhodnika Georgea Busha«, iz Hamasa pa so sporočili, da so v govoru zaznali »otipljive spremembe«, pač pa se po njihovem mnenju Obamovo nadaljevanje vojne proti ekstremizmu in zagovarjanje vzpostavitve dveh držav na palestinskem ozemlju ne razlikuje od Busheve politike*, neustrezna povezava stavkov v povedi (raba

[72] V prvi povedi se pojavi tudi tipkarska napaka, in sicer napačno zapisan priimek navajane osebe, kot je namreč razvidno iz siceršnje omembe osebe v članku, pa tudi iz članka z isto tematko v *Večeru* (*Kim Jong Ila bo nasledil njegov najmlajši sin*, Ilić 2009, 7), gre za namreč za Kendžija Fudžimota.

neprimernega veznika): *A zgodba človeka s takšno osebno zgodovino, ki je uspel postati prvi človek najmočnejše države na svetu, po njegovih besedah »ni izjema«, čeprav »se sanje o možnostih za vse ljudi še niso uresničile vsakemu Američanu, toda upanje ostaja za vse, ki so dosegli naše obale – tudi za skoraj sedem milijonov ameriških muslimanov«* (Čibej 2009, 6).

Kršitev zoper dimenzijo razumljivosti *zgradba* na mikroravni v pregledanih poročilih iz *Dnevnika*:

– Povedi na mikroravni nista povezani med seboj z vezniki, navezovalnimi členki ipd.: *Obama je še vedno pripravljen na otoplitev odnosov z Iranom. Nastopil je odločilen trenutek glede jedrskega orožja* (Gaube 2009, 7).

Kršitve zoper dimenzijo razumljivosti *zgradba* na mikroravni v pregledanih poročilih iz *Večera*:

– Povedi na mikroravni med seboj niso povezane z vezniki, navezovalnimi členki ipd.: *Skupščina je s 97,01 odstotka oddanih glasov potrdila potrdila predlog o dokapitalizaciji. Prisotnih je bilo 46,53 odstotka kapitala z glasovalno pravico. Upravičenci so imeli možnost vpisa delnic do 31. maja. Dokapitalizacija bi bila uspešna, če bi bilo vpisanega 70 odstotkov razpisanega kapitala, kar je 5,9 milijona evrov* (Žunec 2009, 3).
– Tudi tu povedi na mikroravni med seboj niso povezane z vezniki, navezovalnimi členki ipd.: *In celo ob popolnem električnem izpadu bi letalo lahko jadralo. Posadka tega letala je bila zelo izkušena. Pilot je imel za seboj 11 tisoč ur letenja, od tega /.../, letalo pa sta zelo dobro poznala tudi kopilota. Airbus A330-200 so Air France dobavili 16. aprila 2005, z njim pa so doslej opravili 2500 poletov* (Večer 2009a, 3).
– Preskakovanje teme, pri čemer povedi na mikroravni med seboj niso logično povezane z vezniki ipd.: *Palestinsko gibanje Hamas, ki nadzoruje območje Gaze, je v odzivu na nagovor ameriškega predsednika Baracka Obame muslimanom ocenilo, da je bilo v njem zaznati »otipljivo spremembo«, čeprav je bilo v govoru tudi več »protislovij«. V Izraelu pa upajo, da bo Obamov govor vodil k miru na Bližnjem*

vzhodu. »Govor vsebuje veliko protislovij, čeprav odraža otipljivo spremembo,« je dejal tiskovni predstavnik Hamasa Favzi Barhum (Bercko 2009, 7).

Kršitve zahtev iz te dimenzije v pregledanih poročilih torej niso pogoste. Imajo pa tako tiste na makro- kot tiste na mikroravni negativne posledice za razumljivost besedil: pomanjkljiva členjenost besedila ali manjkajoča povezava med povedmi razumevanje gotovo otežuje. Ob kršitvah zahtev iz drugih dimenzij razumljivosti ga lahko celo onemogoča. Vendar se je tudi upoštevanje dimenzije razumljivosti *zgradba*, ki smo ga želeli preveriti, v poročevalnih besedilih izkazalo za precejšnje.

6.3.5 Dimenzija razumljivosti *preprostost*

Kot smo že poudarjali, so prav novinarji navadno prvi, ki poročajo o novostih, poleg tega pa so pogosto tudi posredniki med strokami in javnostjo, zato se strokovnim izrazom in tujkam, s tem pa tudi možnostim kršitev zoper leksikalno preprostost vselej ne morejo izogniti. Upoštevanje zahtev iz dimenzije *preprostost* smo tako v večji meri kot na leksikalni ravni pričakovali na ravni skladnje in glede izogibanja dvoumnostim tako na ravni izrazja kot slovničnih struktur. Rezultati so naša pričakovanja potrdili: v pregledanih poročilih iz vseh treh dnevnikov nahajamo termine in tujke, tu in tam kakšno nerazvezano kratico, mnogo manj pa je dvoumnosti in kršitev zoper slovnično preprostost.

Raba strokovnega izraza ali tujke v poročevalnih besedilih sama po sebi torej ne pomeni kršitve zoper leksikalno preprostost. Za lažjo presojo (nerazložene) termine, tujke in kratice, ki smo jih našli v pregledanih poročilih, navajamo spodaj v imenovalniku ednine oz. množine:

– Dokapitalizacija, revizor, prokurist, revizijsko poročilo, hčerinska družba, banke upnice, NFD (Gerenčer 2009, 1), pravaš, HDZ, SDP, IDS, HDSSB (Kajzer 2009, 1),[73] resor, arhipelag (Delo 2009, 1, 3), lastniška struktura, strateški delež, strateške tarče (Tekavec 2009, 1, Delo 2009b, 3), nepotizem (Baković 2009, 6), ajatola, ekstremizem (Čibej 2009, 6).

[73] Pri vseh teh kraticah je razvidno, da gre za imena hrvaških političnih strank, vendar kratice niso razvezane.

– Hrvaški branitelj, HDZ, SDP (Jakšić 2009, 7), NFD, konvertirati, banke upnice, DSU, prokurist (Morozov 2009, 20), Faradayeva kletka (Dnevnik 2009, 13), balistične rakete srednjega dometa (Laterner 2009, 6), regulatorna sredstva, kontrolni delež, odložni pogoji (Vuković in Rankov 2009, 21), lansirati, diskreditirati, interpelacija (Zorko in Roglič 2009, 3), talmud, ekstremisti (Gaube 2009, 7).
– Dokapitalizacija, sanacija družbe, Sod, prokurist, prestrukturiranje, prekvalifikacija, resor (Žunec 2009, 3), učinek Faradayeve kletke (Večer 2009a, 3), sabor, HDZ, SDP, HNS (Mali 2009, 6), tutor (Laterner 2009, 6), ekstremizem, neokonservativci (Bercko 2009, 7).

Tujke, za katere obstajajo slovenske ustreznice, smo kot pravopisne napake že obravnavali kot kršitev zoper dimenzijo *neoporečnost* in jih zgoraj nismo ponovno navedli. Kot je razvidno iz zgornjih navedb, pa večine preostalih odkritih terminov, tujk in kratic ni mogoče zamenjati z drugimi izrazi. V teh primerih bi bila za upoštevanje dimenzije *preprostost* na leksikalni ravni potrebna njihova razlaga. To bi seveda bistveno podaljšalo novinarske prispevke, s tem pa bi bila kršena novinarska zahteva po kratkosti in jedrnatosti. Ker novinarski prispevki poročajo tudi o nadvse kompleksnih pojavih in dogajanjih, leksikalna preprostost vselej ni njihova značilnost. Branje novinarskih prispevkov zato navadno zahteva nekaj predznanja s področja, o katerem beremo.

Slovnična preprostost pa za razliko od leksikalne v poročevalstvu ne bi smela predstavljati težav. Analiza poročil iz vseh treh dnevnikov v resnici ni pokazala mnogo odklonov od te zahteve. Tiste, ki smo jih našli, v nadaljevanju predstavljamo skupaj z odkritimi dvoumnostmi na tej ravni:

Kršitve preprostosti na slovnični ravni, ki smo jih našli v *Delu*:

– Precej dolgi povedi: *Na vprašanje, koliko je vreden njegov prikrivani delež v podjetju in ali je ocena o milijonu evrov točna, je Golobič odgovoril, da je ta ocena čista špekulacija in da vrednosti deleža ni mogoče oceniti, ker ni naprodaj, drugi družbeniki, ki imajo predkupno pravico, pa tudi nimajo denarja za nakup*; *Na vprašanje, ali bo zahteval, da bi poiskali tiste, ki so odgovorni za razkritje bančne tajnosti o posojilih NLB skupinama Ultra in Hram v anonimni dokumentaciji, ki smo jo prejšnji teden predstavili tudi v* Delu*, je Golobič odgovoril, da je Banka Slovenije*

dolžna poskrbeti, da objavljanje zavajajočih in netočnih podatkov ne bo škodilo ugledu bančnega sektorja (Jančič in Belovič 2009, 1; poudarek v izvirniku).

- Zapleteni povedi: *Napadel je tiste, ki grozijo z uničenjem naroda, ki je med drugo svetovno vojno preživelo poboje, v katerih je umrlo več ljudi, kakor jih danes živi v Izraelu, in obsodil »sovražne« zanikovalce holokavsta*; *A zgodba človeka s takšno osebno zgodovino, ki je uspel postati prvi človek najmočnejše države na svetu, po njegovih besedah »ni izjema«, čeprav »se sanje o možnostih za vse ljudi še niso uresničile vsakemu Američanu, toda upanje ostaja za vse, ki so dosegli naše obale – tudi za skoraj sedem milijonov ameriških muslimanov«* (Čibej 2009, 6).

Dvoumnost in kršitev preprostosti na slovnični ravni v *Dnevniku*:

- Dvoumnost na ravni slovnice: *Za zdaj lahko samo ugibamo, ali je bil pri Unicreditu preobrat in je odrekel pomoč Laščanom* (Vuković in Rankov 2009, 21; Kdo je odrekel – Unicredit ali preobrat?).
- Precej dolga poved, ki bi jo bilo mogoče razstaviti: *Še vedno ni jasno niti, ali se bo uspelo Laščanom za prodajo četrtine Mercatorja tik pred zdajci dogovoriti z milansko banko Unicredit, vendar je treba pri tem opozoriti, da NLB pričakuje poplačilo posojila in ne samo predložitev morebitne prodajne pogodbe z odložnimi pogoji* (Vuković in Rankov 2009, 21).

Dvoumnosti in kršitve preprostosti na slovnični ravni v *Večeru*:

- Dvoumnost na ravni slovnice: *Prve neposredne volitve lokalnih funkcionarjev hrvaških državljanov niso pritegnile na volišča niti v nedeljskem drugem krogu, se pa je /.../* (Mali 2009, 6; dvojna možnost navezave oz. razlage besedne zveze *hrvaških državljanov*).
- Dvoumnost na ravni slovnice: *V Zagrebu je pričakovano zmagal esdepejev kandidat Milan Bandić, v Splitu premožni podjetnik Željko Kerum, ki je nedvomno bližji HDZ kot levici in še posebej tamkajšnjim intelektualecem* (Mali 2009, 6; Bližji HDZ od levice ali njej kot levici? Za enoumno razumevanje je tu potrebno predznanje).
- Dvoumnost na ravni slovnice: *V NLB čakajo na odgovor Infond Holdinga, vse več pa je ugibanj o usodi 12,5 odstotka Mercatorja in 20 odstotkih Pivovarne Laško, s*

katerima /.../ (Večer 2009b, 9; Usodi 20 odstotkov, torej napaka na ravni kodiranja, ali ugibanj o 20 odstotkih, torej »zgolj« dvoumnost?).

– Nejasna poved, potrebna bi bila drugačna slovnična struktura: *»Zgodovinski in pomemben govor, izraz pozitivne usmeritve nove vlade v Washingtonu in za njen novi začetek. /.../«* (Bercko 2009, 7).

Poleg navedenih kršitev slovnične preprostosti, ki jih je bilo malo, smo opazili, da je med navedki izjav sogovorcev včasih zapisana poved, za katero je iz sobesedila bolj ali manj jasno, da prav tako pripada sogovorcu, vendar ni izrecno pripisana nikomur, kar je prav tako kršitev zahteve po enoumnosti, ki je v karlsruhškem razumljivostnem modelu del dimenzije *preprostost*. Kljub tej občasni pomanjkljivosti pa za pregledana poročila lahko potrdimo pričakovano dobro upoštevanje slovnične preprostosti.

6.3.6 Dimenzija razumljivosti *zaznavnost*

V skladu s pričakovanji se je dimenzija razumljivosti *zaznavnost* v pregledanih poročilih iz vseh treh dnevnikov izkazala za posebej dobro upoštevano. Izražala se je z oblikovanostjo naslovja, različnim tiskom v besedilu, vidno členjenostjo besedila, od besedila grafično ločenimi okvirčki, z ilustracijami, fotografijami in tabelami, pač odvisno od posamičnega poročila, pa tudi dnevnika, v katerem je izšlo, saj smo prav na tem področju med njimi odkrili nekaj razlik.

Za pregledana poročila iz *Dela* je značilno – s terminologijo Korošca (1998) – štiri- oz. petdelno, torej polno naslovje, sestavljeno iz nadnaslova, velikega naslova, podnaslova oz. podnaslovov in sinopsisa, vsakega z drugačno oblikovno podobo. Naslovje v poročilih iz *Dnevnika* je bodisi dvodelno, sestavljeno zgolj iz (velikega) naslova in sinopsisa, bodisi tridelno, torej nepolno, in sicer nenadnaslovno, sestavljeno iz velikega naslova, podnaslova in (ponekod nepravega) sinopsisa, pri čemer je vsak del naslovja oblikovan drugače, za razliko od *Dela* pa za sinopsis v *Dnevniku* ni značilna grafična izrazitost. Poročila iz *Večera* imajo tridelno, torej nepolno, in sicer nenadnaslovno naslovje, sestavljeno iz velikega naslova, podnaslova (podnaslovov) in (ponekod nepravega) sinopsisa, ki za razliko od preostalih delov naslovja tudi v *Večeru* ni grafično izrazit, v enem poročilu pa je naslovje dvodelno, sestavljeno zgolj iz velikega naslova in podnaslova.

Medtem ko je zaznavnost na ravni naslovja različna in se kot največja kaže v poročilih iz *Dela*, pa je zaznavnost na ravni besedila v poročilih iz vseh treh dnevnikov zelo podobna: odstavki, v katere je členjeno besedilo, so vidno označeni, ponekod se pojavljajo tudi mednaslovi, imena v besedilu navajanih oseb so tiskana poudarjeno, kar pogosto nahajamo tudi od preostalega besedila grafično ločene okvirčke z besedilom, v *Dnevniku* in *Večeru* redkeje tudi z izpostavljenim (narekovajnim) navedkom ali izpostavljeno povedjo iz osrednjega besedila. Prav tako se ob poročilih iz vseh treh dnevnikov navadno pojavljajo fotografije, v enem poročilu iz *Dela* in enem iz *Dnevnika* pa tudi ilustracija in tabela oz. ilustracija.

Zadnja, a nikakor ne nepomembna dimenzija razumljivosti iz karlsruhškega razumljivostnega modela je torej v pregledanih poročilih iz vseh treh dnevnikov zelo dobro upoštevana. Prav vsak izmed zgoraj navedenih elementov pripomore k večji zaznavnosti poročil, s tem pa – seveda ob upoštevanju zahtev iz drugih dimenzij razumljivosti – tudi k njihovi boljši razumljivosti.

6.4 Zaključek

Ob začetku raziskave smo pričakovali, da bodo v poročilih, ki jih bomo analizirali, sicer upoštevane vse dimenzije razumljivosti, kot jih opredeljuje karlsruhški razumljivostni model, vendar v različni meri. Predvidevali smo, da bodo v skladu z naravo novinarskega diskurza v največji meri upoštevane dimenzije razumljivosti *jedrnatost*, *neoporečnost* in *zaznavnost*. Analiza je to našo hipotezo potrdila.

Zahteve iz dimenzije razumljivosti *jedrnatost* so bile v pregledanih poročilih iz vseh treh dnevnikov upoštevane v veliki meri, saj smo od 21 pregledanih poročil kršitve zoper njih našli le v dveh. Neoporečnosti na ravni mentalnega denotativnega modela v pregledanih poročilih nismo našli, smo pa v njih odkrili nekaj pravopisnih, slovničnih in stilno-zvrstnih napak, torej neoporečnost na ravni kodiranja v besedilu. Toda prav vsak odklon od veljavne norme na razumljivost besedila gotovo nima vpliva. Poleg tega se je slovarski del SP-ja 2001, ki smo ga uporabljali kot normativni priročnik, ponekod izkazal za neskladnega s sodobno rabo. Tehtnejših napak pa je bilo manj od polovice že tako ne velikega števila odklonov, zato lahko potrdimo dobro upoštevanost zahtev po neoporečnosti tako na ravni mentalnega denotativnega modela kot na ravni kodiranja. Za posebej dobro upoštevano pa se je v pregledanih poročilih iz vseh treh dnevnikov

izkazala dimenzija razumljivosti *zaznavnost*, k čemur so pripomogli oblikovanost naslovja, različen tisk v besedilu, vidna členjenost besedila, od besedila grafično ločeni okvirčki ter fotografije, ilustracije in tabela.

Na splošno pa so v pregledanih poročilih dobro upoštevane tudi zahteve iz preostalih treh dimenzij razumljivosti – *motivacije*, *zgradbe* in *preprostosti*. Ker se v dnevnem tisku upovedovane vsebine v veliki meri nanašajo na vsakdanje življenje bralcev, je s tem že ustvarjena motivacija na ravni mentalnega denotativnega modela. Motivacijo na ravni kodiranja pa v pregledanih poročilih ustvarjajo aktualizmi, kamor smo poleg stilno zaznamovanih jezikovnih sredstev v analizi prištevali tudi navedke. Ti so se izkazali kot najpogostejše uporabljeno sredstvo za ustvarjanje motivacije v vseh treh dnevnikih, poleg njih pa smo v poročilih nahajali tudi ekspresivna sredstva, frazeme in metafore. Te rezultate analize bi na prvi pogled lahko interpretirali kot potrditev posebno dobrega upoštevanja dimenzije motivacija, a ker naj bi bil v poročevalnih besedilih po konvenciji avtor v besedilu neprisoten, jezikovna sredstva v njem pa potemtakem nevtralna (Kalin Golob 2004, 705), gre ponekod pravzaprav za kršitve na ravni mentalnega konvencijskega modela in je tako vprašljivo, ali ta zaznamovana jezikovna sredstva pripomorejo k večji razumljivosti besedil za naslovnike.

Dimenzija razumljivosti *zgradba*, kolikor je prenosljiva na področje novinarskega sporočanja, je v pregledanih poročilih tako na makro- kot na mikroravni na splošno upoštevana. S sinopsisom, ki je prisoten v večini primerov, je izpolnjena zahteva Göpferichove (2001, 131) po opisu naloge pred opisom njenega reševanja, nadaljnje besedilo pa je večinoma tudi primerno členjeno. Na mikroravni so povedi z izjemami nekaj kršitev, ki smo jih našli v vseh treh dnevnikih, med seboj ustrezno povezane in se navezujejo druga na drugo.

Dimenzija razumljivosti *preprostost* je v skladu z naravo novinarskega sporočanja v pregledanih poročilih upoštevana bolj na ravni slovničnih struktur kot na ravni besed. Ker so prav novinarji navadno prvi, ki poročajo o novostih, ter so pogosto tudi posredniki med strokami in javnostjo, novinarski prispevki pa poročajo tudi o nadvse kompleksnih pojavih in dogajanjih, se strokovnim izrazom in tujkam v njih vselej ne morejo izogniti, leksikalna preprostost pa zato ni vedno njihova značilnost. Mnogo manj pa je v pregledanih poročilih iz vseh treh dnevnikov dvoumnosti in kršitev zoper slovnično preprostost.

Preden smo se lotili analize poročil, smo izrazili tudi pričakovanje o razlikah v stopnji uresničevanja zahtev iz dimenzij razumljivosti v posamičnih dnevnikih. V

analizi so se tudi te sicer pokazale, vendar niso velike: kršitev neoporečnosti na ravni kodiranja, torej pravopisnih, slovničnih in stilno-zvrstnih napak, smo v pregledanih poročilih iz *Dela* in *Dnevnika* našli po 21, v poročilih iz *Večera* pa 19; od aktualizmov smo ekspresivnih sredstev, frazemov, metafor idr. v poročilih iz *Dela* našli skoraj dvakrat toliko kot v poročilih iz *Dnevnika* ali *Večera*; pri zgradbi na makroravni se v *Delu*, *Dnevniku* in *Večeru* med seboj razlikujejo glave poročil, največ kršitev zahtev iz dimenzije zgradba na mikroravni pa smo našli v (dveh) poročilih iz *Dela*; več (nerazloženih) terminov, tujk in kratic kot v poročilih iz *Večera* nahajamo v poročilih iz *Dela* in *Dnevnika*. Toda šele raziskava mnogo obsežnejšega nabora poročil bi izključila naključnost teh razlik in jih potrdila (ali ovrgla).

7 SKLEP

Temeljni pogoj za delovanje demokracije v sodobni družbi lahko novinarstvo izpolnjuje le z razumljivim obveščanjem javnosti. Kompetentno namreč zmore odločati samo tisti državljan, ki informacije ne le prejema, temveč tudi razume. Občinstvo množičnih medijev sestavljajo različno izobraženi in razgledani ter motivirani posamezniki z različnim znanjem in zanimanjem, ki novinarja navadno ne morejo pocukati za rokav in vprašati, kaj je v svojem prispevku mislil s tem ali onim. Kljub nekaterim novim možnostim, ki se v tej smeri odpirajo, je komunikacija v množičnih medijih še vedno pretežno enosmerna. Zaradi raznolikosti občinstva in odsotnosti ali vsaj pomanjkanja povratnih informacij je toliko bolj pomembno, da novinarji upoštevajo neke splošne smernice razumljivosti. Ker v današnji poplavi različnih medijev bralci, poslušalci oz. gledalci nerazumljivost novinarskih prispevkov lahko kaznujejo s prestopom k drugemu časopisu ali reviji, radijski ali televizijski postaji oz. spletni strani, razumljivost v sodobnem novinarstvu ni več le normativna zahteva, temveč tudi tržna potreba. Naše pričakovanje upoštevanja splošnih smernic razumljivosti v poročevalstvu je bilo torej upravičeno.

Toda pred preverjanjem stopnje upoštevanja teh smernic v slovenskem poročevalstvu, kot se kaže v poročevalnih besedilih, ki se uresničujejo v žanru poročilo, smo morali splošne smernice razumljivosti odkriti. Še preden pa smo za to posegli v zgodovino raziskovanja razumevanja in razumljivosti, smo poiskali opredelitev obeh osrednjih pojmov – namreč *razumevanja* in *razumljivosti*. Spoznali smo, da na razumevanje kot tvorjenje pomena vplivajo razumevalčevi, sporočevalčevi, družbeni in besedilni dejavniki, kot del slednjih pa tudi dejavniki razumljivosti. Z vprašanjem razumevanja in razumljivosti besedil so se doslej ukvarjale različne vede. V prejšnjem stoletju so se razvile tudi različne metode preučevanja razumevanja in razumljivosti ter raznovrstni razumljivostni modeli. Nekateri izmed njih so se osredotočali na besedilo, drugi na strokovno presojo, tretji na bralce. Zaradi kompleksnosti raziskovanega pojava pa so se vsakemu med njimi očitale pomanjkljivosti. Prav na podlagi teh je v začetku tega stoletja nemška jezikoslovka Susanne Göpferich razvila svoj razumljivostni model, znan tudi kot karlsruhški.

Čeprav smo, tudi kar se tiče tega modela, v literaturi naleteli na nekaj pomislekov, smo se odločili, da se bomo v praktičnem delu oprli prav nanj, saj je dodelan in

upošteva pravzaprav vse pomanjkljivosti zgodnejših modelov. Karlsruhški razumljivostni model za tvorbo in vrednotenje besedil je sestavljen iz nanašanjskega okvira s številnimi dejavniki ter iz šestih dimenzij razumljivosti: *jedrnatosti*, *neoporečnosti*, *motivacije*, *zgradbe*, *preprostosti* in *zaznavnosti*. Prav v teh dimenzijah lahko po našem mnenju iščemo splošne smernice razumljivosti, ki so upoštevane tudi v novinarskem sporočanju. Ker pa novinarsko sporočanje nasproti sporočanju na drugih področjih odraža določene posebnosti, smo morali model temu ustrezno prilagoditi: opredelili smo sporočanjsko funkcijo, torej namen novinarskih besedil, njihovega pošiljatelja in naslovnika, ter besedilne okvirne podatke, torej mentalni konvencijski model, prenosnik ter pravne in uredniške smernice, na splošno pa tudi mentalne denotativne modele, ki jih posredujejo novinarski prispevki. Dimenzije razumljivosti so se – sicer z nekaterimi omejitvami, na katere pa v predstavitvi modela, prilagojenega predvsem besedilom s tehničnega področja, delno opozarja že njegova avtorica – izkazale kot prenosljive na področje novinarskega sporočanja.

Za dosego cilja raziskave, tj. ugotoviti, ali se v (časopisnem) poročevalstvu upoštevajo splošne dimenzije razumljivosti, in če se, katere ter v kolikšni meri, smo analizirali nabor 21 sodobnih slovenskih časopisnih poročevalnih besedil žanra poročilo iz slovenskih dnevnikov *Delo*, *Dnevnik* in *Večer*. Ob upoštevanju vseh dejavnikov, ki jih predvideva karlsruhški razumljivostni model, smo v vsakem poročilu posebej opazovali stopnjo uresničevanja zahtev, ki jih določa omenjenih šest dimenzij razumljivosti, in kršitve zoper njih. Pričakovali smo, da bodo upoštevane vse dimenzije razumljivosti, prav posebej pa dimenzije *jedrnatost*, *neoporečnost* (sploh na ravni kodiranja) in *zaznavnost*. Pričakovali pa smo tudi razlike v stopnji upoštevanja teh dimenzij v posamičnih dnevnikih.

Analiza je z nekaj omejitvami potrdila obe naši hipotezi. V pregledanih poročilih so bile zares upoštevane vse dimenzije razumljivosti s poudarkom na jedrnatosti, neoporečnosti in zaznavnosti. Kršitev zoper neoporečnost na ravni kodiranja, kamor smo uvrščali odklone od veljavne pravopisne norme ter slovnične, stilno-zvrstne in tipkarske napake, smo nekaj sicer našli, vendar vsak odklon od norme na razumljivost gotovo nima vpliva, po naši presoji za razumljivost tehtnejših napak pa je bilo v pregledanih poročilih manj od polovice že tako majhnega števila odkritih, a to je že drugo vprašanje, ki bi bilo lahko predmet samostojne raziskave. Tudi pričakovanje razlik v stopnji uresničevanja zahtev iz dimenzij razumljivosti v posamičnih dnevnikih

se je izkazalo za utemeljeno. A razlike so bile majhne in šele analiza mnogo obsežnejšega gradiva bi lahko izključila njihovo naključnost ter jih potrdila (ali ovrgla).

Karlsruhški razumljivostni model se je torej izkazal kot primeren za uporabo tudi na področju novinarskega sporočanja. Poudariti velja, da potrditev hipoteze o upoštevanju vseh dimenzij razumljivosti, ki jih model predvideva, vendarle ne pomeni nujno tudi visoke stopnje razumljivosti pregledanih poročil. To bi bilo treba gotovo še dodatno preveriti z jezikovnim testiranjem. Rezultati analize pa so upravičili izbrani naslov diplomskega dela *Med poljudnostjo in strokovnostjo: razumljivost sodobnih slovenskih poročevalnih besedil*. V pregledanih poročilih iz vseh treh dnevnikov smo namreč našli termine in tujke, ki jih brez kršenja točnosti in natančnosti želji po poljudnosti navkljub vselej zares ni mogoče zamenjati z drugimi, preprostejšimi poimenovanji. Novinarji poročajo o kompleksnih pojavih in dogajanjih, imajo nemalokrat vlogo posrednikov med strokami in javnostjo ali pa o novostih poročajo celo prvi. Leksikalna preprostost torej ni vedno značilnost njihovih prispevkov, poročevalski stil pa ponekod nosi obrise strokovnih jezikov.

8 LITERATURA

Baković, Zorana. 2009. Ljubljeni vodja izbral svojega tretjega sina. *Delo*, (3. junij).

Bamberger, Richard in Erich Vanecek. 1984. *Lesen – Verstehen – Lernen – Schreiben: die Schwierigkeitsstufen von Texten in deutscher Sprache*. Wien: Jugend und Volk, Frankfurt am Main: Diesterweg, Aarau: Sauerländer.

Bell, Allan. 1993. *The Language of News Media*. Oxford, Cambridge: Blackwell.

Bercko, Vojislav. 2009. Obama ponudil roko muslimanom. *Večer*, (5. junij).

Bešter, Marja, Martina Križaj Ortar, Marija Končina, Mojca Bavdek, Mojca Poznanovič, Darinka Ambrož in Stanislava Židan. 1999. *Na pragu besedila: učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana: Založba Rokus.

Biere, Bernd Ulrich. 1991. *Textverstehen und Textverständlichkeit*. Heidelberg: Groos.

Bokal, Ljudmila. 2007. Terminologizacija publicističnega jezika. V *Obdobja. Metode in zvrsti. Razvoj slovenskega strokovnega jezika*, ur. Irena Orel, 87–98. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

Brown, Keith, ur. 2006. *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Second edition (13, 14). Amsterdam [etc.]: Elsevier.

Burger, Harald. 1990. *Sprache der Massenmedien*. Zweite, durchgesehene und erweiterte Auflage. Berlin, New York: de Gruyter.

Bußmann, Hadumod. 2002. *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Dritte, aktualisierte und erweiterte Auflage. Stuttgart: A. Kröner.

Červ, Gaja. 2006. *Metafora v poročevalskih besedilih: analiza strukture, rabe in funkcije.* Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Čibej, Boris. 2009. Amerika ne bo nikoli v vojni z islamom. *Delo*, (5. junij).

De Beaugrande, Robert Alain in Wolfgang Ulrich Dressler. 1992. *Uvod v besediloslovje*. Ljubljana: Park.

Delo. 2009a. Je v letalo udarila strela? (2. junij).

--- 2009b. Strateške kupčije z Mercatorjem (3. junij).

Dnevnik. 2009. Letalo družbe Air France nad Atlantikom najverjetneje zadela strela, (2. junij).

Erjavec, Karmen. 1999. *Novinarska kakovost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ferbežar, Ina. 2009. *Besedilnost med formalnimi lastnostmi in kognitivnimi procesi*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko.

Ferbežar, Ina in Marko Stabej. 2008. Razumeti razumevanje. *Jezik in slovstvo* 53 (1): 15–31.

FIDAPLUS korpus slovenskega jezika. Dostopno prek: http://www.fidaplus.net (25. avgust 2009).

--- *Gradivo glede na lektoriranost*. Dostopno prek: http://www.fidaplus.net/Info/Info_index.html (25. avgust 2009).

Fox, Walter. 1993. *Writing the news: a guide for print journalists*. Second edition. Ames: Iowa State University Press.

Gaube, Aleš. 2009. Obama želi nov začetek z muslimani. *Dnevnik*, (5. junij).

Gerenčer, Ivan. 2009. Dokapitalizacija Mure ni uspela. *Delo*, (1. junij).

Göpferich, Susanne. 2001. Von Hamburg nach Karlsruhe: Ein Kommunikationsorientierter Bezugsrahmen zur Bewertung der Verständlichkeit von Texten. *Fachsprache: International Journal of LSP* 23 (3–4): 117–138.

--- 2009. Comprehensibility assessment using the Karlruhe Comprehensibility Concept. *JoSTrans: The Journal of Specialised Tranlsation* 11: 31–52. Dostopno prek http://www.jostrans.org/issue11/art_goepferich.pdf (2. junij 2009).

Ilić, Petar. 2009. Kim Jong Ila bo nasledil njegov najmlajši sin. *Večer*, (3. junij).

Jahr, Silke. 1996. *Das Verstehen von Fachtexten: Rezeption – Kognition – Applikation*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.

Jakšić, Milan. 2009. Lokalne volitve minile brez presenečenj. *Dnevnik*, (2. junij).

Jančič, Peter in Mario Belovič. 2009. »Bila je napaka. Zanjo se opravičujem. Jo obžalujem.« *Delo*, (4. junij).

Jarnovič, Urška. 2007. Vpliv metadiskurznih elementov na razumevanje besedil. *Jezik in slovstvo* 52 (3–4): 145–165.

Kajzer, Rok. 2009. Pričakovane zmage, HDZ brez »trdnjav«. *Delo*, (1. junij).

Kalin Golob, Monika. 1996. *Jezikovna kultura in jezikovni kotički*. Ljubljana: Jutro.

--- 2001. *Jezikovne reže*. Ljubljana: GV Revije.

--- 2003a. *H koreninam slovenskega poročevalnega stila*. Ljubljana: Jutro.

--- 2003b. *Jezikovne reže 2*. Ljubljana: GV Revije.

--- 2004. Moč jezika – izbor dejstev in besed. *Teorija in praksa* 41 (3–4): 703–711.

Kocjan, Aleš. 2009. Minister Golobič na nitki. *Večer*, (4. junij).

Kodeks novinarjev Slovenije. 2002. Dostopno prek: http://www.novinar.com/dokumenti/kodeks.php (30. julij 2009).

Komel, Dean. 2002. *Uvod v filozofsko in kulturno hermenevtiko*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za filozofijo.

Korošec, Tomo. 1998. *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.

--- 2003. K pravilom za skladenjsko vejico v Slovenskem pravopisu 2001. *Slavistična revija* 51 (2): 247–266.

--- 2005. *Jezik in stil oglaševanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Košir, Manca. 1988. *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

--- 2003. *Surovi čas medijev*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Laban, Vesna. 2005. Žanri vestičarske vrste, običajno poročilo in anketa v dnevnem časopisju. V *Uvod v novinarske študije*, ur. Melita Poler Kovačič in Karmen Erjavec, 31–72. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Laterner, Blaž. 2009. Severnokorejski ljubljeni vodja imenoval naslednika. *Dnevnik*, (3. junij).

Lewandowski, Theodor. 1994. *Linguistisches Wörterbuch 3*. 6. Auflage, unveränderter Nachdruck der 5. Heidelberg, Wiesbaden: Quelle & Meyer.

Mali, Mladen. 2009. Slab odziv volivcev. *Večer*, (2. junij).

Morozov, Sebastjan. 2009. Dokapitalizacija Mure je propadla. *Dnevnik*, (2. junij).

Osolnik Kunc, Viktorija. 2004. *Verständlichkeit in der Fachkommunikation: eine Analyse am Beispiel deutscher und slowenischer Verwaltungsschreiben: magistrsko delo*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

--- 2006. *Fachkommunikative Verständlichkeit in der Verwaltungssprache: dargestellt am Deutschen und Slowenischen*. Hamburg: Dr. Kovač.

--- 2007. Strokovno sporočanje z vidika razumljivosti. V *Obdobja. Metode in zvrsti. Razvoj slovenskega strokovnega jezika*, ur. Irena Orel, 143–152. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

Pečjak, Sonja. 1999. *Osnove psihologije branja: spiralni model kot oblika razvijanja bralnih sposobnosti učencev*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Poler Kovačič, Melita. 2007. Diskurzivne in družbene prakse. V *Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov*, Karmen Erjavec in Melita Poler Kovačič, 87–169. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Schulz von Thun, Friedemann. 2001. *Miteinander reden 1: Störungen und Klärungen: Allgemeine Psychologie der Kommunikation*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Elektronska izdaja. SAZU in ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. Ljubljana: DZS.

Slovenski pravopis. 2003. Elektronska izdaja. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša.

Stabej, Marko. 2004. Funkcionalna (ne)pismenost: Če ljudje sporočil ne razumejo, so zelo verjetno krivi njihovi tvorci. *Delo*, (5. januar).

--- 2008. Kako pa govoriš!? (Spis o normi in normalnem) V *Spisi o govoru*, ur. Primož Vitez, 87–100. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.

Tekavec, Vanja. 2009. Čas za poravnavo računov. *Delo*, (3. junij).

Toporišič, Jože. 1992. *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

--- 2000. *Slovenska slovnica*. Četrta, prenovljena in razširjena izdaja. Maribor: Obzorja.

Večer. 2009a. Letalo Air Francea strmoglavilo v Atlantik, (2. junij).

--- 2009b. Posojilo NLB družbi Infond Holding se izteče danes, (3. junij).

Verdonik, Darinka. 2005. Nesporazumi v komunikaciji. *Jezik in slovstvo* 50 (1): 51–63.

Verovnik, Tina. 2005. *Jezikovni obronki*. Ljubljana: GV Založba.

Vuković, Vesna in Suzana Rankov. 2009. NLB se pripravlja na zaseg Šrotovega premoženja, Arhar molči o podrobnostih. *Dnevnik*, (3. junij).

Weinrich, Harald. 1985. *Wege der Sprachkultur*. Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt.

Zorko, Mojca in Meta Roglič. 2009. Gregor Golobič priznal, da je lagal. *Dnevnik*, (4. junij).

Žele, Andreja. 1996. Razvoj posamostaljanja v slovenskem publicističnem jeziku med 1946 in 1995. V *Jezik in čas*, ur. Ada Vidovič Muha, 191–200. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Žunec, Branko. 2009. Dokapitalizacija Mure ni uspela. *Večer*, (1. junij).

Priloga A: Poročilo *Dokapitalizacija Mure ni uspela*

Lastniki s figo v žepu

Dokapitalizacija Mure ni uspela

Danes se bo po naročilu vladnih predstavnikov začel skrben pregled finančnega stanja Mure

MURSKA SOBOTA – Uprava Mure bo danes tudi uradno ugotovila, da dokapitalizacija družbe v višini 8,5 milijona evrov, ki so jo lastniki 12. maja izglasovali z velikim soglasjem, ni uspela. Institucionalni lastniki, ki imajo v lasti skoraj 70 odstotkov delnic Mure, bi morali do včeraj opolnoči vsaj prijaviti vpis delnic, kar se – po pričakovanju – ni zgodilo. Danes bodo v Muri začeli delati revizorji in v nekaj dneh skrbno pregledali finančno poslovanje družbe, pravni strokovnjaki pa bodo ugotovili, kakšne pogodbene obveznosti ima Mura, ki jih bo treba spoštovati ob morebitnih spremembah organiziranosti in poslovanju podjetja. Prokurist Zdenko Podlesnik bo dobil na mizo že tretje revizijsko poročilo o lanskem poslovanju hčerinske družbe Trendline v Nemčiji. Njenega direktorja Mitjo Horvata je skupščina družbe razrešila v sredo.

Zdaj ni več dvoma, da so lastniki s popolno ignoranco lastnega sklepa o dokapitalizaciji družbe – ta bi uspela, če bi z njo zbrali vsaj 5,95 milijona evrov oziroma 70 odstotkov razpisanega zneska – pokazali, da jim ni več mar za rešitev Mure. Največja, morda edina skrb lastnikov je, da bi za delnice družbe iztržili kar največ denarja od države, ki kaže pripravljenost pomagati Muri. Po razpoložljivih informacijah jim je ta menda pripravljena za vse delnice plačati najnižji možni znesek. NFD in drugi institucionalni lastniki, ki so prišli do Murnih delnic domala zastonj s paketnimi nakupi delnic dobro stoječih in dobičkonosnih podjetij, vztrajajo pri višji ceni – vsaj en evro za delnico. Murina lastnina je razdeljena na štiri milijone delnic.

Nihče ne verjame niti v možnost, da bi banke upnice Mure, ki so bile povabljene k dokapitalizaciji kot dobro poučene vlagateljice, v drugem krogu za reševanje Mure prispevale 8,5 milijona evrov. Po že znanih podatkih je finančno stanje Mure porazno. Samo bankam za posojila dolguje 22 milijonov evrov. Kolikšen je njen dolg zaradi neplačanih prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje zaposlenih, drugih socialnih prispevkov in davkov, neplačane elektrike in drugih komunalnih storitev ter dobaviteljem blaga, ni znano. Zagotovo pa ta del dolga znaša, kot nam je uspelo izvedeti, vsaj deset milijonov evrov. Murini dolgovi so že krepko presegli vrednost njenega kapitala in za zavarovanje kreditov je izkoristila vse možnosti. Zastavila je vse nepremično in premično premoženje, že obstoječe in tudi pričakovane terjatve do kupcev.

V tem trenutku je Muri pripravljena pomagati samo država, ki je prek Slovenske odškodninske družbe njena druga največja lastnica. Pri tem je previdna, čeprav se z reševanjem potapljajoče se družbe mudi. Po napovedih predsednika nadzornega sveta Henrika Peternelja se lahko dokončno potopi že konec tega meseca ali najpozneje julija. Preden bi država prevzela odgovornost za reševanje, se želi vsestransko prepričati, v kaj se podaja in koliko jo bo to stalo. Zato bo počakala na izid skrbnega pregleda finančnega poslovanja Mure doma in v tujini. Gospodarskemu ministru Mateju Lahovniku je prišlo na uho, kar je potrdil tudi med nedavnim pogovorom v Lendavi, da se je tudi Murina hčerinska družba Trendline v Nemčiji znašla v rdečih številkah.

IVAN GERENČER

» 3

Vir: Gerenčer (2009, 1).

Priloga B: Poročilo *Dokapitalizacija Mure je propadla*

Dokapitalizacija Mure je propadla

Sebastjan Morozov

Ljubljana – Dokapitalizacija Mure v načrtovani višini 8,5 milijona evrov je propadla. Do 1. junija največji lastniki (NFD, Slovenska odškodninska družba, Mercata, Cetis-Graf...) v Muro niso vplačali nujno potrebnega svežega kapitala. Hkrati niti banke, ki bi lahko na podlagi skupščinskega sklepa konvertirale svoje terjatve v lastniški kapital Mure, tega niso storile. »Zdaj moramo najti načrt B. Upam, da vlada ne bo snedla besede in da bo pri reševanju težav Muri stala ob strani,« pravi prokurist Mure **Zdenko Podlesnik**, ki za jutri napovedal, da bodo pri reševanju težav Muri stali ob strani.

Spomnimo, da so se pred dvema tednoma na sestanku pri predsedniku vlade **Borutu Pahorju**, ki so mu prisostvovali minister za gospodarstvo **Matej Lahovnik**, minister za finance **Franc Križanič** in minister za delo **Ivan Svetlik**, dogovorili, da se je država kratkoročno (s plačanimi) in dolgoročno pripravljena vključiti v reševanje Mure, pri čemer morajo svoj del odgovornosti prevzeti tudi banke upnice in preostali lastniki.

Po besedah direktorja Slovenske odškodninske družbe (Sod) **Tomaža Kuntariča** se je včeraj v Muri na predlog Soda začel skrbni pregled, ki ga bo izvedla revizijska hiša KPMG. »S skrbnim pregledom, ki bo končan v dveh tednih, želimo ugotoviti, ali so v omarah družbe še kakšni okostnjaki in ali ima smisel, da država vstopi v lastništvo Mure. Predvsem pa želimo ugotoviti finančni in organizacijski položaj položaj kadrov. Skrbni pregled bo podlaga za odločanje, kako naprej. Hkrati bo skrbni pregled pokazal, koliko sredstev bi morala država nameniti za sanacijo Mure,« pojasnjuje Kuntarič.

Znano je, da bi lahko država prek Soda povečala lastniški delež v Muri, ki zdaj znaša 12,23-odstotka, v naslednji fazi pa bi Muro preneseli na Posebno družbo za podjetniško svetovanje (PDP), na katero nameravajo Kad, Sod in DSU v prihodnje prenašati lastniške deleže v podjetjih, ki so se znašla v težavah. Kuntarič pravi, da se je v dosedanjih pogovorih izkazalo, da največji lastniki Mure ne bodo pripravljeni v to, da bi bila Mura, kljub velikim finančnim težavam, brezplačno prenesena na PDP.

fotografija Bojan Velikonja/dokumentacija Dnevnika

»Upam, da vlada ne bo snedla besede in da bo pri reševanju težav Muri stala ob strani,« je včeraj dejal prokurist Mure Zdenko Podlesnik.

sebastjan.morozov@dnevnik.si

Vir: Morozov (2009, 20).

Priloga C: Poročilo *Dokapitalizacija Mure ni uspela*

Do sredine junija naj bi bilo znano, kateri deli Mure bodo dobili finančno injekcijo. (Janko Rath)

Dokapitalizacija Mure ni uspela

Danes naj bi skupina strokovnjakov, ki jih je določil Sod kot manjšinski, 12-odstotni lastnik podjetja, začela skrbni pregled stanja, ki bo osnova za ugotovitev možnosti za obstoj Mure

BRANKO ŽUNEC

Včeraj se je iztekel rok za dokapitalizacijo našega največjega modnega oblačilnega podjetja Mura v Murski Soboti. Murin prokurist **Zdenko Podlesnik** je ugotovil, da ta žal ni uspela, ugotovitveni sklep o tem bo danes sprejela uprava Mure.

Za delnice ni bilo zanimanja

Znano je, da so delničarji Mure, kjer je še vedno preko 3200 zaposlenih, 12. maja na izredni skupščini odločali o povečanju osnovnega kapitala družbe za 8,5 milijona evrov na 26,4 milijona evrov. Skupščina je s 97,01 odstotka oddanih glasov potrdila predlog o dokapitalizaciji. Prisotnih je bilo 46,53 odstotka kapitala z glasovalno pravico. Upravičenci so imeli možnost vpisa delnic do 31. maja. Dokapitalizacija bi bila uspešna, če bi bilo vpisanega 70 odstotkov razpisanega kapitala, kar je 5,9 milijona evrov. Na izredni skupščini so delničarji tudi sklenili, da bi imele v drugi fazi pravico do vpisa novih delnic tudi banke kot dobro poučeni vlagatelji. Z namenom dokapitalizacije je Mura izdala dobra dva milijona novih delnic, vendar zanimanja za nove delnice tako med delničarji kot bankami ni bilo. Verjetno je k temu prispevalo sporočilo, da je država pripravljena Muri pomagati preko 12-odstotnega lastnika Soda, ki bi ob neuspešni dokapitalizaciji prevzel odgovornost za upravljanje in sanacijo družbe.

Program javnih del za 4500 vključitev

Kot smo že poročali, je minister za gospodarstvo **Matej Lahovnik,** ki se je prejšnji torek v Ljubljani sestal s prokuristom Podlesnikom in prvim Murinim nadzornikom **Henrikom Peterneljem,** napovedal, da je država pripravljena vstopiti v reševanje Mure, vendar mora imeti natančno sliko sedanjega stanja, skupaj z vsemi potencialnimi obveznostmi, ki izhajajo iz poslovanja podjetja. Le tako bo mogoče določiti ustrezen način prestrukturiranja Mure. Nadzorni svet Mure je v ta namen na petkovi korespondenčni seji dovolil upravi podjetja, da omogoči pregled stanja - začel naj bi se danes -, in tako zagotovi vse potrebne podatke ministrstvu za gospodarstvo. Prokurist Podlesnik pričakuje, da bo do sredine junija vlada odločila, katere dele Mure bo dokapitalizirala, v kaj naj vlaga in v kaj ne. Do takrat bo podjetje nadaljevalo s poslovanjem in skušalo pridobiti nova naročila.

Iz ministrstva za delo, družino in socialne zadeve pa so sporočili, da bo v juniju "aktiviran sklad dela, ki se bo v reševanje morebitnih presežnih delavcev vključil že v času odpovednega roka. Ministrstvo pripravlja dodaten program javnih del za 4500 vključitev, pri čemer bo velik del tega v Prekmurju. S programi aktivne politike zaposlovanja bomo delavcem omogočili prekvalifikacijo za potrebe morebitnih novih delodajalcev, delovna mesta bomo ustvarjali s programi socialnega podjetništva, javnimi deli in samozaposlovanjem, delodajalce pa bomo k zaposlovanju spodbujali tudi s subvencijami za zaposlovanje. Vlada RS je sicer oblikovala posebno skupino pod vodstvom Službe Vlade RS za lokalno samoupravo s ciljem koordinirati ukrepe različnih resorjev za razvoj tega dela Slovenije, v letu 2009 tudi znatno povečujemo sredstva za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja z 82 milijonov na 109 milijonov evrov, s posebnim poudarkom na programih prekvalifikacije in usposabljanja."

Vir: Žunec (2009, 3).

Priloga Č: Poročilo *Pričakovane zmage, HDZ brez »trdnjav«*

Drugi krog hrvaških lokalnih volitev

Pričakovane zmage, HDZ brez »trdnjav«

Zagreb, Split in Osijek dobili pričakovane župane – SDP osvojil Dubrovnik in Vukovar, oporišči HDZ

ZAGREB – Župan hrvaškega glavnega mesta Zagreba bo še četrtič Milan Bandić (SDP), po neuradnih podatkih je z zbranimi 62 odstotki premagal neodvisnega kandidata Josipa Kregarja. V Splitu bo županoval trgovec Željko Kerum, ki je v napetem zaključku volitev s skoraj 57 odstotki glasov volivcev premagal Ranka Ostojića (SDP). V tretjem pomembnem mestu, Osijeku, bo vladal kandidat regionalne slavonske stranke HDSSB Krešimir Bubalo (63 odstotkov). Premagal je pravaša Anteja Đapića, ki ga je podprla tudi HDZ. Četrto najpomembnejše mesto, Reko, je že v prvem krogu osvojil Vojko Obersnel (SDP).

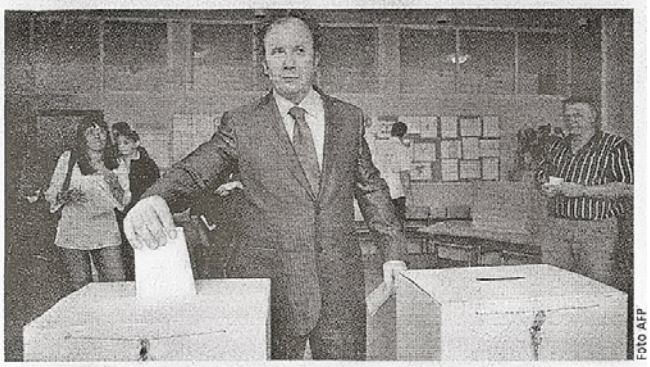

Foto AFP

V SPLITU NEGOTOVO DO ZADNJEGA TRENUTKA – Novi župan je neodvisni Željko Kerum (na fotografiji na volišču).

OD NAŠEGA DOPISNIKA

Čeprav je bila pozornost namenjena vsem trem preostalim velikim mestom, kjer so slavili zmagovalci iz prvega kroga in v katerih je HDZ ostala brez neposrednega vpliva, pa so bile oči javnosti uprte v Dubrovnik, Vukovar in Veliko Gorico, kjer se je odvijala dramatična bitka za prevzem nasprotnikovih »trdnjav«. SDP je s koalicijskimi partnerji HDZ zadala dva boleča udarca, saj je po začasnih in neuradnih izidih osvojila obe hadezejevi oporišči, Dubrovnik in Vukovar. V Dubrovniku se bo morala posloviti dosedanja županja Dubravka Šuica (HDZ), ki jo je premagal Andro Vlahušić (SDP). Podatki z vseh volišč sicer še niso prišli, a je njegova prednost precejšnja.

Še bolj dramatično je bilo v Vukovarju, ki ga je prav tako prevzela SDP. Le z 51 odstotki je Željko Sabo (SDP) premagal Damirja Barno (HDZ). Je pa SDP ostala brez svoje trdnjave, Velike Gorice, kjer je zmagal kandidat HDZ Dražen Barišić in tako premagal dosedanjega župana Tonina Piculo (SDP). Ponoči je bilo napeto še v enem od večjih hrvaških mest, Sisku, kjer bo najbrž županoval kandidat SDP Davorko Vidović. Pred Dinkom Pintarićem (HDZ) ima nekaj več kakor dve odstotni točki prednosti.

Po pričakovanjih je od preostalih županov pokrajin, ki niso bili izvoljeni v prvem krogu, največ dobila HDZ (6), SDP enega, istrska IDS (s podporo SDP) enega in HDSSB prav tako enega. Državna volilna komisija včeraj ponoči še ni uspela sporočiti, kakšna je bila volilna udeležba. Za zdaj je jasno le, da je bila do 16. ure le 26,53-odstotna, kar je za šest odstotnih točk manj kakor pred dvema tednoma. Sicer pa so na tokratnih volitvah Hrvatje neposredno izvolili kar 429 načelnikov občin, 126 županov, 20 županov regij (županij) ter župana Zagreba. Izvolili so tudi 2.206 članov mestnih in 5.343 občinskih svetov, 866 članov županijskih svetov in 51 članov zagrebške mestne skupščine.

Kakor v prvem krogu volitev so tudi tokrat zabeležili številne nepravilnosti, ki so znova opozorile na slabo zakonodajo, predimenzionirane volilne imenike ter zavestno dopuščanje volilnih zlorab. Ponekod so bili volilni lističi v skrinjicah še pred odprtjem volišč, glasovalo se je brez dokumentov, ponekod pa so kandidate obkroževali celo s svinčniki. Opazovalci so zabeležili še več drugih pomembnih kršitev volilne zakonodaje.

ROK KAJZER

Vir: Kajzer (2009, 1).

Priloga D: Poročilo *Lokalne volitve minile brez presenečenj*

Lokalne volitve minile brez presenečenj

V večjih mestih na Hrvaškem so zmago slavili kandidati levosredinske koalicije ali neodvisni, v županijah in manjših krajih pa HDZ

Milan Jakšić, Zagreb

Rezultati drugega kroga hrvaških lokalnih volitev, na katerih so volilci odločali o županih, podžupanih, načelnikih županij in njihovih namestnikih, niso nikogar posebno presenetili. Razmerje sil med HDZ in SDP je ostalo takšno, kot je bilo po prvem krogu. Obe veliki stranki sta nekaj dobili in nekaj izgubili. HDZ je izgubila Dubrovnik, kjer je njeno kandidatko **Dubravko Šuljica**, ki je bila županja osem let, premagal skupni kandidat HNS in SDP **Andro Vlahušić**. V Vukovarju pa je HDZ-jevec **Damir Barna** v drugem krogu volitve izgubil v boju s članom SDP **Željkom Sabom**, sicer hrvaškim braniteljem. SDP je med večjimi mesti izgubila Gorico, Split in Sisek.

HDZ je vendarle lahko zadovoljna z rezultati

V Zagrebu je v drugem krogu **Milan Bandić** prepričljivo premagal univerzitetnega profesorja **Josipa Kregarja**. »Življenje sem posvetil zagreboljubju, domoljubju in človekoljubju. V sebi združujem domoljubje in socialno demokracijo. Nekateri tega ne razumejo, jaz pa za to živim,« je izjavil Bandić, čigar predvolilna kampanja je velikokrat izzvala smeh, s tem pa si je pridobil simpatije Zagrebčanov. Izjava: »Koliko

> "Srečni smo zaradi Dubrovnika in Vukovarja, a tudi zaradi Zagreba, kjer smo obdržali oblast. In čeprav nismo zmagali v Splitu, ta že dolgo ni več HDZ-jev. To je velika zmaga SDP. Imamo devet županov več!"
>
> ***Milanka Opačić***, podpredsednica SDP

> Z volilnimi izidi je morda bolj zadovoljna HDZ, saj se niso uresničile napovedi, da bo vladna stranka zaradi svojih napak in težke gospodarske krize doživela hud poraz.

sem storil za svoje someščane, morda najbolj kaže na desetine litrov vode, ki sem jo vsak dan popil v različnih delih mesta, da bi dokazal, da so trditve o onesnaženosti zagrebškega vodovoda lažne. Od tega sem se napihnil kot žaba,« je bila le del njegove slikovite predvolilne kampanje. V Splitu je največ glasov dobil neodvisni kandidat **Željko Kerum**, podjetnik in lastnik številnih samopostrežnih trgovin. V Gorici pa je kandidat HDZ premagal favoriziranega **Tonina Piculo**, nekdanjega zunanjega ministra.

V prvih komentarjih po drugem krogu lokalnih volitev hrvaški mediji poudarjajo, da je lahko z volilnimi izidi bolj zadovoljna HDZ, saj se niso uresničile napovedi, da bo vladna stranka zaradi svojih napak in težke gospodarske krize doživela hud poraz. Čeprav se v HDZ s to oceno strinjajo, ne morejo skriti velikega nezadovoljstva zaradi poraza v Vukovarju in Dubrovniku. Vse dosedanje zmage HDZ v teh dveh mestih so temeljile na tamkajšnjem vzdušju, ki je posledica velikih vojnih pustošenj.

Nekateri komentatorji so zato poraz HDZ v Vukovarju in Dubrovniku razumeli kot opozorilo, da medvojnega trpljenja ne more nihče več uporabljati kot adut v volilnem boju. V SDP pa niso prepričani, da ima HDZ več razlogov za zadovoljstvo. »Srečni smo zaradi Dubrovnika in Vukovarja, a tudi zaradi Zagreba, kjer smo obdržali oblast. In čeprav nismo zmagali v Splitu, ta že dolgo ni več HDZ-jev. To je velika zmaga SDP. Imamo devet županov več!« je volilne izide komentirala **Milanka Opačić**, podpredsednica SPD.

Novoizvoljeni župan Zagreba Milan Bandić nazdravlja s svojimi somišljeniki po drugem krogu lokalnih volitev.

Za las mu je ušla zmaga

Kandidat HDZ za vukovarskega župana je svoj poraz pojasnil z veliko podporo, ki jo je njegovemu tekmecu namenilo tamkajšnje številno srbsko prebivalstvo, ki se je tokrat v veliko večji meri opredelilo za SDP kot za Samostojno srbsko demokratsko stranko (SDSS). Omeniti velja tudi, da je v nekaterih volilnih okrajih potekala prava drama, tako na primer v Sisku in Liki. **Davorko Vidović** je v drugem krogu v bitki za župana Siska vodil skoraj vse do konca štetja oddanih glasov. Čisto na koncu pa ga je prehitel kandidat HDZ. V Udbini je po preštetju vseh glasov kandidat srbske SDSS imel en glas več od kandidata HDZ. Ker je bilo veliko neveljavnih glasovnic, je volilna komisija po štirih dodatnih štetjih, spet zaradi glasu več, zmago prisodila kandidatu HDZ.

SDSS se je zaradi tega že pritožila na volilno komisijo v Gospiću.

Vir: Jakšić (2009, 7).

Priloga E: Poročilo *Slab odziv volivcev*

Slab odziv volivcev

Na Hrvaškem so lokalne funkcionarje prvič volili neposredno

MLADEN MALI
ZAGREB (OD NAŠEGA SODELAVCA)

Prve neposredne volitve lokalnih funkcionarjev hrvaških državljanov niso pritegnile na volišča niti v nedeljskem drugem krogu, se pa je potrdila razdeljenost volilnega telesa na dve veliki stranki. Izkazalo se je, da je vladajoča stranka HDZ deležna podpore podeželja in da je doživela poraze v nekaterih mestih, katerih sporočilo je veliko močnejše od števila prebivalcev. Po prvem volilnem krogu je HDZ razglasila zmago na lokalnih volitvah, kar bi lahko pomenilo, da je zelo zadovoljna, ker ni doživela hujšega poraza.

Čeprav slavijo, ker imajo ponovno župana na primer v Veliki Gorici, ki jo je nekako mogoče imeti za del Zagreba, pa je za HDZ zelo boleč poraz v Dubrovniku in zlasti v Vukovarju, simbolu trpljenja in junaške obrambe med domovinsko vojno. V Dubrovniku je bilo težko pričakovati zmago HDZ, potem ko je njena županja **Dubravka Šuica** v saboru glasovala za to, da so trgovine ob nedeljah zaprte, kar za mesto, ki živi od turizma, pomeni milijone evrov izgub. V Vukovarju je zmagal kandidat opozicijskih socialdemokratov **Željko Sabo** in s tem končal dvanajstletno koalicijo HDZ in Srbske demokratske samostojne stranke (SDSS). Za kandidata SDP so glasovali Hrvati in Srbi, kar bi lahko pomenilo, da v tem mestu kmalu ne bo več enonacionalnih kavarn in ločevanja po etnični pripadnosti, ki je zaviralo obnovo in razvoj mesta.

V Zagrebu je pričakovano zmagal esdepejev kandidat **Milan Bandić,** v Splitu premožni podjetnik **Željko Kerum,** ki je nedvomno bližji HDZ kot levici in še posebej tamkajšnjim intelektualcem. V Dubrovnik je novi župan postal **Andro Vlahušić** iz HNS, nekdanji minister za zdravje v esdepejevi vladi Ivice Račana. V Osjeku so zmagali kandidati stranke Hrvaška demokratska zveza Slavonije in Baranje (HDSSB), ki jo je ustanovil obsojenec na begu **Branimir Glavaš.**

Tudi te lokalne volitve so pokazale, da Hrvaška še vedno nima urejenih volilnih seznamov, da je število vpisanih volivcev skoraj enako skupnemu številu prebivalcev in da se na voliščih pojavljajo državljani BiH, ki se jim zdi normalno, da imajo pravico voliti v obeh državah, v katerih imajo prijavljeno prebivališče.

V središču predvolilne kampanje, katere ton je določala HDZ, so bile teme, ki le stežka pritegnejo volivce, ki jih zanima izgradnja lokalne ceste ali ureditev čistilnih naprav ali katerih drugih komunalnih objektov. Politiki so spet opozarjali na "rdečo nevarnost", na okupatorje, pri čemer so mislili na Srbe, medtem ko so bila srbska mesta istočasno polepljena s plakati, s katerimi ljudi vabijo na letovanje na Hrvaško. Tudi Katoliška cerkev je menila, da ima pravico izraziti svoje mnenje, in je volivce pozvala, naj ne glasujejo za tiste, ki se zavzemajo za splav in ki nasprotujejo verouku v šolah. Prav teme iz predvolilne kampanje in posredovanje hrvaških škofov pričajo o tem, da so nekateri lokalne volitve izkoristili za nekakšno preverjanje javnega mnenja pred predsedniškimi volitvami, ki bodo na Hrvaškem potekale konec leta.

Vir: Mali (2009, 6).

Priloga F: Poročilo *Je v letalo udarila strela?*

Katastrofa nad Atlantikom

Je v letalo udarila strela?

Štiri ure po vzletu so pristojne oblasti prejele zadnje, avtomatično sporočilo o okvari električnega omrežja

PARIZ – V ponedeljek zgodaj zjutraj so službe za nadzor letalskega prometa, ki pokrivajo osrednji del Atlantskega oceana, izgubile stik s potniškim letalom francoskega prevoznika Air France z 228 ljudmi na krovu. Šibko upanje na srečni razplet incidenta je začelo hitro plahneti nekaj po enajsti uri dopoldne, ko naj bi airbus A330, ki je poletel iz Rio de Janeira, pristal na osrednjem pariškem letališču Charles de Gaulle. Letalo je tako najverjetneje strmoglavilo v Atlantik, zato bržkone ni več upanja za 216 potnikov, med katerimi je tudi osem otrok, in dvanajst članov posadke.

»Ničesar ni ne na španskem, ne na maroškem, ne na francoskem radarju, zato lahko pričakujemo najhujše,« je bil včeraj dopoldne glede možnosti za pozitivni razplet drame odkrit francoski okoljski minister Jean-Louis Borloo, eden prvih predstavnikov francoskih oblasti, ki so po objavi tragične novice prihiteli na pariško letališče. Tam pretreseni svojci potnikov nesrečnega letala z vse manj upanja čakajo novice o usodi svojih bližnjih. Minister je izključil možnost ugrabitve letala, češ da vse kaže, da je šlo za nesrečo.

Kakor so sporočili iz Air Francea, je bil vzrok za tragedijo najverjetneje izpad električne energije. Letalo je namreč ob štirih zjutraj po srednjeevropskem času (štiri ure po vzletu) priletelo v hudo neurje z močnimi turbulencami, štirinajst minut pozneje pa so letalske oblasti prejele zadnje, avtomatično sporočilo o »okvari električnega omrežja«. Po besedah informacijskega direktorja Air France Françoisa Brouseja je airbus, ki ga je menda pilotirala izkušena posadka, najverjetneje zadela strela.

Pogrešano letalo

Airbus A330 letalskega prevoznika Air France z 228 ljudmi na krovu je med letom iz Brazilije v Francijo izginil nad Atlantikom. Brazilsko vojaško letalstvo izvaja iskalno operacijo v bližini otočja Fernando de Noronha.

DELO Vir: Graphic News

Po besedah francoskega okoljskega ministra Jean-Louisa Borlooja, med čigar pristojnosti sodi tudi prometni resor, je večina od 228 ljudi na krovu pogrešanega letala brazilskih državljanov; med njimi je tudi od 40 do 60 Francozov in 25 Nemcev. Ločena poročila predstavnikov drugih držav navajajo še šest Dancev, pet Italijanov, tri Maročane, dva Libanonca in portugalskega državljana. Britanski premier Gordon Brown je izrazil bojazen, da so med potniki tudi Britanci. Na slovenskem ministrstvu za zunanje zadeve so nam v poznih popoldanskih urah pojasnili, da za zdaj nimajo podatkov, da bi bili na pogrešanem letalu tudi slovenski državljani.

»V svoji zadnji komunikaciji je kapetan poročal o turbulenci, nato smo izgubili stik,« je za agencijo *AFP* povedal neimenovani predstavnik francoskih letalskih oblasti. Dodal je, da »ni upanja« za nesrečno letalo. »Sklepamo lahko, da se je zgodilo nekaj katastrofalnega, kar je povzročilo padec letala na nadzorovan ali nenadzorovan način. Sam domnevam, da je strmoglavilo zelo hitro, tako hitro, da pilot ni imel možnosti poslati klica v sili,« pojasnjuje analitik korporacije *Jane's* za letalstvo Chris Yates. Po njegovem mnenju je razpon morebitnih vzrokov za nesrečo zelo širok – od tehnične okvare do terorističnega napada.

A. M.

» 3

Vir: Delo (2009a, 1).

Je v letalo udarila strela?

« Nadaljevanje s 1. strani

Brazilsko vojaško letalstvo je že sprožilo iskalno operacijo na območju okrog arhipelaga Fernando de Noronha ob severovzhodni obali države. V Senegalu so vzletela francoska vojaška letala, ki oprezajo za razbitinami izginulega letala v bližini afriške obale. Po navedbah brazilskega vojaškega letalstva je bila posadka zadnjič v stiku z letalsko kontrolo te južnoameriške države ob pol štirih po srednjeevropskem času, ko je bilo ponesrečeno letalo 565 kilometrov severovzhodno od brazilskega obalnega mesta Natal. Slabo uro pozneje bi morale brazilske letalske oblasti prejeti obvestilo, da letalo vstopa v senegalski zračni prostor, vendar se to ni zgodilo. Izginotje airbusa A330 se bo v zgodovino najverjetneje zapisalo kot najhujša tragedija enega največjih letalskih prevoznikov na svetu Air France. **A. M.**

Najhujše letalske nesreče po letu 1977

1977 27. marec	Na letališču na Tenerifih sta trčila dva boeinga 747, pri čemer je umrlo 583 ljudi. Ta nesreča velja za doslej najbolj smrtonosno v civilnem letalstvu.
1979 25. maj	Pri vzletanju v Chicagu je strmoglavilo letalo DC-10 družbe American Airlines. Umrlo je 273 ljudi.
1980 19. avgust	V požaru na savdskem letalu Tristar na letališču v Rijadu je umrlo 300 ljudi.
1985 12. avgust	Med Tokiom in Osako je strmoglavil boeing 747 družbe Japan Airlines. Umrlo je 520 ljudi.
1985 12. december	Pri vzletu na letališču v Gandarju na Novi Zemlji je strmoglavilo letalo DC-8 družbe Arrow Airlines. Umrlo je 256 ljudi.
1991 11. julij	Le malo po vzletu je na letališču v Dždi razneslo DC-8 kanadske družbe Nationair. Umrlo je 261 ljudi.
1994 26. april	Na letališču v Nagoji je strmoglavil airbus A300-600 tajvanske družbe China Airlines. Umrlo je 264 ljudi.
1996 8. januar	Na tržnici blizu središča Kinšase je strmoglavilo tovorno letalo antonov 32. Umrlo je skoraj 300 ljudi.
1996 17. julij	Boeing 747 družbe TWA, ki je bil iz New Yorka na poti v Pariz, je razneslo malo po vzletu. Umrlo je 230 ljudi.
1996 12. november	Na letu v New Delhi sta trčila savdski boeing 747 in kazahstanski iljušin 76. Umrlo je 349 ljudi.
1997 26. september	Na severu Sumatre je strmoglavil airbus A300 indonezijske družbe Garuda. Umrlo je 234 ljudi.
1999 31. oktober	Na morju ob obali ZDA je izginil boeing 767 egiptovske družbe Egyptair. Umrlo je 217 ljudi.
2001 12. november	Kmalu po vzletu je na newyorško četrt Queens strmoglavil airbus A300 družbe American Airlines. Umrlo je 265 ljudi.
2002 25. maj	V morje je strmoglavil boeing 747-200 tajvanske družbe China Airlines. Umrlo je 225 ljudi.
2003 19. februar	Na jugovzhodu Irana je strmoglavil iranski vojaški iljušin. Umrlo je 275 ljudi.
2007 18. julij	Airbus A320 družbe TAM je trčil v poslopje na letališču Congonhas v Sao Paulu. Umrlo je 200 ljudi.

DELO

Vir: Delo (2009a, 3).

Priloga G: Poročilo *Letalo družbe Air France nad Atlantikom najverjetneje zadela strela*

fotografija Reuters

Sorodniki in prijatelji potnikov na izginulem letalu so prihiteli v krizni center na letališču Charlesa de Gaulla v Parizu.

Let AF 447 se je končal v oceanu

Francija

Letalo bi moralo v Parizu pristati ob 11.10.

Zelenortški otoki

Otoki Fernando de Noronha

Brazilija

Rio de Janeiro

Atlantski ocean

2000 km

Ob 4.15 so kontrolorji z letala prejeli zadnja avtomatska sporočila. Kmalu za tem je letalo izginilo z radarja.

Ob četrti uri zjutraj je letalo vstopilo v območje močnih turbulenc.

Dvajset minut čez polnoč (po srednjeevropskem času) je airbus 330 poletel z letališča v Rio de Janeiru proti Parizu.

Vir: Graphic News, infografika

Letalo družbe Air France nad Atlantikom najverjetneje zadela strela

Na krovu airbusa A 330 - 200, ki je letel iz Ria de Janeira v Pariz, je bilo 228 ljudi, večinoma Brazilcev

Pariz, Ljubljana – Pomiško letalo francoske družbe Air France, ki je med poletom iz Ria de Janeira v Pariz izginilo z radarskih zaslonov, je po navedbah prevoznika najverjetneje zadela strela. Na ministrstvu za zunanje zadeve so povedali, da za zdaj nimajo podatkov o tem, da bi bili na letalu slovenski državljani, so pa v stiku s pristojnimi lokalnimi oblastmi in preverjajo informacijo.

»Najverjetnejša hipoteza je, da je letalo zadela strela,« je medijem sporočil direktor službe za stike z javnostmi pri Air Franceu **François Brousse**. Letalo je po njegovih navedbah vstopilo v nevihtno območje z močnimi vremenskimi motnjami, kar je povzročilo napake v delovanju.

Iz Air Francea so pred tem tudi sporočili, da je izginulo letalo ob 4.14 po srednjeevropskem času poslalo avtomatsko sporočilo o napaki na električnem omrežju. Letalo je iz Ria de Janeira poletelo opolnoči po srednjeevropskem času, po navedbah z radarskih zaslonov izginilo, ko je bilo nad Atlantikom.

Na krovu letala airbus A 330 - 200 je bilo po zadnjih podatkih 228 ljudi, 216 potnikov in 12 članov posadke. Med potniki je bilo 126 moških, 82 žensk, sedem otrok in dojenček. Neimenovani letališki viri v Parizu so navedli, da ni »nobenega upanja«, da bi našli preživele.

V iskalno akcijo letala so se podali z obeh strani Atlantika, saj so poleg brazilskih letal v zrak poleteli tudi francoski vojaški pilotiki, ki preiskujejo morje ob zahodni Afriki, kar je potrdil francoski ambasador v Senegalu.

Strokovnjaki so vsi po vrsti precej pesimistični in morebitnemu srečnemu zasilnemu pristanku ne pripisujejo preveč možnosti, hkrati pa težko verjamejo, da bi bila samo strela lahko povod za strmoglavljenje, saj strela navadno ne povzroči večje škode na letalu, poleg tega pa airbus 330 - 200 uživa ugled kot dobro in zanesljivo letalo. Brousse je dodal tudi, da je letalo pilotirala zelo izkušena posadka.

Od strokovnjaka, ki se že vrsto let ukvarja z nadzorom zračnega prostora, smo izvedeli, da strela sama po sebi za letalo navadno ni zelo nevarna. Letalo, v katero trešči strela, reagira kot Faradayeva kletka, lahko pa strela udari v anteno letala in uniči del električne napeljave. A na letalih je več virov napajanja in okvara manjšega dela napeljave še ni usodna. Po njegovem mnenju lahko do tragedije pride zaradi spleta več nesrečnih okoliščin, ne izključuje pa možnosti, da je letalo morda odpovedalo zaradi turbulence. Izrazito močna turbulenca namreč lahko povzroči različne električne in mehanske okvare. **lp, agencije**

Vir: Dnevnik (2009, 13).

Priloga H: Poročilo *Letalo Air Francea strmoglavilo v Atlantik*

Letalo Air Francea strmoglavilo v Atlantik

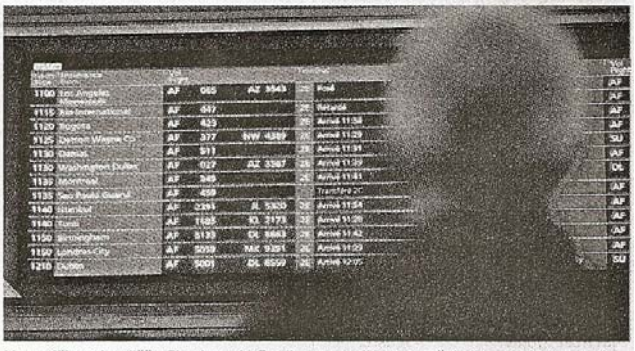

Na pariškem letališču Charlesa de Gaulla so potniki zaman čakali na podatke o poletu iz Ria. (Reuters)

Letalo z 228 potniki in člani posadke je štiri ure po vzletu iz Ria de Janeira izginilo z radarskih zaslonov

Včeraj je v Atlantik strmoglavilo francosko potniško letalo Airbus A330-200, last letalske družbe Air France, najverjetneje zato, ker je med hudim tropskim neurjem vanj udarila strela. To je najhujša nesreča civilnega letalstva po letu 2001. Letalo, ki je bilo z 228 potniki in člani posadke iz Ria namenjeno v Pariz, je približno štiri ure po vzletu izginilo z radarskih zaslonov. Pred tem naj bi bile naprave na letalu avtomatično poročale o izpadu več funkcij. Po poročanju letalske družbe je bilo med potniki poleg Brazilcev in Francozov tudi nekaj Italijanov in državljanov drugih držav. Od 216 potnikov je bilo v letalu 82 žensk in sedem otrok, med njimi en dojenček; slovenskih potnikov na letalu ni bilo.

Francois Brousse, glasnik letalske družbe Air France, je povedal, da je za nesrečo najverjetneje kriv udar strele. Toda izvedenci pojasnjujejo, da letalo ne more strmoglaviti samo zaradi tega. Medtem ko pri Air France dajejo prednost tezi o udaru strele, pa izvedenci ne izključujejo spleta drugih možnih vzrokov, tudi terorističnega napada. Najverjetnejša je po mnenju **Francoisa Grangierja,** za letalske nesreče specializiranega sodnega izvedenca, hipoteza o "uničenju med letom". "Ne razumemo, kaj se je zgodilo. Kaže, da lahko hipotezo ugrabitve izključimo, saj bi letalo v tem primeru moralo nekje pristati. Žal moramo računati z najhujšim," je priznal francoski minister za promet **Dominique Bussereau.** Letalska družba ADP in vlada sta že oblikovali krizne štabe. Svojcem potnikov so ob prihodu na letališče zagotovili pomoč psihologov. Francoski predsednik **Nicolas Sarkozy** je izrazil globoko pretresenost zaradi nesreče.

Airbus je opolnoči vzletel z letališča v Riu de Janeiru, ob 3.30 je pilot zadnjič vzpostavil stik z brazilsko kontrolo letenja. Ob 4.00 je letalo zajelo hudo neurje, četrt ure pozneje je avtomatično začelo oddajati sporočilo o izpadu nekaterih funkcij. Letalska družba Air France je o tem takoj obvestila brazilske in afriške oblasti za zračni promet. Nato je letalo izginilo z radarskih zaslonov. Iskanje razbitin in pojasnjevanje vzrokov nesreče sta se izkazala za zelo težko nalogo, saj ni znano, kje med brazilsko in afriško obalo je letalo strmoglavilo.

Letalski proizvajalec Airbus je ponudil pomoč pri iskanju vzroka nesreče. "Strela modernemu letalu pravzaprav ne more do živega, ker je po zaslugi svojega ovoja zaščiteno zaradi učinka Faradayeve kletke," je pojasnil **Georg Fongern,** član uprave Svetovnega združenja pilotov (IFALPA). V vsako letalo kdaj udari strela in piloti so usposobljeni za odzivanje v takih situacijah, je poudaril **Patrick Nerrant,** pilot pri Air France. Posadka bi lahko kljub udaru strele vzpostavila stik. Za primer izpada elektrike obstajajo sistemi za zasilno komunikacijo in navigacijo. In celo ob popolnem električnem izpadu bi letalo lahko jadralo. Posadka tega letala je bila zelo izkušena. Pilot je imel za seboj 11 tisoč ur letenja, od tega 1700 ur za krmilom Airbusa A330/A340, letalo pa sta zelo dobro poznala tudi kopilota. Airbus A330-200 so Air France dobavili 16. aprila 2005, z njim pa so doslej opravili 2500 poletov.

Kaj se je v resnici zgodilo med letom Rio-Pariz? Da bi lahko odgovorili na to vprašanje, bi morali najti razbitine letala ali vsaj zapisovalnik poleta. Toda to bo zelo težko, saj letala, ki je strmoglavilo nad Atlantikom, po mnenju Grangierja kljub obsežni iskalni akciji verjetno ne bodo nikoli našli. Nekateri kljub vsemu ohranjajo kanček upanja, da je letalo nekje vendarle lahko zasilno pristalo na morju in da potniki na rešilnih splavih morda čakajo na rešitev. **(dpa)**

Vir: Večer (2009a, 3).

Priloga I: Poročilo *Čas za poravnavo računov*

Strateške kupčije z Mercatorjem

Čas za poravnavo računov

Danes zapade v poplačilo 142 milijonov evrov posojila, ki ga je Infond Holding najel pri Novi Ljubljanski banki – Če mu ga ne bo uspelo poplačati, bi banka lahko začela unovčevati zavarovanja

LJUBLJANA – Danes zapade v poplačilo posojilo v višini 142 milijonov evrov, ki ga je pri NLB najel Infond Holding in ga zavaroval z 12,5 odstotka Mercatorja in 20 odstotki Pivovarne Laško. Če ga mariborski holding, ki je v večinski lasti predsednika uprave Pivovarne Laško Boška Šrota, ne bo poplačal, ga lahko doleti enaka usoda kakor Istrabenz, ki mu je Unicredit banka Slovenija zaradi nevračila posojila zasegla delnice Mercatorja.

Po najnovejšem scenariju je italijanska banka Unicredit zdaj tudi v igri za nakup do četrtine Mercatorja v lasti Infond Holdinga. O tem so govorili tudi na ponedeljkovem srečanju med predsednikom uprave slovenskega dela banke Unicredit Francetom Arharjem in ministrom za gospodarstvo Matejem Lahovnikom, so včeraj potrdili na omenjenem ministrstvu.

Če bo italijanska banka res stopila v posel z Infondom, se postavlja več vprašanj. Pomembno je, ali bo blagoslov za posel Infond-Unicredit dala domača politika z ministrom Lahovnikom na čelu. Na gospodarskem ministrstvu o tem ne dajejo izjav, zagotovo pa bi kupec omenjenega deleža želel sodi Urad RS za varstvo konkurence. Regulator trga, kot je znano, že nekaj časa zahteva prodajo Mercatorja, zoper mariborski holding je sprožil tudi več postopkov.

Ker Unicredit banka Slovenija zaradi unovčevanja zavarovanja Istrabenzovega posojila že obvladuje osem odstotkov Mercatorja, se postavlja tudi vprašanje, ali bi z nakupom Infondovega deleža kršil prevzemno zakonodajo. Po neuradnih ugibanjih, ki jih včeraj ni bilo mogoče preveriti, naj bi se kupec temu izognil tako, da bi približno osem odstotkov Mercatorja odkupila hrvaška družba Orbico v lasti Branka Roglića. »Kombinacij glasje ministra, pod čigar okrilje je več, vendar o tem za zdaj ne bi dajal izjav,« je včeraj izjavil Roglić.

Neznanka morebitnega posla Infond-Unicredit je tudi, kdo je končni kupec deleža v Mercatorju. Kakor je znano, banke navadno niso zainteresirane za nakupe večjih deležev podjetij. Če se za tovrstne posle že odločijo, raje vstopajo v podjetja kot začasne skrbnice. Še drugače: bo banka delež Mercatorja le prevzela v začasno hrambo in če – za koga? Za prodajalca (mariborski Infond) ali za morebitnega tujega kupca? Mercator bi bil lahko predmet požrešnega marsikaterega konkurenta, je včeraj ugibal prvi človek borznoposredniške družbe Ilirika Igor Štemberger.

»Kljub recesiji je možnost pocenitve nakupa strateških tarč, kar Mercator zagotovo je, izjemna in dobra. Če bo Unicredit res dal ponudbo za odkup deleža v Mercatorju, tega ne kupuje zase, ampak ima za to naložbo kupca. Treba je vedeti, da je Unicredit velika banka, ki deluje na severu Italije, v Avstriji, na Balkanu ... in tako seveda pokriva tudi del območja, kjer posluje in kjer bi rad še bolj poslovali Mercator,« je povedal Štemberger.

Druga neznanka je višina deleža, ki je naprodaj. Če je v ozadju strateški kupec, ga zagotovo ne bo zanimalo le 12,5 odstotka Mercatorja, torej delež, s katerim je Infond zavaroval posojilo pri NLB. »To ni strateški delež, zato je prav mogoče tudi, da je v igri dogovarjanje za večji delež, najmanj 25-odstotni delež Mercatorja v lasti Infond Holdinga,« domneva Štemberger.

Na vprašanje, kakšne postopke načrtujejo v primeru omenjenega posojila, so za *STA* v banki povedali, da bodo ravnali skladno s pogodbo in utečenimi postopki. Konkretnega posla v banki ne želijo komentirati, odgovorom pa se izogibajo tudi v Unicredit banki Slovenija.

VANJA TEKAVEC

» 3

Vir: Tekavec (2009, 1).

Strateške kupčije z Mercatorjem

« Nadaljevanje s 1. strani

»To, kar se zdaj govori, je slabo za Mercator; ne glede na to, da ima že zdaj slabe lastnike,« je ugibanja o tem, da bi Unicredit Bank in hrvaška družba Orbico kupila 25-odstotni delež Mercatorja, komentiral nekdanji direktor tega podjetja **Zoran Janković**. Poudaril je, da bi pri prodaji četrtinskega deleža Mercatorja Unicredittu ta moral izdati prevzemno ponudbo, saj je že lastnik Mercatorjevih delnic, ki jih je zasegel od Istrabenza. Janković meni, da se čedalje bolj kaže, da je za Mercator najboljša lastniška struktura razdelitev na četrtine, pri čemer bi morali imeti en del v lasti vodstvo družbe in zaposleni. Sicer pa pričakuje, da bo četrtinski delež največjega slovenskega trgovca vendarle prevzela država. O možnosti podaljšanja kredita Infond Holdingu ni želel ugibati: »Banka mora poslovati v skladu s svojimi normativi.« MA. J.

Vir: Delo (2009b, 3).

Priloga J: Poročilo *NLB se pripravlja na zaseg Šrotovega premoženja, Arhar molči o podrobnostih*

NLB se pripravlja na zaseg Šrotovega premoženja, Arhar molči o podrobnostih

Vesna Vuković
Suzana Rankov

Ljubljana – Danes ob koncu dneva bo znano, ali je predsedniku uprave Pivovarne Laško in posredno njenemu največjemu lastniku **Boško Šrotu** v poldrugem mesecu uspelo zbrati sredstva, s katerimi bo Infond Holding poplačal 129 milijonov evrov vredno posojilo Novi Ljubljanski banki. Uprava NLB se je včeraj po informacijah več virov odločila, da Infond Holdingu, prek katerega Šrot obvladuje lastništvo pivovarne in Mercatorja, ne bo podaljšala posojila. Če Šrot do danes, ko se izteče rok za poplačilo posojila, ne bo našel rešitve, bo banka začela postopke zasega 12 odstotkov delnic Mercatorja in več kot 20 odstotkov delnic Pivovarne Laško, s katerimi je bilo zavarovano posojilo.

Iz NLB so včeraj sporočili, da bodo razvrali v skladu s pogodbo in utečenimi postopki. Ti predvidevajo, da dolžnika pozovejo in mu postavijo rok za plačilo posojila, kar je odvisno od pogodbe. Konkretnega posla niso želeli komentirati.

Po pravnih mnenjih, ki so jih naročili na banki, NLB ne sme postati lastnica delnic, ampak mora začeti postopek prodaje zastavljenih vrednostnih papirjev po njihovi tržni vrednosti, trdijo naši viri. Pričakovati je, da bo banka, če bo delnice zasegla, prodajo izpeljala prek razpisa, saj lahko v tem primeru računa na boljšo kupnino. Po naših informacijah pogodba z Infond Holdingom ne določa postopkov prodaje vrednostnih papirjev, ampak samo, da mora banka posojilojemalca osem dni prej obvestiti o začetku prodaje.

Vendar je po mnenju poznavalcev razmer mogoče pričakovati zaplete. V prvi vrsti pravne, saj bo poskušal Šrot z vsemi sredstvi izpodbijati prodajo Infondovih delnic Mercatorja in zlasti Pivovarne Laško.

Še vedno ni jasno niti, ali se bo uspelo Laščanom za prodajo četrtine Mercatorja tik pred zdajci dogovoriti z milansko banko Unicredit, vendar je treba pri tem opozoriti, da NLB pričakuje, poplačilo posojila in ne samo predložitev morebitne prodajne pogodbe z odložnimi pogoji. Že včeraj smo poročali, da je predsednik uprave ljubljanske Unicredit banke **France Arhar** v ponedeljek gospodarskega ministra **Mateja Lahovnika** obvestil o nameri, da bi Unicredit kupila 12,5 odstotka Mercatorja, hrvaški Orbico pa bi s pomočjo posojila Unicredita odkupil še preostalih več kot 12 odstotkov Mercatorja. Če bo dogovor uspel, je tudi po trditvah virov iz Unicredita mogoče pričakovati, da bi banka v nekaj mesecih delež poskušala prodati trgovcem iz regije, ki bi bili pripravljeni za prevzem Mercatorja odšteti največ.

Včeraj je iz Unicredit banke prišlo nekoliko presenetljivo pojasnilo, v katerem so poročanje medijev označili za netočno in zavajajoče, vendar informacij niso želeli komentirati, prav tako ne »različnih špekulativnih informacij in vrednostnih sodb«. Toda v vladnih krogih je bilo sočasno mogoče slišati že več podrobnosti pogovorov med Lahovnikom in Arharjem. Lahovnik naj bi dal jasen signal, da država ne odobrava namere Unicredita, da bi skupaj z Orbicom obvladoval okoli 33 odstotkov Mercatorja, in da bodo uporabili vsa regulatorna sredstva, da bodo podrobno preverili poskušajo morebitne prodaje. Lahovnik naj bi Arharja tudi seznanil, da pričakuje, da bo NLB zastavljene delnice zasegla, če poplačila posojila ne bo.

Znano je, da so postopki prenosa delnic na morebitnega kupca v rokah urada za varstvo konkurence. Če bi prenesli delnice brez njegovega soglasja, bi lahko bil posel ničen, vpletenim pa bi grozile visoke globe. V primeru, da bodo za soglasje zaprosili, pa bo urad preveril morebitno nedovoljeno koncentracijo z Orbicom in morebitne skrite dogovore z Unicreditom o prihodnjem lastništvu Mercatorja. Postopki lahko trajajo več mesecev, v tem času pa novi lastniki Mercatorja na letošnji volilni skupščini ne bi imeli glasovalnih pravic.

Za zdaj lahko samo ugibamo, ali je bil pri Unicreditu preobrat in je odrekel pomoč Laščanom. Če se bo izkazalo, da si je Unicredit premislil, bi lahko razlog iskali tako v tveganosti posla zaradi regulatornih postopkov kot tudi v signalu slovenske države, da prodaje kontrolnega deleže Mercatorja ne odobravala.

vesna.vukovic@dnevnik.si
suzana.rankov@dnevnik.si

Uprava NLB se je včeraj odločila, da ne bo podaljšala posojila Infond Holdingu. Če Infond do danes ne bo zbral sredstev za poplačilo posojila, je mogoče pričakovati, da bo banka unovčila zavarovanja in začela postopke prodaje več kot desetine Mercatorja in petine Pivovarne Laško. Možnosti, da bi Infond tik pred zdajci zbral 130 milijonov evrov, so majhne, toda presenečanja kljub temu niso izključena.

fotografija Matej Povše/dokumentacija Dnevnika

Vir: Vuković in Rankov (2009, 21).

Priloga K: Poročilo *Posojilo NLB družbi Infond Holding se izteče danes*

Posojilo NLB družbi Infond Holding se izteče danes

NLB čaka odgovor Infond Holdinga. Unicredit in Infond Holding ne komentirata

Posojilo v višini 130 milijonov evrov, ki ga je pri Novi Ljubljanski banki (NLB) najel Infond Holding, se izteče danes. V NLB čakajo na odgovor Infond Holdinga, vse več pa je ugibanj o usodi 12,5 odstotkih Pivovarne Laško, s katerima je posojilo zavarovano. Na vprašanje, kakšne postopke načrtuje-jo v primeru omenjenega posojila, so v NLB odgovorili, da bodo ravnali skladno s pogodbo in utečenimi postopki. Ti predvidevajo, da dolžnika pozovejo in mu postavijo rok za plačilo kredita, kar je odvisno od pogodbe. "Seveda pa konkretnih poslov oziroma odnosov s strankami ne moremo komentirati," so dodali v NLB. Če Infond Holdingu, prek katerega Boško Šrot obvladuje lastništvo Pivovarne Laško, ne bo uspelo pridobiti novih virov financiranja za poplačilo posojila, bi lahko NLB začela unovčevati zavarovanja oziroma bo zasegla zastavljene vrednostne papirje. Ljubljanski župan **Zoran Janković** je medtem izrazil pričakovanje, da bo četrtinski delež Mercatorja od Infond Holdinga prevzela država. **(sta)**

Unicredit ne sproža govoric

"Unicredit Banka Slovenija, d.d., ne more in nima namena komentirati različnih špekulativnih informacij in vrednostnih sodb, ki se v zadnjem času pojavljajo v medijih," se je banka včeraj odzvala na ugibanja, da utegne kupiti Infondov paket delnic Mercatorja. Včerajšnja poročanja slovenskih medijev naj bila "netočna in zavajajoča," v banki pa tudi poudarjajo, da govorice "zagotovo ne prihajajo iz naše sredine". Unicredit banka še "izjavlja, da je njeno delovanje skladno z zakonodajo, dobro poslovno prakso in v interesu njenih poslovnih partnerjev, lastnikov in širše družbene skupnosti na domačem trgu". V Infond Holdingu do zaključka delovnega dne niso prejeli nobenega sklepa v zvezi s podaljšanjem posojila pri NLB, zato tega ne morejo komentirati. **(jst, skl)**

Matjaž Rutar, predsednik uprave Infond Holdinga, Boško Šrot, njegov posredni lastnik, in odvetnik Stojan Zdolšek lani novembra, ko so napovedali prodajo polovice Mercatorja (Saša Bizjak)

Vir: Večer (2009b, 9).

Priloga L: Poročilo *Ljubljeni vodja izbral svojega tretjega sina*

Severna Koreja

Ljubljeni vodja izbral svojega tretjega sina

Kim Džong Il sporočil, da bo za svojega naslednika na oblasti imenoval najmlajšega sina Džong Una

PEKING – Severnokorejski vodja Kim Džong Il je sporočil, da bo za svojega naslednika na oblasti imenoval najmlajšega sina Džong Una. Novica še ni bila uradno potrjena, se pa južnokorejski mediji sklicujejo na »dobro obveščene vire«, ki trdijo, da so severnokorejska predstavništva v tujini že dobila obvestilo o novem voditelju.

OD NAŠE DOPISNICE

V posameznih poročilih navajajo, da Severni Korejci, ki opravljajo pomembne dolžnosti, že izrekajo svojo popolno predanost Kim Džong Unu in da se v državi že prepeva oda novemu »Generalu Kimu«, ki so jo uglasbili posebej za to priložnost.

Južnokorejska časopisna agencija Jonhap trdi, da je bil tajni nalog o imenovanju poslan že 8. januarja, torej na datum, ki velja za rojstni dan mladega Džong Una. Ta naj bi se kot tretji in najmlajši otrok severnokorejskega voditelja rodil leta 1984. Njegova mati Kim Jung Hi je bila tretja spremljevalka Kim Džong Ila. V Severni Koreji je vse podrejeno propagandi, tako da so tudi datumi in dogodki navedeni zgolj okvirno. O Jung Hi se ve, da je bila rojena »okoli leta 1953«, in to v japonskem mestu Osaki. V Pjongjang se je preselila v zgodnjih šestdesetih letih, ko je začela plesati v Umetniški skupini Mansudae. Umrla je – »verjetno zaradi raka dojke« - poleti 2004. Ko se je začelo kmalu po tem o njej govoriti kot o »spoštovani materi, najbolj predani ljubljenemu vodji in vrhovnemu poveljniku«, so številni opazovalci v tem že prepoznali znamenje, da bo za očetovega naslednika izbran njen starejši sin Kim Džong Čul.

Čeprav Severna Koreja od nekdaj vztraja pri tem, da jo mora mednarodna skupnost jemati resno, pa najpomembnejši podatki o njenih ključnih političnih igralcih prihajajo iz virov, kot so tuji kuharji, ki jih od časa do časa povabijo v Pjongjang, da bi zadovoljili različnim apetitom Kim Džong Ila. Tako je japonski mojster sušija Kendži Fudžimoro v svojih spominih zapisal, da je bil vodja nezadovoljen s Džong Čulom, »ker spominja na deklico«. Ker je najstarejši sin, ki je bil rojen v zakonu – ali morda prav tako v izvenzakonski zvezi – z igralko Song Hje Rim, izneveril očetovo zaupanje, ko so ga v Tokiu zalotili s ponarejenim potnim listom pri poskusu, da bi obiskal japonski Disneyland, je edini kandidat za naslednjega »generala Kima« ostal najmlajši sin Džong Un.

Fudžimoto v svojih spominih piše tudi o njem, o tem, da je »tako po obrazu in postavi kot po svojih lastnostih - izrezan oče«. Čeprav so pred petimi leti poročali o tem, da je Kim Džong Un skupaj z očetom obiskal nekaj vojaških postojank, se njegova fotografija ni nikoli pojavila v medijih. Po vsem tem lahko zgolj verjamemo »virom«, ki trdijo, da se je fant precej zredil in zbolel za sladkorno boleznijo, kar bi prav tako lahko bilo dedno.

Kim Džong Un se je izobraževal v Švici. V Bernu je obiskoval šolo pod imenom Pak Čol. Eden od njegovih sošolcev se ga spominja kot dobrega smučarja in velikega oboževalca ameriške košarke, švicarski podjetnik, ki je bil v tesnih stikih z njegovimi mentorji pa trdi, da je »Džong Un za mladeniča svojih let kazal nenavadno zrelost in modrost«.

Kitajska je objavila tuje vesti o izbiri bodočega severnokorejskega voditelja, a se je ob tem vzdržala komentarjev. Viri trdijo, da je vodstvo v Pekingu začasno pretrgalo stike s Pjongjangom in odpovedalo vse obiske na visoki ravni. Kitajski nasvet Kim Džong Ilu se glasi – pretrgati tradicijo nepotizma in ustanoviti kolektivno vodstvo.

ZORANA BAKOVIĆ

JUŽNOKOREJSKI DEMONSTRANT Z EDINIM ZNANIM POTRETOM KIM DŽONG UNA V OTROŠKIH LETIH

Vir: Baković (2009, 6).

Priloga M: Poročilo *Severnokorejski ljubljeni vodja imenoval naslednika*

Severnokorejski ljubljeni vodja imenoval naslednika

Napovedi, da bo predsedniški prestol prevzel Kim Jong Un, najmlajši sin Kim Jong Ila, se uresničujejo

Blaž Laterner

Kim Jong Il, predsednik komunistične Severne Koreje, je pokazal, da je še kako krvav pod kožo. Nič ne traja večno in tako je tudi »večni voditelj« severnokorejskega naroda izbral svojega naslednika. Po pričakovanjih bo predsedniški prestol v prihodnosti zasedel tretji sin »ljubljenega vodje«, komaj 26-letni **Kim Jong Un**.

O nasledniku le malo znanega

Kot pravijo dobro obveščeni viri iz kroga severnokorejskih oblasti, se je državno vodstvo hitro odločilo imenovati Kim Jong Ilovega naslednika, potem ko je njihovega voditelja lani zadela možganska kap. »Kim Jong Un je bil izbran,« pravijo viri. Mnogi analitiki so najmlajšemu izmed sinov severnokorejskega predsednika že dlje časa pripisovali največ možnosti za nasledstvo, o mladeniču pa je za zdaj znanega le malo. Bodoči voditelj ene od najrevnejših držav na svetu je študiral v Švici in govori angleški, francoski ter nemški jezik.

Njegovi nekdanji sošolci se ga spominjajo kot plahega in vase zaprtega študenta, ki je bil strasten ljubitelj smučanja in košarke. V času izobraževanja je bil menda skromen in zelo prijateljski tudi do otrok ameriških diplomatov. Kot je povedal nekdanji ravnatelj šole, ki jo je obiskoval Kim Jong Un, je fanta vsak dan po zaključku pouka pred šolo počakal avto in ga odpeljal domov. Po pripovedovanju nekaterih drugih znancev naslednika ljubljenega vodje pa je Kim Jong Un na las podoben svojemu očetu, tako po videzu kot obnašanju.

Tudi jedrski poskus povezan s prenosom oblasti

Severna Koreja je v minulih dneh na noge spravila domala vso svetovno javnost, saj je prejšnji teden izpeljala jedrski poskus, pripravlja pa tudi testiranje balističnih raket srednjega dosega. Strokovnjaki to vojaško aktivnost povezujejo prav z vprašanjem nasledstva. Po nekaterih predvidevanjih naj bi bili nedavni severnokorejski preizkusi orožja le poskus prikazati solidarnost s tamkajšnjo vojsko, saj je podpora vojaškega stroja bistvenega pomena za miren prenos oblasti v Pjongjangu. »Obstaja tesna povezava med zadnjimi vojaškimi provokacijami Severne Koreje in vprašanjem nasledstva,« pravi **Lee Dong Bok**, strokovnjak s področja taktike pogajanj.

Severna Koreja ima v svojem arzenalu več sto raket srednjega dosega, ki lahko dosežejo celotno območje Južne Koreje in večino japonskega ozemlja. Po zadnjih podatkih naj bi država na izstrelitev pripravljala vsaj tri ali štiri izstrelke, med njimi pa bi lahko bila tudi raketa srednjega dosega, ki lahko poleti do 3000 kilometrov daleč. Južnokorejska vojska je zato v pripravljenosti, čeprav večina analitikov meni, da se obubožana Severna Koreja s svojo večmilijonsko vojsko ne bi drznila tvegati hujšega spopada z bolje opremljeno južno sosedo, ki ima tudi močno podporo ZDA.

Vprašanje nasledstva je bilo ena najbolj strogo varovanih skrivnosti severnokorejske države.

fotografija AP

67-letni Kim Jong Il je predsedniški prestol v edini komunistični dinastiji na svetu zasedel leta 1994, po smrti svojega očeta Kim Il Sunga. »Večnega« voditelja je lani domnevno zadela možganska kap, ki je sprožila vprašanje njegovega nasledstva. T. i. ljubljeni vodja se je odločil za svojega najmlajšega, komaj 26-letnega sina Kim Jong Una.

Japonska v pripravljenosti

Japonska se je zaradi severnokorejskih načrtov testiranja raket srednjega dosega odločila, da bo pripravila sistem zgodnjega obveščanja o nevarnosti raketnega napada. Spomnimo, da je Severna Koreja aprila letos prvič poskrbela za večje razburjenje, ko je pod krinko izstrelitve satelita testirala eno od svojih raket. V Tokiu je ta dogodek povzročil veliko zaskrbljenost, saj se Japonci bojijo, da bi lahko postali tarča severnokorejskega raketnega napada.

Nekatere japonske stranke poleg tega pripravljajo predlog zakonodaje, ki bi oblastem dovolila pregledovanje severnokorejskih tovornih ladij. Veljavni zakoni jim tega razen v izjemnih primerih ne dovoljujejo. Vprašanje pa je, kolikšno podporo bi takšen predlog dobil v parlamentu, saj bi Severna Koreja pregledovanje svojega ladjevja v mednarodnih vodah lahko razumela kot korak k razglasitvi vojne.

Vir: Laterner (2009, 6).

Priloga N: Poročilo *Kim Jong Ila bo nasledil njegov najmlajši sin*

Kim Jong Ila bo nasledil njegov najmlajši sin

Morebitni novi severnokorejski predsednik se je šolal v Švici in niti ne pozna mučne resničnosti v državi

PETAR ILIĆ
PEKING (OD NAŠEGA SODELAVCA)

Severnokorejski voditelj **Kim Jong Il** je svojega najmlajšega sina **Kim Jong Una** razglasil za svojega naslednika za krmilom te komunistične trdnjave, so včeraj poročali južnokorejska tiskovna agencija Yonhap in dva seulska časnika. Po njihovih navedbah naj bi najmlajšega sina uradno razglasili za Kimovega naslednika, s čimer so že seznanili severnokorejsko vodstvo, vključno s funkcionarji Delavske stranke in armade. Slednjim naj bi bil Kim ukazal, naj njegovega sina podprejo.

Tega uradni Pjongjang za zdaj še ni uradno potrdil. Običajno dobro obveščena agencija Yonhap je podobno vest objavila že 15. januarja. Tedaj je poročala, da bo Kimov najmlajši sin kandidiral na marčevskih volitvah za severnokorejsko narodno skupščino in da bo že aprila prevzel nekaj vodilnih funkcij, med njimi tudi vodenje Delavske stranke in Nacionalne obrambne komisije. Toda doslej se ni zgodilo ne eno ne drugo. Kim Jong Il je prevzel novi petletni mandat in poveljstvo nad močno severnokorejsko vojsko. Ob približno enakem času je ugledni japonski časnik Jomiuri poročal, da bo Kimov naslednik njegov najstarejši sin **Kim Jong Nam,** vendar se tudi to ni uresničilo.

Čeprav bi morali vse vesti iz Seula zdaj jemati z rezervo, pa bo oblast v Severni Koreji nedvomno prešla z očeta na sina. Pri tem sta samo vprašanji, ali bo 67-letni Kim, ki je lani preživel možgansko kap, ta prehod pospešil in katerega od svojih treh sinov bo imenoval za svojega naslednika. Večina azijskih analitikov meni, da bo dinastijo nadaljeval njegov najmlajši sin, 25-letni Kim Jong Un, medtem ko srednjemu sinu, 27-letnemu **Kim Jong Chulu,** ki je menda preveč "poženščen", pripisujejo le malo možnosti. Najstarejši sin,

Južni Korejci med protijedrskimi protesti: oče in sin naj se cvreta v peklu! (Reuters)

38-letni Kim Jong Nam, je imel sicer največ možnosti, da nasledi očeta, vendar so ga leta 2001 na tokijskem letališču prijeli s ponarejenim potnim listom, ko je hotel, kot je dejal, obiskati Disneyland. Kim Jong Un, ki ga ima Kim s svojo tretjo ženo, plesalko Koh Young Hee, ki je leta 2004 preminila za rakom, je obiskoval mednarodno šolo v Švici. Ker je vrsto let preživel v tujini, niti ne pozna severnokorejske mučne stvarnosti. Toda po besedah Kimovega kuharja **Kendžija Fudžimota** je "najmlajši princ fant z močno notranjo energijo in z večjimi sposobnostmi voditelja, kot jim ima srednji sin, ki ima mehko srce dekleta".

Povsem možno je, da bodo Kimovemu najmlajšemu sinu, če bo postal dinastični naslednik, na začetku pomagali **O Kuk-ryol,** namestnik šefa Nacionalne obrambne komisije, obrambni minister **Kim Yong-Chun** in vodja propagandnega aparata **Choe Ik-gyu.** To pomeni, da bi vzpostavili nekakšno prehodno strankarsko vodstvo, v okviru katerega bi Kim Jong Un, dokler ne bi dozorel v voditelja, samo uradno, s pomočjo tutorjev, vodil kolektivno predsedstvo. Severnokorejski voditelj Kim si očitno prizadeva okrepiti njegov položaj v državi s približno 25 milijoni prebivalci, preden se bo sam iz zdravstvenih razlogov dokončno umaknil z oblasti. Morda je to še eden od vzrokov za Kimovo nedavno potrebo po tem, da izvede jedrski poskus in testira več raket, ter za njegove načrte, da testira tudi medcelinske rakete. Doslej so namreč vsi govorili samo o severnokorejskem izzivanju sveta, medtem ko je redkokdo omenjal "notranjo uporabno vrednost" izvedenih in napovedanih testov, ki se nanaša na Kimova prizadevanja, da bi dosegel trdno domačo, strankarsko in vojaško enotnost, preden oblast prenese na najmlajšega sina.

Vir: Ilić (2009, 7).

Priloga O: Poročilo *»Bila je napaka. Zanjo se opravičujem. Jo obžalujem.«*

Se bo Gregor Golobič umaknil ali bo umaknjen iz politike?

»Bila je napaka. Zanjo se opravičujem. Jo obžalujem.«

Predsednik Zaresa je priznal prikrivanje lastništva Ultre javnosti – O možnosti odstopa je povedal, da se bo odločil po posvetih na ministrstvu in v stranki – Premier Pahor odločitev pričakuje do konca prihodnjega tedna

LJUBLJANA – Predsednik Zaresa in minister za visoko šolstvo Gregor Golobič je včeraj priznal, da je prikrival solastništvo v Ultri javnosti pred lanskimi volitvami in po njih. Dejal je, da je bila to napaka, in povedal, da razmišlja tudi o možnosti umika iz politike. Predsednik vlade Borut Pahor mu je za razmislek dal deset dni časa.

Gregor Golobič je prikrivanje pojasnil z besedami: »V času kampanje nisem želel podjetja Ultra vplesti v politikantsko zlorabo za namene političnih obračunavanj. To je bil edini razlog. To je bila napaka. Za to napako se opravičujem. Jo obžalujem.«

O možnosti odstopa je povedal: »Mnenje o tem, ali ta napaka jemlje temeljno verodostojnost meni in stranki, da bi lahko uspešno opravljal očitno motečo funkcijo, si bom še ustvaril.« Odločiti se namerava po posvetih s sodelavci na ministrstvu, ki ga vodi, po posvetih v stranki in tudi po odzivih javnosti. O položaju je včeraj govoril tudi s premierom Borutom Pahorjem, ki so ga zanimala dejstva. Kakor je povzel Golobič: »Skupaj sva ugotovila, da je prav razkriti vsa dejstva.«

Dober teden za razmislek

»Minister mi je povedal, da je priznal napako. Strinjam se, da je to bila napaka,« je Golobičevo priznanje komentiral Borut Pahor. »Želi si vzeti čas za premislek, vse to pa mora storiti do konca prihodnjega tedna. Do takrat mora biti sprejeta tudi neka odločitev,« je dejal Pahor, ki se je včeraj z Golobičem sestal dvakrat. Pahorju se zdi zelo pomembno, da se vlada v celoti posveti krizi in ne more biti zaposlena z drugimi problemi, zato je ministru dal omejeni čas za premislek.

Golobič je zanikal, da je bil v zaupni prijavi komisiji, ki jo vodi Drago Kos, še kakšen podoben podatek o solastništvu, ki ga je v preteklosti zamolčal javnosti. Na dodatna vprašanja novinarjev je zagotovil, da jim bo celotno prijavo tudi pokazal. Drago Kos sam teh podatkov po zakonu ne sme razkriti.

Na vprašanje, koliko je vreden njegov prikrivani delež v podjetju in ali je ocena o milijonu evrov točna, je Golobič odgovoril, da je ta ocena čista špekulacija in da vrednosti deleža ni mogoče oceniti, ker ni naprodaj, drugi družbeniki, ki imajo predkupno pravico, pa tudi nimajo denarja za nakup.

Golobič *Financam* lagal že lani

Novinarji Financ so 8. julija 2008, pred volitvami torej, Gregorja Golobiča izrecno vprašali, ali ima lastniške deleže v kakšnem d. o. o. (kot je poštni nabiralnik Ultra Sum z Nizozemske, v katerem je Golobič 10,8-odstotni lastnik). Golobič je takrat izrecno odgovoril: »Ne.« C. R.

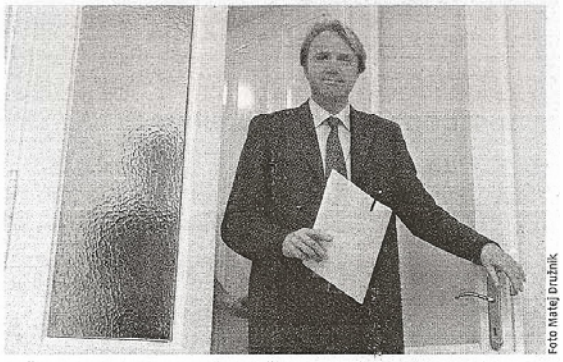

Foto Matej Družnik

PRIŠEL, PRIZNAL KRIVDO IN SE OPRAVIČIL

Bo kljub vsemu tožil?

Na vprašanje, ali bo zahteval, da bi poiskali tiste, ki so odgovorni za razkritje bančne tajnosti o posojilih NLB skupinama Ultra in Hram v anonimni dokumentaciji, ki smo jo prejšnji teden predstavili tudi v *Delu*, je Golobič odgovoril, da je Banka Slovenije dolžna poskrbeti, da objavljanje zavajajočih in netočnih podatkov ne bo škodilo ugledu bančnega sektorja. Podjetja, ki so bila prizadeta, bodo sama sprožila postopke. Golobič verjame, da bo to zaradi varovanja lastnih koristi storila tudi NLB, o čemer bo danes razpravljala tudi komisija za nadzor javnih financ.

Predsednik te komisije Andrej Vizjak (SDS) je pred današnjo sejo opozoril, da so ga predstavniki Nove Ljubljanske banke obvestili, da poslancem niti za zaprtimi vrati ne morejo predstaviti bančnih tajnosti o zavarovanosti posojil skupinama Ultra in Hram.

Na vprašanje, ali namerava po Ultri tudi on tožiti katerega od medijev, je Golobič včeraj odgovoril, da je bilo veliko žaljivih obdolžitev; ocenili jih bodo odvetniki, sam pa bo zanesljivo sprožil nekaj postopkov pred častnim razsodiščem društva in sindikata novinarjev.

PETER JANČIČ
MARIO BELOVIČ

» 3

Vir: Jančič in Belovič (2009, 1).

Priloga P: Poročilo *Gregor Golobič priznal, da je lagal*

Gregor Golobič priznal, da je lagal

O nadaljnji politični poti bo razmislil, premier Pahor mu je dal deset dni časa

Mojca Zorko, Meta Roglič

Ljubljana – Prvak Zares in minister za visoko šolstvo **Gregor Golobič** je včeraj priznal napako in se opravičil, ker je javnosti lagal o svojem lastniškem deležu v Ultri. Ob tem vztraja, da ne gre za prikrivanje, saj je svoj delež prijavil protikorupcijski komisiji, kar je včeraj potrdil tudi njen predsednik **Drago Kos**. Golobič dodaja, da poleg tega nima nobenega drugega premoženja, za katerega javnost ne bi vedela, je pa včeraj priznal, da je kot izumitelj podpisan pod patent ene od Ultrinih tehnologij. Patenta Kosovi komisiji ni prijavil, ker, kot pravi, ne gre za premoženje. Je pa Golobič javnosti pripravljen razkriti sicer tajno prijavo premoženja, ki jo je posredoval Kosovi komisiji.

Prvak Zares je tudi ocenil, da so bile anonimke, ki so se pojavile v minulih dneh (in so govorile o tem, da so Ultra in z njo povezana podjetja pri NLB dobili za 21 milijonov evrov nezavarovanih kreditov, ki jih je s svojimi poznanstvi omogočil prav Golobič), lansirane, »da na vsej črti diskreditirajo mene osebno in stranko Zares«. Ob tem je poudaril, da so se vsi očitki, za katere je v večji meri odgovorna SDS, izkazali za neresnične.

Na vprašanje, kako mu javnost sploh še lahko verjame, pa je odgovoril, da mu lahko verjame toliko, kot komur koli drugemu. »Napako sem priznal, pojasnil sem razloge zanjo brez olepševanj in iskanja izgovorov, vsak pa bo sam presodil, ali to sprejme ali ne,« je večkrat poudaril Golobič.

Očitno pa Golobiču v vodstvu Zares še verjamejo in ga podpirajo. Kot nam je včeraj dejal sekretar stranke **Bogdan Biščak**, se je vodstvo sestalo in Golobiču izreklo popolno podporo. »Razumemo, da je tedaj ravnal tako, kot je. Razumemo tudi, da je danes marsikdo ogorčen, a se je tedaj Golobič odločil za ravnanje, ki je bilo dobro za Ultro, slabo pa za njega,« je poudaril Biščak.

Seveda se po razkritju Golobičevega zavajanja javnosti pojavlja vprašanje, ali ostaja na ministrskem položaju. Kot je dejal, bo o svoji vlogi v politiki premislil, saj je bilo njegovo delovanje v politiki vedno vezano na en pogoj: »da se vzpostavi in vzdržuje neka temeljna verodostojnost politike«. »Mnenje o tem, ali ta moja napaka iz časa volilne kampanje jemlje to temeljno verodostojnost meni in morebiti tudi stranki, si bom še ustvaril skupaj s kolegi na ministrstvu, v stranki, na vladi in skupaj s celotno javnostjo, ki bo o vsem še naprej dajala svoja mnenja,« je dejal Golobič.

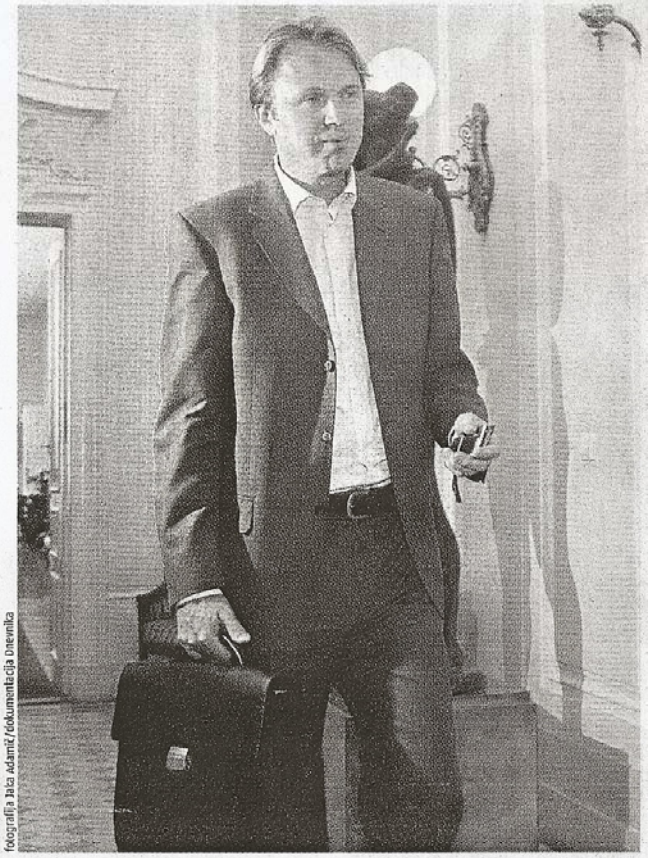

fotografija Jaka Adamič/dokumentacija Dnevnika

Bo Gregor Golobič prvi minister, ki bo zapustil Pahorjevo vlado?

Prvak Zares se je včeraj o svojem ravnanju pogovoril tudi s predsednikom vlade **Borutom Pahorjem** in mu napovedal svoj premislek o nadaljnjem delovanju v politiki. Za odločitev mu je premier, ki se strinja, da je Golobič storil napako, dal čas do konca prihodnjega tedna. Do takrat pa bo vlada po Pahorjevem zagotovilu delovala normalno.

In kaj o Golobičevem ravnanju menijo preostali koalicijski partnerji?

Predsednica LDS **Katarina Kresal** je še pred Golobičevim priznanjem napake (po njem je bila namreč zaradi službene poti nedosegljiva) izrazila prepričanje, da mora biti delovanje politikov transparentno. O tem, ali bi morale slediti politične sankcije, če bi se izkazalo, da je Golobič svoj delež v podjetju zamolčal, pa ni želela »špekulirati«.

Prvak DeSUS **Karl Erjavec** pa ocenjuje, da je dobro, da je Golobič delež prijavil Kosovi komisiji in da torej tega ni imel namena prikriti. Da je delež prikrival javnosti, pa je vprašanje etike posameznika. Erjavec sicer ne vidi razloga, da bi moral biti Golobič zaradi omenjenega ravnanja zamenjan, bodo pa njegovo potezo ocenili volilci in jo ustrezno ovrednotili. »To je pravilo v politiki,« pravi prvak DeSUS. Če pa bo, tako Erjavec, Golobič sam menil, da je v tolikšni meri zavajal javnost, da bi moral odstopiti, bo to pač njegova odločitev.

Bolj ostri so bili prvi odzivi v opozicijski SDS. Izjave predsednika stranke Janeza Janše nam včeraj sicer ni uspelo dobiti, kar nekaj pomembnejših članov stranke pa je izrazilo prepričanje, da bi moral Golobič sam ponuditi odstop. Če tega ne bo storil, pa se bodo v stranki morda odločili za interpelacijo.

Vir: Zorko in Roglič (2009, 3).

Priloga R: Poročilo *Minister Golobič na nitki*

Minister Golobič na nitki

Golobič prikrival lastništvo v Ultri, da bi jo obvaroval pred političnim plazom obračunavanj. Ali bo še minister, se bo odločil, ko bo svojo napako pretehtal s kolegi v stranki in vladi.

ALEŠ KOCJAN

Zakaj predsednik stranke Zares **Gregor Golobič** v odgovorih medijem ni navedel, da je 10,8-odstotni solastnik nizozemskega podjetja Ultra Sum in posredno 7,56-odstotni solastnik slovenskega podjetja Ultra? "Preprečiti sem želel, da bi se Ultra ponovno po krivem znašla v središču političnega obračunavanja, ki je bilo značilno za pretekle volilne kampanje," se je včeraj pred kopico novinarjev s pepelom posul Golobič. "To je bila napaka, za katero se opravičujem in jo obžalujem."

O podjetju Ultra, v katerem je bil zaposlen Golobič, preden se je vrnil v strankarsko politiko, se je začelo govoriti, ko so nekateri mediji na podlagi anonimnih pisem poročali, da naj bi Ultra in z njo povezana podjetja imela zaradi Golobiča, njegovih zvez in politične moči za 21 milijonov evrov nezavarovanih posojil pri Novi Ljubljanski banki (NLB). Te navedbe so v Ultri zavrnili in poudarili, da imajo Ultra in z njo povezana podjetja za približno pet milijonov posojil pri NLB, vsa ustrezno zavarovana z nepremičninami in ostalim premoženjem. Da to drži, so potrdili tudi v NLB.

Toda v torek je prišla na dan novica, ki sicer nima zveze z nepreverjenimi navedbami o nezavarovanih posojilih Golobičevemu podjetju. Javnost je presenetilo razkritje, da je Golobič solastnik Ultre. To ne bi bilo nič posebnega, če ne bi bil predsednik Zares v odgovorih na ankete nekaterih medijev, ko so pred parlamentarnimi volitvami predsednike strank spraševali, ali imajo v lasti kakšne delnice oziroma lastniške deleže v kakšnem podjetju, na vsa tovrstna vprašanja odgovarjal, da ima v lasti eno delnico Pivovarne Laško. "Ni šlo za poskus prikrivanja," zatrjuje in poudarja, da je Ultra uspešno podjetje, ki zaposluje 240 ljudi, zato ni želel, da se pojavlja v predvolilnih zdrahah kot kamen spotike. "Moj namen vrnitve v politiko je bil zelo pogojen. Pogojeval sem ga s tem, da se teži k vzpostavljanju temeljne verodostojnosti politike," je poudaril. Mnenje, ali njegova napaka jemlje verodostojnost njemu in stranki Zares, si bo skušal ustvariti s kolegi na ministrstvu, v stranki, v vladi, svoje bo k temu povedala javnost.

"Za vsakogar v politiki je prav, da razmišlja tudi o svojem odstopu. Prav je, da vztrajaš v politiki na podlagi javnega zaupanja. Če delovanje in podoba v javnosti nista v skladu s pričakovanji, je smisel političnega delovanja zgrešen," je včeraj zatrdil Golobič in poudaril, da bo na podlagi razmisleka in ustvarjenih mnenj v javnosti povlekel potezo, ki bo odsevala načela in držo stranke.

Gregor Golobič: "To je bila napaka, za katero se opravičujem in jo obžalujem." (Robert Balen)

"Če delovanje in podoba v javnosti nista v skladu s pričakovanji, je smisel političnega delovanja zgrešen"

V Zares za zdaj mirno

V stranki Zares, ki jo vodi **Gregor Golobič**, včeraj zaradi razkritja, da je njihov predsednik javnosti prikrival lastništvo v Ultri, čeprav so ga mediji o tem spraševali, po neuradnih navedbah ni bilo večjih pretresov. Golobič še vedno uživa podporo in zaupanje, smo izvedeli od neuradnih virov v stranki. Stranko preveva le nezadovoljstvo, ker se je zanje neugodna zgodba pojavila v tednu pred evropskimi volitvami. Svojo odločitev o morebitnem odstopu s funkcije ministra bo Golobič sprejel, ko bo slišal odzive predsednika vlade in ministrov ter zaposlenih na ministrstvu, ki ga vodi. Prihodnji teden se bo sestal svet stranke Zares, zadevo pretresel in o tem sporočil svoje stališče. **(ka)**

Kosu prijavil, medijem zamolčal

Ko je konec lanskega leta minsiter **Gregor Golobič** moral svoje premoženje prijaviti komisiji za preprečevanje korupcije, je priglasil tudi 10,8-odstotni poslovni delež v podjetju Ultra Sum s sedežem na Nizozemskem, so včeraj povedali v Kosovi protikorupcijski komisiji. Medijem Golobič tega lastništva, tolikšnega, da Ultri Sum ne preprečuje poslov z državo (meja je 20 odstotkov), ni razkril. **(va)**

Virant: Če je lagal, bi moral odstopiti

"Če je bil pred volitvami izrecno vprašan po premoženju in ni povedal, potem se je zlagal," o **Gregorju Golobiču** in Ultri pravi nekdanji minister za javno upravo, pravnik **Gregor Virant,** v prejšnji vladi glavni "propagandist" etičnega ravnanja ministrov. Ker ima Golobič po Virantovih besedah polna usta novega, boljšega načina vladanja, bi po njegovem moral resno razmisliti o odstopu. "Razen če je to novi način vladanja, ki so nam ga obljubljali," pribije Virant. **(va)**

Vir: Kocjan (2009, 2).

Priloga S: Poročilo *Amerika ne bo nikoli v vojni z islamom*

ZDA in muslimanski svet

Amerika ne bo nikoli v vojni z islamom

Ameriški predsednik Barack Obama je poskušal presekati »cikel sumničenj in nesoglasij« med ZDA in islamskim svetom – Največ zanimanja za Obamov predlog o rešitvi bližnjevzhodnega konflikta

WASHINGTON – »Ponosen sem, ker sem s sabo prinesel dobro voljo ameriškega ljudstva in miroljubne pozdrave, ki vam jih pošilja muslimanska skupnost v moji državi. Salam alejkum!« je ameriški predsednik Barack Obama povedal v govoru muslimanskemu svetu na univerzi v Kairu. Iz Bele hiše so v zadnjih dnevih umirjali pretirana pričakovanja, ki so jih imeli v islamskem svetu zlasti glede ameriškega odnosa do bližnjevzhodne krize. V Izraelu pa so že pred govorom ugotavljali, da nemara niso več najbolj priljubljeni »ameriški sinček«.

OD NAŠEGA DOPISNIKA

Po besedah ameriškega predsednika je nastopil čas, da se konča »cikel sumničenj in nesoglasij« med ZDA in muslimanskimi državami. Obama je priznal, da en sam govor ne more premagati dolgih »let nezaupanja«, zato morata obe strani veliko naporov vložiti v »medsebojno spoštovanje in iskanje skupnih izhodišč«. To pa lahko dosežeta le, če »odkrito spregovorita o rečeh, ki jih nosita v srcih, zdaj pa o njih preveč pogosto govorimo le za zaprtimi vrati«. »Zavedajmo se Boga in vedno govorimo resnico,« je svojo izjavo podkrepil s citatom iz Korana.

Obama je prepričeval, da Amerika ni nikoli bila, ni in nikoli ne bo v vojni z islamom, saj je bil ta »vedno del ameriške zgodovine«. Svoje trditve je oprl na zgodbo o svoji lastni življenjski poti temnopoltega Američana s srednjim imenom Husein, ki je sicer krščanske veroizpovedi, a je del svoje mladosti preživel tudi v muslimanski Indoneziji. A zgodba človeka s takšno osebno zgodovino, ki je uspel postati prvi človek najmočnejše države na svetu, po njegovih besedah »ni izjema«, čeprav »se sanje o možnostih za vse ljudi še niso uresničile vsakemu Američanu, toda upanje ostaja za vse, ki so dosegli naše obale – tudi za skoraj sedem milijonov ameriških muslimanov«.

Tako kot je treba spremeniti ameriške stereotipe o islamskem svetu, bi moral tudi ta drugače gledati na ZDA, ki ni »vase zaverovani imperij«, je povedal Obama. Po njegovih besedah ni v ameriškem interesu, da bi zavojevala cel svet. »Z velikim veseljem bi vrnili domov vsakega ameriškega vojaka, če bi bili prepričani, da v Afganistanu in Pakistanu ni več nasilnih skrajnežev, ki so odločeni, da bodo pobili toliko Američanov, kolikor je le mogoče. A temu zdaj pač ni tako.«

Največ odobravanja je Obama požel, ko je govoril o bližnjevzhodnem sporu, ki je po vseh raziskavah za muslimane po svetu najbolj žgoči svetovni problem. Najprej je pomiril Izraelce, med katerimi je le 30 odstotkov takšnih, ki mislijo, da je Obama na njihovi strani, v izraelskih medijih pa se v zadnjem času pojavljajo številni komentarji o tem, da so časi, ko je bil Izrael »najljubši ameriški sinček«, minili. »Tesne vezi med Ameriko in Izraelom so vsem znane. Teh se ne da zlomiti,« je dejal ameriški predsednik. Napadel je tiste, ki grozijo z uničenjem naroda, ki je med drugo svetovno vojno preživelo pobojc, v katerih je umrlo več ljudi, kakor jih danes živi v Izraelu, in obsodil »sovražne« zanikovalce holokavsta.

»Po drugi strani pa tudi ni mogoče zanikati trpljenja, ki so ga v iskanju svoje domovine doživeli Palestinci, tako muslimani kot kristjani, in več kot 60 let preživljali bolečo ločenost od svojih domov,« je dodal Obama. Zato po njegovih besedah ni nikakršnih dvomov, da so položaj, v katerem so se znašli Palestinci, in vsakodnevna ponižanja, ki so posledica okupacije, nedopustna, »Amerika pa ne bo obrnila hrbta legitimnim palestinskim pričadevanjem za dostojanstvo, priložnost in svojo lastno državo«. Zato je v interesu Izraela, Palestine, ZDA in vsega sveta vzpostavitev dveh držav, v katerih bodo tako Palestinci in Izraelci živeli mirno in varno. Da pa bi prišlo do take rešitve, se morajo Palestinci odpovedati nasilju, Izraelci pa spoštovati mednarodne sporazume, omogočiti normalno življenje v Gazi in zamrzniti gradnjo naselbin na okupiranih območjih, ki jih »ZDA nikoli ne bodo priznale kot legitimne«. »Nastopi je čas za zaustavitev teh poseljevanj,« je izjavil ameriški predsednik.

BORIS ČIBEJ

Različni odmevi na Obamov govor

V uradni izjavi izraelske vlade so izrazili upanje, da »bo ta pomembni govor zares pripeljal v novo dobo pomiritve«, pač pa so se ponovno previdno izognili Obamovim pozivom k ustavitvi gradnje naselbin in vzpostavitvi dveh držav. V uradu palestinskega predsednika Mahmuda Abasa menijo, da je Obamov govor dokaz za »novo in drugačno politiko od njegovega predhodnika Georgea Busha«, iz Hamasa pa so sporočili, da so v govoru zaznali »otipljive spremembe«, pač pa se po njihovem mnenju Obamovo nadaljevanje vojne proti ekstremizmu in zagovarjanje vzpostavitve dveh držav na palestinskem ozemlju ne razlikuje od Busheve politike. »Islamski svet ne potrebuje moralnih in političnih maš,« je bil odziv iz libanonskega Hezbolaha, ki ni opazil nobene spremembe v ameriški politiki do palestinskega vprašanja. V Iranu so Obamov govor kritizirali, še preden je ameriški predsednik začel govoriti. »Nova ameriška vlada hoče preoblikovati svojo podobo. Jaz pa jasno pravim, da tega ni mogoče doseči z govorjenjem, govori in slogani. Države v regiji iz dna srca sovražijo ZDA, saj so videle nasilje, vojaško posredovanje in diskriminacijo,« je v nagovoru več tisoč Irancem ob 20. obletnici smrti vodje iranske revolucije ajatole Ruhole Homeinija povedal iranski vrhovni duhovni vodja ajatola Ali Hamenej. **B. Č.**

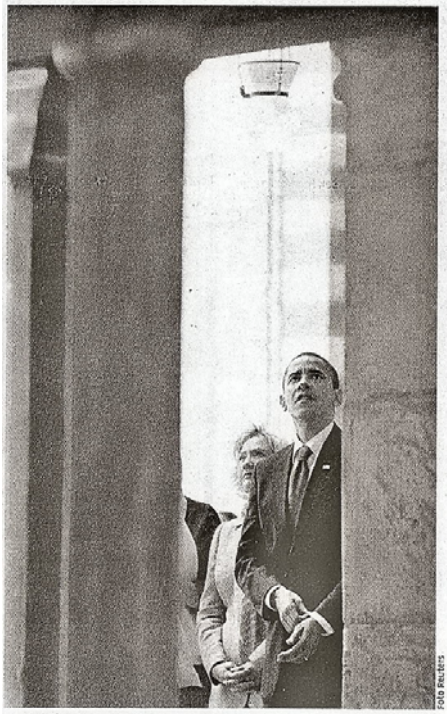

FOTO REUTERS

NE SPOPAD CIVILIZACIJ, AMPAK SPORAZUMEVANJE MED NJIMI – Ameriški predsednik Barack Obama si je med obiskom v Kairu, v spremstvu državne sekretarke Hillary Clinton, ogledal tudi slovito starodavno džamijo sultana Hasana.

Vir: Čibej (2009, 6).

Priloga Š: Poročilo *Obama želi nov začetek z muslimani*

Obama želi nov začetek z muslimani

Boljši svet po naslednjem receptu: ZDA z islamom družijo načela pravičnosti, napredka, strpnosti in spoštovanja vsakega človeškega bitja

Aleš Gaube

Ameriški predsednik **Barack Obama** se je v težko pričakovanem govoru muslimanskemu svetu zavzel za nov začetek dialoga ZDA in celotnega Zahoda s petino svetovnega prebivalstva. Ta naj bi temeljil na medsebojnem spoštovanju in interesih. Sedeminštiridesetminutni govor je večkrat prepletel s citiranjem odlomkov iz korana, proti koncu pa je omenil še talmud in biblijo. Občinstvo na kairski univerzi Al Azhar je Obamovo ponudbo »težke, a pravilne poti do boljšega sveta« z aplavzom prekinilo kar 33-krat.

»Naša skupna odgovornost je, da se zavzemamo za svet, v katerem ekstremisti ne bodo več ogrožali naših ljudi in se bodo ameriški vojaki vrnili domov. Svet, v katerem bodo Izraelci in Palestinci varni živeli v svojih državah in bo jedrska energija uporabljena v miroljubne namene. Svet, v katerem bodo vlade služile svojim ljudem in bodo pravice vseh božjih otrok spoštovane. To so naši skupni interesi. Dosežemo jih lahko le s skupnimi napori.« Še preden je zaključil govor, se je na svetovnem spletu pojavilo novo sporočilo šefa Al Kaide **Osame bin Ladna**. Muslimanom širom sveta je sporočal, naj se pripravijo na dolgo vojno z neverniki.

Spoštljive besede o islamu

Obama je v govoru priznal, da med muslimani in pripadniki drugih ver obstajajo mnogi, ki dvomijo, ali je premik na bolje sploh možen. »Toda če bodo naše roke zvezane s preteklostjo, se ne bomo premaknili naprej.« je pristavil.

Predsednikov poklon milijardi in pol svetovnega muslimanskega prebivalstva je obsegal šest večjih tematskih sklopov. »Kot je zapisano v koranu, bodite pozorni do Boga in vedno govorite resnico. To bom danes poskušal storiti,« je svoj govor po pozdravu *asalam alajkum* začel Obama. Najprej je polaskal islamu. To je vera tolerance in spoštovanja rasne enakosti. Obljubil je, da se bo boril proti negativnim stereotipom islama, kjer koli po svetu se bodo pojavili, toda enako mora veljati tudi za negativne stereotipe o Ameriki, ki da ne predstavlja imperija. »Islam je del Amerike,« je dejal Obama in kot dokaz navedel, da v državi stoji več kot 1200 mošej in da so oblasti na vrhovnem sodišču izpodbijale omejitve nošenja hidžaba (naglavnega pokrivala muslimanskih žensk).

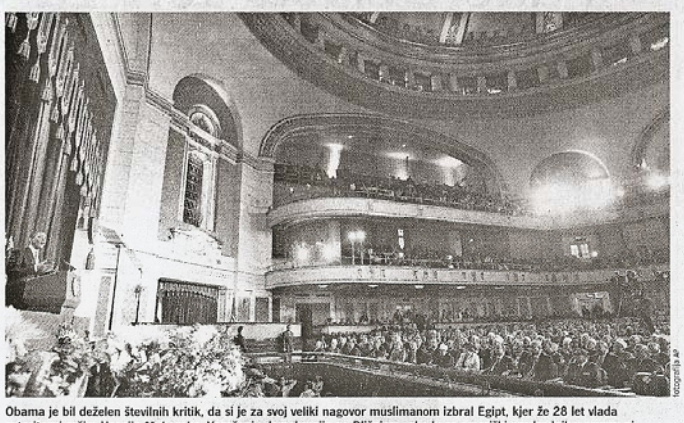

Fotografija: AP

Obama je bil deležen številnih kritik, da si je za svoj veliki nagovor muslimanom izbral Egipt, kjer že 28 let vlada avtoritarni režim Hosnija Mubaraka. Vprašanju demokracije na Bližnjem vzhodu se ameriški predsednik v govoru ni izognil. »Naj bom povsem jasen: nobena država ne bi smela drugi vsiljevati političnega sistema. Amerika si ne domišlja, da ve, kaj je dobro za vse druge, prav tako ne želimo izbirati zmagovalcev na svobodnih volitvah.« Obama je še dodal, da bo Amerika sprejela vlade, izvoljene na demokratičnih volitvah. To je bil še posebno pomemben signal za Libanon, kjer bodo čez nekaj dni parlamentarne volitve. Na njih utegne slaviti Hezbolah.

Poudarki Obamovega nastopa

- **O mirnem sobivanju civilizacij:** »Sveti koran nam pravi: 'O človeštvo! Ustvarili smo vas, moške in ženske. Porazdelili smo vas med nacije in plemena, tako da se lahko spoznate.' Talmud nam pripoveduje naslednje: 'Celotna tora je namenjena promoviranju miru.' Biblija sporoča: 'Blagoslovljeni naj bodo mirovniki, saj bodo postali sinovi Boga.' Ljudje sveta lahko živijo skupaj v miru. Verno, da je to božja vizija. Zdaj je pri nas na Zemlji, da opravimo to delo. Hvala. Naj bo mir z vami.«
- **O demokraciji:** »Imam neomajno prepričanje, da vsi ljudje hlepijo po določenih stvareh. To je možnost svobodno govoriti in soodločati o načinu, kako se jim vlada. Želijo si zaupanje v vladavino prava in enakopravno obravnavo pred sodstvom. Ljudje hočejo transparentno vlado, ki jim ne krade. Želijo si živeti po svoji izbiri. To niso le ameriške ideje, to so človekove pravice. In te borno podpirali povsod. Za uresničitev te obljube ne obstaja ravna pot. A povsem jasno je to: vlade, ki ščitijo te pravice, so bolj stabilne in varne. Zaradi zatiranje ideje nikoli ne izginejo. (...) Sprejeli borno vse izvoljene, miroljubne vlade, a le pod predpostavko, da vladajo s spoštovanjem za svoje ljudi.«
- **Pravice žensk v muslimanskem svetu:** »Ne strinjam se s tistimi na Zahodu, ki pravijo, da je ženska, ki se odloči biti zakrita, manj enakopravna. Verjamem pa, da ni enakopravna ženska, ki se ne sme izobraževati. In ni naključje, da so države, kjer so ženske dobro izobražene, mnogo bolj uspešne. Trdno sem prepričan, da lahko naše hčerke enako prispevajo družbi kot naši sinovi.«

Preprečiti jedrsko oboroževalno tekmo

Čeprav se je v govoru oziral predvsem v prihodnost, se tudi ni izogibal težke preteklosti, saj se je zavedal, da so v osmih letih vladavine **Georgea Busha** ZDA postale najbolj osovražena država v muslimanskem svetu. Zavrnil je številne špekulacije o ameriških željah po vojaških oporiščih v Afganistanu in Iraku. Izpod gorovja Hindukuša se bo vojska umaknila, ko v državi ljudem po svetu ne bodo več grozili ekstremisti, iz Iraka pa bo zadnji vojak odšel do konca leta 2012. Kolonialnih ambicij ZDA nimajo. Medtem ko si ZDA vojne v Afganistanu niso izbrale, je iraška vojna predstavljala »vojno izbire«. Ta za njegovo državo zdaj predstavlja opomin za večjo uporabo diplomacije. Občinstvo je opomnil, da prepovedal uporabo mučenja in zaukazal zaprtje zapora Gvantanamo.

Precej časa je namenil tudi izraelsko-palestinskemu konfliktu. Palestinsko trpljenje pod okupacijo je primerjal s preteklim sužnjelastniškim odnosom do temnopoltih Američanov. Ponovil je svojo zavezo za ustanovitev palestinske države, Hamas pozval k ustavitvi nasilja in priznanju obstoja Izraela. Judovski državi, katere vez z ZDA je »neuničljiva«, pa je ponovil zahtevo za ustavitev gradnje nelegitimnih naselbin na zasedenih ozemljih, ki so velika ovira v mirovnem procesu.

Obama je še vedno pripravljen na otoplitev odnosov z Iranom. Nastopil je odločilen trenutek glede jedrskega orožja. »Preprečiti moramo jedrsko oboroževalno tekmo na Bližnjem vzhodu, ki bi lahko regijo in celoten svet povlekla na zelo nevarno pot.« Seveda ni na eni državi, da določa, kdo lahko ima jedrsko orožje in kdo ne, je dejal in dodal, da se prav zato zavzema za svet brez jedrskega orožja.

Iran ima tako kot vsi drugi narodi seveda pravico do jedrske energije, če se bo držal mednarodnih dogovorov, kot je denimo sporazum o neširjenju jedrskega orožja. »Težko bo premagati desetletja nezaupanja,« je zaključil Obama. Še preden je včeraj stopil na govorniški oder, je vrhovni verski voditelj islamske republike, ajatola **Ali Hamenej**, sporočil, da muslimanski svet ne potrebuje zgolj »sladkih besed« ameriškega predsednika, temveč temeljito prevertitev ameriške zunanje politike. Ta se mora izkazati s konkretnimi dejanji.

Odzivi na govor

Favzi Barhum, Hamas: »Govor vsebuje veliko protislovij, čeprav odraža otipljivo spremembo. Igra na čustva in je poln vljudnostnih fraz, kar daje misliti, da je bil njegov namen olepšati podobo Amerike.«

Miriam Gal-el, judovska naseljenka na Zahodnem bregu: »Obama za Izrael predstavlja veliko nevarnost. Ne razume pomena Izraela za Jude.«

Ahmad Shas Ahmadzai, nekdanji premier Afganistana: »Obama je svoje srce odprl za islam, po drugi strani pa njegovi vojaki pobijajo v Afganistanu.«

Hazim Al Nuaimi, analitik na univerzi v Bagdadu: »Iračanom ni ponudil ničesar novega. Ni obljubil spoštovanja za iraške manjšine in konsenzualnega dela.«

Vir: Gaube (2009, 7).

Priloga T: Poročilo *Obama ponudil roko muslimanom*

Obama ponudil roko muslimanom

Ameriški predsednik Barack Obama je v govoru, ki ga bodo mnogi označili kot zgodovinskega, ponudil roko svetovni islamski skupnosti

PRIPRAVIL **VOJISLAV BERCKO**

Barack Obama, prvi predsednik ZDA z muslimanskimi predniki, je včeraj v govoru na univerzi v Kairu dejal, da si Združene države Amerike želijo "novega začetka" v odnosih z islamskim svetom, ki bo temeljil na medsebojnem spoštovanju. "Prišel sem iskat nov začetek v odnosih med ZDA in muslimani po vsem svetu, ki bo temeljil na skupnih interesih in medsebojnem spoštovanju, na resnici, da se Amerika in islam ne izključujeta in jima drug z drugim ni treba tekmovati," je dejal ameriški predsednik v nagovoru, ki ga je posvetil milijardi in pol muslimanom po vsem svetu. Zatrdil je, da ZDA z islamom družijo "skupna načela, to so načela pravičnosti in napredka, strpnosti in spoštovanja vsakega človeškega bitja". Opozoril je tudi, da se je treba "upreti nasilnemu ekstremizmu v vseh njegovih oblikah".

Obama je v govoru na univerzi v Kairu, ki je veljal za morda najbolj ključnega v njegovi predsedniški karieri, poudaril, da si bo tudi osebno prizadeval za odpravo negativnih stereotipov o islamu, a dodal, da je po drugi strani je treba tudi med muslimani odpraviti stereotip o Ameriki kot "vase zaverovanem imperiju".

Dve državi za dva naroda

Palestincem je Obama zagotovil, da ZDA "ne bodo obrnile hrbta legitimni palestinski želji po svoji državi", ter dodal, da sta dve državi edina rešitev spora z Izraelom. Judovsko državo je vnovič pozval, naj ustavi gradnjo naselij na palestinskih ozemljih, a obenem zagotovil, da je vez med njim in ZDA neuničljiva. "ZDA ne priznavajo legitimnosti nadaljevanja gradnje izraelskih naselij. To je kršitev preteklih dogovorov in spodkopava napore za dosego miru. Čas je, da se gradnja naselij ustavi," je bil jasen Obama. Spomnil je na trpljenje judovskega ljudstva med holokavstom ter poudaril, da je zanikanje tega "brez osnove, znak nevednosti in sovraštva". Grožnje Izraelu z uničenjem so napaka, ki v glavah Izraelcev zbudi najbolj boleče spomine ter preprečuje vzpostavitev miru, ki si ga regija zaslužri, je dejal Obama.

Glede Irana in njegove jedrske oborožitve je ameriški predsednik opozoril, da je dosežen ključni trenutek. Poudaril je, da pri preprečitvi, da bi Teheran dobil jedrsko orožje, ne gre le za ZDA, temveč za varnost v regiji in širše v svetu. Ob tem je dodal, da Iran seveda ima pravico - tako kot vsi drugi narodi - do jedrske energije, če se bo pri tem držal mednarodnih dogovorov. Ameriški predsednik je dal vedeti, da so ZDA pripravljene na otoplitev odnosov z Iranom, čeprav je priznal, da bo težko premagati "desetletja nezaupanja".

Orožje in diplomacija

V zvezi z Afganistanom je poudaril, da ZDA tam svojih enot ne nameravajo imeti za stalno, se pa po njegovih besedah "na območju še vedno skrivajo številni teroristi, ki so odločeni ubijati Američane", zato ZDA ne bodo opustile svoje zaveze za izkoreninjenje terorizma. Vendar morajo vojaške ukrepe spremljati dejanja diplomacije. Dotaknil se je tudi Iraka in poudaril, da so se ZDA iz vojne v tej državi naučile, da mora Amerika uporabljati diplomacijo in graditi mednarodni konsenz za rešitev problemov, kadar je to le mogoče. Predsednik Obama je v svojem nastopu spregovoril tudi ženskam in dejal, da se morajo te same odločiti, kakšno vlogo bodo igrale. "Ne strinjam se s tistimi na Zahodu, ki pravijo, da je ženska, ki se odloči biti zakrita, manj enakopravna. Verjamem pa, da ni enakopravna ženska, ki se ne sme izobraževati. In ni naključje, da so države, kjer so ženske dobro izobražene, mnogo uspešnejše," je dejal. Napovedal je tudi, da bodo ZDA finančno pomagale muslimanskim državam pri izobraževanju mladih ter spodbujanju podjetništva, ter pozval k spoštovanju verske svobode. Nagovor muslimanom v Kairu, ki je sledil srečanju z egiptovskim predsednikom **Hosnijem Mubarakom,** je bil vrhunec tokratne turneje ameriškega predsednika po Bližnjem vzhodu in Evropi. Govor je v živo spremljalo 2500 ljudi, ki so Obamo večkrat prekinili s ploskanjem.

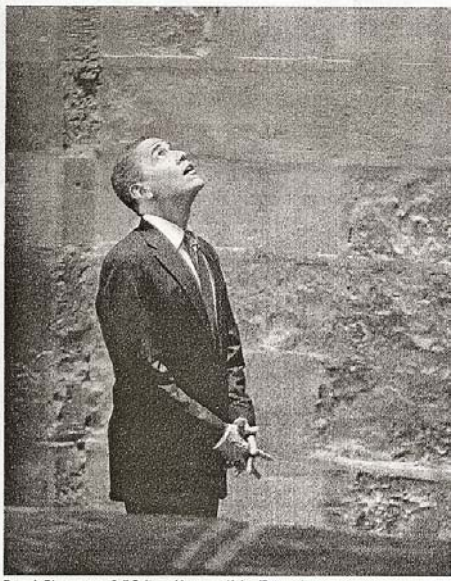

Barack Obama v mošeji Sultana Hasana v Kairu (Reuters)

Odzivi na Obamov nagovor

NABIL ABU RDAJNAH, GLASNIK PALESTINSKEGA PREDSEDNIKA:
"Poziv ameriškega predsednika Baracka Obame, da mora Izrael ustaviti gradnjo naselij in da je treba ustanoviti palestinsko državo, ter njegovo opozorilo na trpljenje Palestincev sta jasno sporočilo Izraelu, da bo pravičen mir temeljil na palestinski državi z Jeruzalemom kot prestolnico. Obamov govor je dober začetek in pomemben korak k novi ameriški politiki."

ALI AL-DABAG, GLASNIK IRAŠKE VLADE:
"Zgodovinski in pomemben govor, izraz pozitivne usmeritve nove vlade v Washingtonu in za njen novi začetek. Iraška vlada je vesela predsednikove jasnosti glede zavez do Iraka in časovnice umika ameriške vojske, določenega v varnostnem sporazumu."

HASAN FADLALAH, POSLANEC LIBANONSKEGA HEZBOLAHA:
"Islamski svet ne potrebuje moralnih ali političnih pridig, pač pa korenito spremenjeno ameriško politiko. Ta bi se lahko začela z opustitvijo popolne podpore izraelski agresiji na območje, še zlasti na Libanon in Palestince, in z ameriškim umikom iz Iraka in Afganistana."

MOHAMED HABIB, NAMESTNIK VODJE MUSLIMANSKE BRATOVŠČINE V EGIPTU:
"Obamov govor je bil predvsem nagovor v prid lastnega imidža. Ameriški predsednik nima pravičnega pogleda na palestinsko vprašanje, tako da se njegovo stališče ne razlikuje od Bushevega in stališča neokonservativcev."

ERIC GOLDSTEIN, HUMAN RIGHTS WATCH:
"Glede človekovih pravic je izrekel marsikaj hvalevrednega. Bil je konkreten glede naselij in glede humanitarne krize v Gazi. Razočaralo pa me je to, da v delu govora o demokraciji v muslimanskem svetu ni bil bolj konkreten glede nekaterih vprašanj. Lahko bi bil omenil izredno stanje in zapiranje oporečnikov." **(Reuters)**

Hamas v govoru Obame zaznal "otipljivo spremembo"

Palestinsko gibanje Hamas, ki nadzoruje območje Gaze, je v odzivu na nagovor ameriškega predsednika Baracka Obame muslimanom ocenilo, da je bilo v njem zaznati "otipljivo spremembo", čeprav je bilo v govoru tudi več "protislovij". V Izraelu pa upajo, da bo Obamov govor vodil k miru na Bližnjem vzhodu. "Govor vsebuje veliko protislovij, čeprav odraža otipljivo spremembo," je dejal tiskovni predstavnik Hamasa Favzi Barhum. Dodal je, da gre za govor, ki "igra na čustva in je poln vljudnostnih fraz, kar daje misliti, da je bil njegov namen olepšati podobo Amerike v svetu".

Tiskovni predstavnik palestinskega predsednika Mahmuda Abasa Nabil Abu Rudeina pa je dejal, da je govor dober začetek. "To je bil jasen in odkrit govor. Predstavlja inovativen politični korak in je dober začetek, na katerem je mogoče graditi," je pojasnil. Ocenil je, da je Obama z njim prelomil s preteklo "pristransko ameriško politiko do Izraela". **(zur)**

Vir: Bercko (2009, 7).